๑๐๖ ปี
กรมชลประทาน
๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๐
ศักราช ปริบูรณ์ ข้าวบริบูรณ์

ศักราช น้ำอุดม ข้าวสมบูรณ์

ศักราช
น้ำอุดม ข้าวสมบูรณ์

ชื่อหนังสือ	ศักราช น้ำอุดม ข้าวสมบูรณ์ ๑๐๖ ปี กรมชลประทาน
เจ้าของ	กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ๘๑๑ ถนนสามเสน แขวงถนนนครไชยศรี เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐ โทรศัพท์ ๐-๒๒๔๑-๐๙๔๐-๙ www.rid.go.th และ www.kromchol.com
ISBN	978-974-403-514-1
พิมพ์ครั้งที่ ๑	เดือนมิถุนายน ๒๕๕๑
จำนวน	๕,๐๐๐ เล่ม
ดำเนินการผลิต	ฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ สำนักงานเลขานุการกรม โทรศัพท์ ๐-๒๒๔๑-๐๙๖๕ โทรสาร ๐-๒๒๔๓-๖๙๒๖
จัดทำโดย	บริษัท แอร์บอร์น พรินต์ จำกัด ๑๕๑๙/๒๑ ซอยลาดพร้าว ๔๑/๑ ถนนลาดพร้าว แขวงสามเสนนอก เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๑๐ โทรศัพท์ ๐-๒๙๓๙-๙๙๐๐ โทรสาร ๐-๒๕๑๒-๒๒๐๘

สารบัญ

๔	ย่างก้าวที่สำคัญ บนเส้นทาง **๑๐๖ ปี**
๑๕	ยาม**แสงรุ้งงาม** ทอประกายคู่สายนที
๓๕	ตาม**รอยพระบาท** พัฒนาชาติด้วย “น้ำ”
๔๓	**วิสัยทัศน์** เพื่อสรรค์สร้างงาน
๖๗	**“น้ำ”** ทรัพยากรล้ำค่าของโลก
๙๕	**“ชลประทาน”** ก้าวที่ไม่หยุดนิ่ง
๑๐๓	ผืนน้ำแห่ง**ความสุข**
๑๒๗	ทิศทางชลประทาน เพื่อ**วันข้างหน้า**
๑๓๕	**วิถี**แห่งการพัฒนา
๑๔๕	**วาดแผน** สร้างฝัน เพื่อวันใหม่

ย่างก้าวที่สำคัญ บนเส้นทาง ๑๐๖ ปี

งาน ตลอดจนความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติของ กรมชลประทาน มิได้จำกัดขอบเขตอยู่เพียงการปฏิบัติตามภารกิจ หน้าที่เท่านั้น หากแต่ยังได้สร้างสรรค์ผลงานเพื่อประเทศในอีกหลากหลายมิติ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเป็นการส่วนพระองค์ ทอดพระเนตรสถานที่ก่อสร้าง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสระบุรี ตำบลชำผักแพว อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี พร้อมทั้งตรวจเยี่ยมการดำเนินโครงการฯ และการพัฒนาแหล่งน้ำบริเวณดังกล่าว โดยมี นายธีระ วงศ์สมุทร อธิบดีกรมชลประทาน เฝ้าฯ รับเสด็จ เมื่อเดือนมกราคม ๒๕๕๑

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ เยี่ยมโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และเสด็จฯ เยี่ยมชมพื้นที่การเกษตรในเขตโครงการฯ เมื่อวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๐

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจ ณ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หมู่บ้านปศุสัตว์-เกษตรมูโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลโฆษิต อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๕๑

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี พระราชทานสมุดบันทึกและบัตรส่งความสุข พ.ศ. ๒๕๕๑ แก่กรมชลประทาน

เพื่อน้อมรำลึกถึงพระกรุณาธิคุณของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ กรมชลประทานได้จัดพิธีถวายอาลัยขึ้น เมื่อวันอังคารที่ ๘ มกราคม ๒๕๕๑ ณ กรมชลประทาน ถนนสามเสน กรุงเทพมหานคร

๑๐๕ ปี กรมชลประทาน กรมชลประทาน จัดงานครบรอบ ๑๐๕ ปี วันสถาปนา ภายใต้ชื่องาน "๘๐ พรรษา เฉลิมพระบารมี ๑๐๕ ปี กรมชลประทาน" เมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๐ ณ กรมชลประทาน ถนนสามเสน กรุงเทพมหานคร

เจ้าภาพประชุมนานาชาติกรมชลประทาน เป็นเจ้าภาพจัดประชุมเครือข่ายนานาชาติด้านน้ำและระบบนิเวศของนาข้าว โดยมีประเทศสมาชิก ๑๗ ประเทศเข้าร่วมการประชุม ณ โรงแรม ดิเอมเมอรัลด์ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๕-๗ กรกฎาคม ๒๕๕๐ พร้อมกับนำสมาชิก INWEPF ดูงานโครงการชลประทาน

งาน ๖๐ ปี อุทกวิทยา กรมชลประทาน นายวีระ วงศ์แสงนาค รองอธิบดีฝ่ายบำรุงรักษา เป็นประธานเปิดงานนิทรรศการและสัมมนา ๖๐ ปี อุทกวิทยา กรมชลประทาน ณ บริเวณหน้าอาคารวิชาการ กรมชลประทาน สามเสน เมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑

ลด ละ เลิก *ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ เป็นประธานเปิดงานร่วมตอบแทนบุญคุณแผ่นดิน อาสาสมัคร ประพฤติ และรณรงค์ ลด ละ เลิก ทุจริตคอร์รัปชัน ซึ่งกรมชลประทาน จัดขึ้น เมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๐ ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร*

ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม *ชาวชลประทานร่วมทำบุญตักบาตร ฟังธรรมเทศนา ภายใต้สวัสดิการโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ข้าราชการกรมชลประทาน*

พิพิธภัณฑ์เครื่องจักรกล *ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ เป็นประธานเปิดพิพิธภัณฑ์เครื่องจักรกลกรมชลประทาน อนุสรณ์แด่ นายจุลนภ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา อดีตองคมนตรี เมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๐ ณ กรมชลประทาน อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี*

เยี่ยมศูนย์น้ำ *เจ้าหน้าที่จากสาธารณรัฐประชาชนจีน เยี่ยมชมการทำงานศูนย์ประมวลวิเคราะห์สถานการณ์น้ำ กรมชลประทาน วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๐*

เสริมความรู้เยาวชนใต้ กรมชลประทานจัดอบรมยุวชลกรเรียนรู้งานชลประทาน หลักสูตรการมีส่วนร่วมของยุวชลกร โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

กฐินพระราชทาน *กรมชลประทานถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน ประจำปี ๒๕๕๐ ณ วัดดาวดึงษาราม เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร เมื่อวันอังคารที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๐*

ส่งเสริมวิชาชีพ *กรรมการสวัสดิการ จัดกิจกรรม "สัปดาห์ส่งเสริมวิชาชีพ '๕๐" ระหว่างวันที่ ๒๕-๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๐ ณ สโมสร กรมชลประทาน ถนนสามเสน กรุงเทพมหานคร*

ถวายสัตย์ปฏิญาณ กรมชลประทานจัดพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณ เพื่อเป็นข้าราชการที่ดีและพลังของแผ่นดิน เนื่องในโอกาสมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๐

วันเด็กแห่งชาติ กรมชลประทานมอบความสุขแก่เด็ก ๆ เนื่องในวันเด็กแห่งชาติ ประจำปี ๒๕๕๑

ดูงานห้วยผาก พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ ติดตามความก้าวหน้าการก่อสร้างโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยผาก โครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมจังหวัดเพชรบุรี โครงการเครือข่ายอ่างเก็บน้ำ (อ่างพวง) จังหวัดเพชรบุรี เมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๕๑

จีนดูงาน นายหลัว ฟู่ เหอ อธิบดีสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์การเกษตร และผู้บริหารกรมชลประทานมณฑลกวางตุ้ง สาธารณรัฐประชาชนจีน ศึกษาดูงานด้านการชลประทานและเกษตรของไทย ที่เขื่อนแม่กวงฯ และศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ

อินเดียเยี่ยม Mr. Kaudaki Sharanappa รัฐมนตรีทรัพยากรน้ำจากแคว้น Karnataka สาธารณรัฐอินเดีย นำคณะเดินทางมาดูงานการบริหารจัดการน้ำของกรมชลประทาน

มอบนโยบาย นายสมศักดิ์ ปริศนานันทกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ตรวจเยี่ยมและมอบนโยบายแก่ข้าราชการกรมชลประทาน เนื่องในโอกาสเข้ารับตำแหน่ง เมื่อวันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๕๑

ดูงาน Ms. Susanne Olbrisch นักวิจัยผู้ประสานงานโครงการ International Hydrology Programe ดูงานและฟังการบรรยายเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำเจ้าพระยา จากกรมชลประทาน

เจ้าภาพอบรม กรมชลประทานเป็นเจ้าภาพอบรมหลักสูตร "Modernization of Irrigation Water Management for Sustainable Development" ระหว่างวันที่ ๒๑ มกราคม ถึง ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑

สืบสานประเพณี *กรมชลประทานจัดงานวันผู้สูงอายุและครอบครัว กรมชลประทาน มอบโล่ประกาศเกียรติคุณผู้สูงอายุดีเด่นประจำปี ๒๕๕๑ และจัดงานสืบสานประเพณีสงกรานต์ เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๕๑*

กีฬาสามัคคี *กีฬาสีภายใน กรมชลประทาน ประจำปี ๒๕๕๐ ที่สนามน้ำแก้จน กรมชลประทาน ปากเกร็ด เพื่อสร้างความสามัคคีและสุขภาพที่ดีให้กับชาวชลประทาน*

ยามแสงรุ้งงาม
ทอประกายคู่สายนที

ยามแสงรุ้งงาม ทอประกายคู่สายนที

น้ำพระทัยเปี่ยมด้วยพระเมตตา ของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ
เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เปรียบประดุจ
แสงรุ้งที่จะทอประกายแสงเจิดจ้า ในความทรงจำของพสกนิกร
ตราบชั่วกาลปาวสาน

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ มีพระทัยเมตตาต่อชาวชลประทานมาเป็นเวลายาวนาน นับแต่ที่พระองค์โดยเสด็จฯ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เยี่ยมราษฎรและทรงงานในพื้นที่ต่าง ๆ

ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๑๒ เป็นต้นมา เมื่อสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงงานในพื้นที่ใด หากมีโครงการชลประทานอยู่ใกล้เคียง ก็จะทรงพระกรุณาเสด็จฯ ไปประทับแรม ณ เรือนรับรองของกรมชลประทานในพื้นที่นั้นเกือบทุกครั้ง เช่น เสด็จไปประทับแรม ณ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่ลาว จังหวัดเชียงราย โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาเขื่อนแม่กลอง (เขื่อนวชิราลงกรณ) จังหวัดกาญจนบุรี ๘ ครั้ง (พ.ศ. ๒๕๑๒-๒๕๒๘) โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลำพระเพลิง จังหวัดนครราชสีมา ๙ ครั้ง (พ.ศ. ๒๕๑๒-๒๕๒๙) โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาน้ำอูน จังหวัดสกลนคร ๗ ครั้ง (พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๓๐) โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโดมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี ๖ ครั้ง (พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๒๖) โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาห้วยหลวง จังหวัดอุดรธานี ๖ ครั้ง (พ.ศ. ๒๕๒๑-๒๕๓๓) และโครงการชลประทานสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ๕ ครั้ง (พ.ศ. ๒๕๒๒-๒๕๓๒)

เกือบทุกครั้งสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ มักจะทรงติดตามมาประทับแรม เพื่อถวายการ

ปรนนิบัติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีอยู่เป็นประจำ เมื่อทรงว่างเว้นจากพระภารกิจการสอน

แม้เมื่อสมเด็จพระบรมราชชนนีเสด็จสวรรคตแล้ว (วันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๓๘) สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ยังทรงพระกรุณาเสด็จฯ มาประทับแรม ณ เรือนรับรองของกรมชลประทานอีกหลายครั้ง เช่น เสด็จประทับแรม ณ เขื่อนห้วยหลวง จังหวัดอุดรธานี ๒ ครั้ง เมื่อวันที่ ๑๖-๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๓ และวันที่ ๔-๑๒ เมษายน ๒๕๔๖ เสด็จประทับแรม ณ โครงการชลประทานสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ๒ ครั้ง เมื่อวันที่ ๑๙-๓๑ มีนาคม ๒๕๔๓ และวันที่ ๑๐-๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๖ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาน้ำอูน ๑ ครั้ง เมื่อวันที่ ๔-๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗

นอกจากการเสด็จฯ มาประทับแรม ณ โครงการชลประทานต่าง ๆ แล้ว สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ยังทรงพระกรุณาเสด็จฯ ไปทอดพระเนตรโครงการเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี เมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๔๓ โดยประทับรถไฟและทอดพระเนตรทุ่งทานตะวันด้วย และเสด็จฯ ประทับเรือ ณ กรมชลประทานสามเสน ในการเสด็จฯ ไปทรงทอดผ้าพระกฐิน วัดเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนนทบุรี เมื่อวันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๔๔

พระเมตตาที่จักยังประทับอยู่ในความทรงจำของชาวชลประทานตลอดไป เป็นเหตุการณ์เมื่อครั้งที่ทรงรับเชิญเสด็จฯ ถวายเลี้ยงพระกระยาหารค่ำและน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายพระพร เนื่องในโอกาสทรงเจริญพระชนมายุครบ ๘๐ พรรษา เมื่อวันที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๔๖ ณ สโมสรกรมชลประทาน ซึ่งกลุ่มผู้ร่วมฉลองพระเดชพระคุณ ประกอบด้วยอดีตข้าราชการ และข้าราชการกรมชลประทาน กรมราชองครักษ์ ตำรวจตระเวนชายแดน ผู้บริหารระดับสูงของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ฯลฯ รวมทั้งผู้ที่เคยปฏิบัติงานถวายสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีและสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

ร่วมกันจัดถวาย เมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๔๖

การเสด็จฯ ไปประทับแรมเพื่อทรงงาน ณ เรือนรับรองของกรมชลประทานในแต่ละครั้งนั้น เป็นโอกาสที่ชาวชลประทานที่ได้ปฏิบัติงานถวายอย่างใกล้ชิด ตระหนักและซาบซึ้งในพระเมตตาอันหาที่เปรียบมิได้ และยังจดจำได้ถึงพระจริยวัตรอันงดงาม

นายรุ่งเรือง จุลชาต อธิบดีกรมชลประทาน คนที่ ๒๓ เป็นผู้หนึ่งที่ได้รับพระกรุณาธิคุณ เมื่อได้ปฏิบัติงานถวายตั้งแต่ครั้งเป็นนายช่างเล็ก ๆ ที่โครงการชลประทานน้ำอูน จังหวัดสกลนคร

อธิบดีรุ่งเรืองเล่าอย่างภาคภูมิใจว่า สมัยนั้นผู้ใหญ่ในกรมชลประทานจะให้ความไว้วางใจนายช่างที่ประจำอยู่แต่ละโครงการให้ทำหน้าที่ถวายงานและรับเสด็จ ซึ่งเป็นเรื่องยาก ทำให้ตนเองรู้สึกประหม่า ในระยะแรก อธิบดีรุ่งเรืองมีโอกาสปฏิบัติงานถวายสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีก่อน บ่อยครั้งที่ทรงจับแขนอธิบดีรุ่งเรืองเมื่อเสด็จฯ พระราชดำเนินลงจากเนินเขา

ครั้นเมื่อมีโอกาสติดตามมารับเสด็จฯ ที่โครงการชลประทานลำพระเพลิง สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีและสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงประทับอยู่ที่นั่นนานถึง ๒๑ วัน เป็นโอกาสที่ได้รับพระกรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ และนับเป็นเกียรติประวัติของครอบครัว **"จุลชาต"** มาจนทุกวันนี้

"วันนั้นผมจำได้แม่น และประทับใจมากที่สุด คือ วันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๑๕ ผมกราบทูลลาขอเข้ากรุงเทพฯ เพราะภรรยาจะคลอดลูกสาว พระองค์รับสั่งว่าให้ผมนั่งเฮลิคอปเตอร์ลำที่จะไปรับสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ มาจากกรุงเทพฯ เมื่อมาถึงกรุงเทพฯ ภรรยาผมยังไม่คลอด แต่ผมต้องรีบกลับไปขึ้นเครื่องบินเพื่อรับสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ ไปยังโครงการลำพระเพลิง เมื่อถึงที่หมาย สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงรับสั่งถามถึงลูกว่าเป็นอย่างไร และทรงพระกรุณาตั้งชื่อให้ลูกสาวผมด้วย ซึ่งถือเป็นพระมหากรุณาธิคุณกับชีวิตของผมอย่างมาก"

จากวันนั้นมา อธิบดีรุ่งเรือง ยังได้ปฏิบัติงานถวายสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีและสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ตลอดมา ไม่ว่าสมเด็จ

พระศรีนครินทราบรมราชชนนี จะเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ มาประทับแรม ณ โครงการชลประทานแม่กลอง (เขื่อนวชิราลงกรณ) อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี โครงการชลประทานห้วยหลวง จังหวัดอุดรธานี โครงการชลประทานสุรินทร์ (อ่างเก็บน้ำห้วยเสนง) แม้เมื่อสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีสวรรคตแล้ว สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ก็ยังเสด็จฯ มาประทับแรมอีกบ่อยครั้ง เพื่อทรงงาน ทรงพระอักษร และทรงออกกำลังพระวรกาย

"พระองค์ท่านโปรดอะไรคล้าย ๆ สมเด็จพระบรมราชชนนี เช่น โปรดดอกไม้ โปรดการจ๊อกกิ้ง พวกแม่ครัวและภรรยาข้าราชการวิ่งตามพระองค์ไม่ค่อยทัน เพราะทรงแข็งแรงมาก ตลอดเวลาที่ประทับ ณ เรือนรับรองของกรมชลประทาน จะทรงพระเกษมสำราญมาก ทรงวางพระองค์เรียบง่าย ไม่ถือพระองค์เลย แต่ค่อนข้างจะเป็นระเบียบ โดยเฉพาะการถวายรายงานพระองค์ต้องละเอียดพอสมควร"

จากการที่ปฏิบัติงานถวายด้วยความจงรักภักดีมายาวนาน ทำให้อธิบดีรุ่งเรืองมีโอกาสได้รับพระกรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้จากสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ อันถือเป็นมงคลแห่งชีวิต

"ในงานถวายพระเพลิงพระศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ผมเป็นคนหนึ่งที่สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ ทรงคัดเลือกให้เป็นคนเดินตามพระศพ ซึ่งโดยปกติ คนที่จะทำหน้าที่นี้ จะต้องเป็นข้าราชบริพารที่ใกล้ชิดจริง ๆ เหตุการณ์นี้ ทำให้ผมภาคภูมิใจมาก และถือเป็นความประทับใจครั้งใหญ่

ที่สุดในชีวิตเลยก็ว่าได้"

จากการที่ได้เคยเป็นผู้ปฏิบัติงานถวายสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ จนเป็นที่ไว้วางพระทัย กรมชลประทานจึงได้มอบหมายให้อธิบดีรุ่งเรือง ซึ่งเกษียณอายุราชการไปแล้วถึง ๖ ปี เป็นผู้กราบทูลขอพระราชทานพระอนุญาตจัดงานเฉลิมฉลอง เนื่องในโอกาสทรงเจริญพระชนมายุ ๘๐ พรรษา วันที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๔๖ ณ สโมสรกรมชลประทาน ถนนสามเสน กรุงเทพมหานคร และได้รับพระราชทานพระอนุญาตให้จัดแบบไปรเวท เมษาฮาวาย ในวันที่ ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๔๖

อธิบดีรุ่งเรือง บรรยายภาพบรรยากาศในคืนนั้นว่า ทรงพระสำราญมาก เพราะทรงได้พบกับผู้ที่เคยปฏิบัติงานถวายมาก่อน มีรับสั่งถามทุกคนด้วยคำถามที่แตกต่างกันออกไปอย่างไม่ถือพระองค์แม้แต่น้อย ทำให้ผู้ร่วมงานทั้งหมด ซาบซึ้งและปลาบปลื้มในพระกรุณาธิคุณจนถึงทุกวันนี้

ท่ามกลางบรรยากาศที่เปี่ยมด้วยความสุขของค่ำคืนนั้น ทรงมีรับสั่งว่า

"ในคืนนี้ก็รู้สึกดีใจมาก ยินดีมากที่ได้มาพร้อมกันตั้งเป็น ๕๐๐-๗๐๐ คนในที่นี้ และก็มาอวยพรให้คนแก่ ๆ อย่างนี้ ก็ขอให้พรให้ผู้ที่มาฟังนี้ได้อยู่อย่างน้อยที่สุด เร็ว ๆ ก็อย่าเร็วนัก ให้ถึงอายุของข้าพเจ้าและผู้ที่เกินแล้ว ก็ขอให้เกินไปอีกสัก ๑๐ ปี ขอให้ทุกคนมีความสุข ความสบายโดยทั่วไป

ขอขอบใจมาก"

นายสุพจน์ คงสถิตย์ธรรม ผู้อำนวยการส่วนปฏิบัติการ สำนักชลประทานที่ ๑๓ จังหวัดกาญจนบุรี ผู้ซึ่งมีโอกาสปฏิบัติงานถวายครั้งแรกในปี ๒๕๑๕ ขณะเป็นนายช่างตรี โครงการชลประทานลำพระเพลิง จังหวัดนครราชสีมา และได้ปฏิบัติงานถวายจากนั้นมาอีกหลายต่อหลายครั้ง ย้อนอดีตถึงความประทับใจว่า

หลายโอกาสเมื่อทรงงานเสร็จ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ จะทรงใช้เวลาช่วงเย็น ๆ ทรงเปตองร่วมกับข้าราชบริพารที่ตามเสด็จฯ และข้าราชการผู้ใหญ่ที่มารับเสด็จ

การแข่งขันเปตอง มี ๒ ประเภท คือ ประเภททีมสัญญาบัตร และประเภททีมประทวน เพราะทรงต้องการใช้กีฬาช่วยเชื่อมความสามัคคี สร้างความคุ้นเคย ทำให้เกิดผลดีต่อการปฏิบัติงาน

"แต่ละทีมมีผู้เล่น ๓ คน และต้องมีผู้ที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติหน้าที่ทุกหน่วยอยู่ในทีม ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ในขบวนเสด็จ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีและสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ ทรงเข้าแข่งขันด้วยในนามขบวนเสด็จ ฝ่ายถวายความปลอดภัย มีทหาร ตำรวจ ข้าราชการพลเรือนที่มาปฏิบัติงานรับเสด็จ และสุดท้าย คือ ฝ่ายเจ้าของสถานที่ นั่นคือ กรมชลประทาน ทั้งข้าราชการ ยาม แม่ครัว หรือแม้กระทั่งคนงานทำความสะอาด จะได้รับพระกรุณาให้เข้าร่วมแข่งขันด้วย สร้างความประทับใจให้แต่ละคนมาก"

นอกจากจะทรงให้ความเป็นกันเองโดยไม่ถือพระองค์แล้ว นายช่างสุพจน์ยังได้ประจักษ์ถึงน้ำพระทัยอันเปี่ยมด้วยพระเมตตา จากเหตุการณ์เมื่อครั้งเสด็จประทับแรม ณ โครงการชลประทานสุรินทร์ (อ่างเก็บน้ำห้วยเสนง) ในขณะที่นายช่างสุพจน์ดำรงตำแหน่งหัวหน้าโครงการชลประทานสุรินทร์

นายช่างสุพจน์ลำดับเรื่องราวให้ฟังว่า ช่วงเวลาประมาณ ๒๐.๓๐ น. ของวันที่ ๒๐ มีนาคม

๒๕๔๓ ขณะที่ทุกคนกำลังพักผ่อนหลังจากที่ปฏิบัติหน้าที่มาทั้งวัน ภาพที่เห็น คือ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสด็จฯ ออกจากที่ประทับ ทรงพระดำเนินไปตามถนนภายในโครงการฯ ผ่านกองอำนวยการถวายความปลอดภัย ผ่านโรงอาหาร ๑ ไปยังอาคารที่พักรับรองเจ้าหน้าที่ในขบวน ทรงเปิดห้องต่าง ๆ เพื่อทอดพระเนตรความเป็นอยู่ของเจ้าหน้าที่ในขบวนเสด็จฯ ด้วยน้ำพระทัยห่วงใย หลังจากทรงทักทายไต่ถามจนพอพระทัยแล้ว จึงเสด็จฯ กลับที่ประทับ

วันรุ่งขึ้น ยังเจอกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดอีกเหตุการณ์หนึ่ง เมื่อเจ้าหน้าที่ชลประทานมารายงานว่า ดอกไม้ในแจกันบนโต๊ะทรงงาน หล่นกระจัดกระจาย นายช่างสุพจน์จึงได้นำกรงดักหนูมาตั้งไว้ในห้องทรงงาน ผลคือสามารถจับหนูตัวเล็ก ๆ ได้ ๑ ตัว เมื่อทรงทราบได้ขอทอดพระเนตรและเมื่อทอดพระเนตรแล้ว ทรงรับสั่งว่า *"เจ้าตัวนี้เองอย่าไปทำอะไรนะ เอาไปปล่อยก็แล้วกัน"*

"ผมรู้สึกว่าทรงเปี่ยมล้นด้วยพระเมตตาจริง ๆ แม้กระทั่งกับสัตว์ตัวเล็ก ๆ ที่เข้าไปทำลายสิ่งของในห้อง ด้วยพระอารมณ์ขัน ยังทรงบันทึกเรื่องนี้ไว้ในสมุดลงพระนาม เมื่อครั้งที่เสด็จเยี่ยมโครงการชลประทานสุรินทร์ด้วย"

อีกหนึ่งในพระจริยวัตรอันงดงามที่ประทับอยู่ในความทรงจำของผู้ได้ปฏิบัติงานถวาย คือ การปฏิบัติพระองค์แบบเรียบง่าย โดยเฉพาะเรื่องการเสวย ซึ่ง **จันทร์ฉวี สกุลกันต์** หรือป้าแดง รู้ดี เพราะป้าแดงเป็นผู้ที่กรมชลประทานคัดเลือกให้เป็นผู้ประกอบเครื่องเสวย มาตั้งแต่สมัยหม่อมหลวงชูชาติ กำภู เป็นอธิบดี

แม้ว่าป้าแดงจะไม่ได้จบการศึกษาจากสถาบันอาหารชั้นนำ แต่ก็ได้เรียนรู้เทคนิคการปรุงอาหารจากย่า พ่อ และแม่มาพอสมควร ป้าแดงมีโอกาสประกอบเครื่องเสวยถวายสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เป็นครั้งแรก เมื่อครั้งเสด็จฯ เยือนสิริกิติ์ จังหวัดอุตรดิตถ์ ปี ๒๕๑๓ ต่อมาไม่นาน จึงได้มีโอกาสประกอบเครื่องเสวยถวายสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ด้วย

ด้วยความไม่รู้ว่าโปรดเสวยพระกระยาหารแบบไหน ป้าแดงจึงลองทำอาหารแบบพื้นบ้านให้ลองเสวย เช่น ไข่ต้มยางมะตูม ปรากฏว่าทรงโปรดมาก เมื่อจับทางถูก ทำให้เมนูพระกระยาหารทุกมื้อที่ผ่านการปรุงจากฝีมือป้าแดง จึงเป็นอะไรง่าย ๆ ไม่หวือหวา

ความเจนจัดด้านอาหารของป้าแดงวันนี้ ป้าแดงบอกว่าส่วนหนึ่งมาจากคำแนะนำของพระองค์ด้วย เพราะทุกครั้งที่เสวย จะทรงรับสั่งว่าวันนี้ขาดรสชาติอะไรไปบ้าง ทำให้นำมาปรับปรุงในมื้อต่อไปได้

"ทรงละเอียดมากในเรื่องอาหาร มีอยู่วันหนึ่ง ป้าพลาด กระทะยังไม่ทันร้อน ป้าก็ใส่กุ้งลงไป รับสั่งเลยว่าวันนี้กุ้งไม่สวยเท่าไหร่ ทรงรู้จริง และประทานความรู้เรากลับมาว่าจะต้องทำอย่างไร"

แม้จะเป็นเพียงแม่ครัวธรรมดา แต่ป้าแดงก็ได้รับพระกรุณาและพระเมตตาจากพระองค์ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าข้าราชบริพารคนอื่น ๆ โดยป้าแดง ลำดับความให้ฟังในแต่ละเหตุการณ์อย่างปลาบปลื้มว่า

"มีอยู่วันหนึ่งพระองค์ท่านประทานเลี้ยงอาหารผู้มาเฝ้า ทุกคนในโต๊ะอาหารต่างชมว่าอาหารอร่อย จึงรับสั่งให้ป้าเข้าเฝ้า เพื่อให้ผู้มาเฝ้าซักถามวิธีการปรุง ตอนนั้นรู้สึกปลื้มมาก ป้าก็บอกทุกคนว่าที่ทำอาหารอร่อยอยู่ทุกวันนี้ ก็เพราะทรงแนะนำด้วย"

ยังความปลาบปลื้มใจให้กับป้าแดงเป็นอย่างยิ่ง ด้วยไม่นึกว่าจะทรงจำฝีมือตนเองได้ เพราะในวันนั้นมีอาหารที่ทางจังหวัดจัดเตรียมด้วยอีกหลายอย่าง ป้าแดงจึงก้มลงกราบพระบาทด้วยความปีติ

๓๖ ปีที่ป้าแดงปฏิบัติงานถวายการรับใช้พระองค์ด้วยความเต็มใจ ไม่เพียงแต่การเสด็จฯ ทรงงานและประทับแรม ณ โครงการชลประทาน ในงานอื่น ๆ ก็จะโปรดให้ราชเลขานุการในพระองค์ทำเรื่องขอตัวป้าแดงให้ตามเสด็จฯ บ่อยครั้ง ทุกครั้งที่ตามเสด็จฯ นั้น ป้าแดงบอกว่ารู้สึกชื่นใจ และมีความสุขอย่างบอกไม่ถูก

นอกจากจะได้รับคำแนะนำดี ๆ มาพัฒนาฝีมือแล้ว อีกสิ่งหนึ่งที่ป้าแดงบอกว่าได้รับและซึมซับได้จากพระองค์ นั่นคือ พระองค์ท่านทรงปรนนิบัติ ผูกพัน กตัญญู และทรงแสดงออกถึงความรักและความห่วงใยในสมเด็จพระบรมราชชนนีอย่างอบอุ่น และยังทรงเป็นต้นแบบในเรื่องความตรงต่อเวลา ซึ่งป้าแดงได้จดจำมาใช้จนทุกวันนี้

อีกเหตุการณ์หนึ่งที่ทำให้ป้าแดงภาคภูมิใจที่สุดในชีวิต คือครั้งที่ถูกขอตัวให้ไปช่วยงานต่างจังหวัด โดยสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ไม่ทรงทราบว่าป้าแดงตามเสด็จฯ มาด้วย ในวันนั้นเครื่องเสวยที่ ป้าแดงตั้งใจทำถวาย มีข้าวผัดหน่อเลี้ยบ ต้มยำไก่ และทอดมัน

ครั้นเมื่อจะเสด็จฯ กลับ ป้าแดงไม่รอช้าที่จะปลีกตัวออกจากครัว เพื่อรอส่งเสด็จฯ เมื่อทอดพระเนตรเห็นป้าแดง ทรงตรัสว่า *“ฉันรู้ว่าจันทร์ฉวีมาด้วย เพราะเห็นอาหาร ฉันจำได้”*

แม้เมื่อถึงวันนี้ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสด็จสู่สวรรคาลัยแล้ว เมื่อวันที่ ๒ มกราคม ๒๕๕๑ แต่จะยังทรงเปรียบประดุจดัง “แสงรุ้งงาม” ที่ทอประกายงดงามเจิดจรัสอยู่กลางใจไทยทุกดวงตราบนิรันดร์กาล

ภาพแห่งความประทับใจของชาวชลประทาน

เสด็จมาประทับแรม ณ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาน้ำอูน จังหวัดสกลนคร

โครงการชลประทานสุรินทร์ (อ่างเก็บน้ำห้วยเสนง) จังหวัดสุรินทร์

โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาห้วยหลวง จังหวัดอุดรธานี

โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาน้ำอูน จังหวัดสกลนคร

กรมชลประทาน ถนนสามเสน กรุงเทพมหานคร

เสด็จลงเรือ
ณ กรมชลประทาน
ถนนสามเสน กรุงเทพมหานคร
ในการเสด็จฯ ไปทรงทอดผ้า
พระกฐิน ณ วัดเฉลิม
พระเกียรติ จังหวัดนนทบุรี
วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๔๔

งานถวายเลี้ยงพระกระยาหารค่ำ และน้อมเกล้าฯ ถวายพระพร เนื่องในโอกาสทรงเจริญพระชนมายุครบ ๘๐ พรรษา (๖ พฤษภาคม ๒๕๔๖)

วันที่ ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๔๖
ณ สโมสรกรมชลประทาน
ถนนสามเสน กรุงเทพมหานคร

ตามรอยพระบาท พัฒนาชาติ
ด้วย“น้ำ”

ตามรอยพระบาท พัฒนาชาติด้วย “น้ำ”

ด้วยตระหนักในพระมหากรุณาธิคุณ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรง “ปกครองแผ่นดินโดยธรรม” มาตลอดระยะเวลากว่า ๖๐ ปี กรมชลประทาน จึงถือเป็นภารกิจอันยิ่งใหญ่ในการน้อมรับแนวพระราชดำริด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ ใส่เกล้าฯ มาดำเนินการ เพื่อ “ประโยชน์สุขแห่งมหาชน ชาวสยาม” ดังพระราชปณิธาน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระราชหฤทัยด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ ด้วยทรงตระหนักดีว่า การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกหรือการชลประทาน เป็นงานสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ในการช่วยให้เกษตรกรทำการเพาะปลูกได้อย่างสมบูรณ์ตลอดปี

ทรงให้ความสำคัญในลักษณะ “น้ำคือชีวิต” ดังพระราชดำรัส ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๒๙ ความตอนหนึ่งว่า

“...หลักสำคัญว่าต้องมีน้ำบริโภค น้ำใช้ น้ำเพื่อการเพาะปลูก เพราะว่าชีวิตอยู่ที่น้ำ ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำ คนอยู่ไม่ได้ ไม่มีไฟฟ้าคนอยู่ได้ แต่ถ้ามีไฟฟ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้...”

ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชาติ กรมชลประทาน ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีภารกิจโดยตรง ได้น้อมนำหลักการสำคัญและวิธีการในการพัฒนาแหล่งน้ำของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินการตามรอยพระยุคลบาท กล่าวคือ

ไม่ว่าจะวางโครงการพัฒนาแหล่งน้ำในรูปแบบใด จะต้องเหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศและสภาพแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่นที่มีอยู่เสมอ

การวางโครงการจะพิจารณาถึงความเหมาะสมทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นนั้น ๆ หลีกเลี่ยงการสร้างปัญหา ความเดือดร้อนให้กับคนกลุ่มหนึ่ง หรือสร้างประโยชน์ให้กับคนอีกกลุ่มหนึ่ง

กรมชลประทาน ยังยึดถือประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาแหล่งน้ำ ที่จะตกกับประเทศชาติและประชาชนทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ดังพระราชปณิธานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาเป็นธงชัยในการพัฒนาอีกด้วย กล่าวคือ การพัฒนาแหล่งน้ำนั้น

๑. จะต้องช่วยให้พื้นที่เพาะปลูกมีน้ำอย่างอุดมสมบูรณ์ สามารถทำการเพาะปลูกได้ทั้งฤดูฝนและฤดูแล้ง ช่วยให้ได้ผลิตผลมากขึ้น และสามารถทำการเพาะปลูกครั้งที่สองได้ เพื่อช่วยให้ราษฎรมีรายได้มากขึ้น

๒. บางพื้นที่ที่เคยมีน้ำท่วมขัง จนไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ หรือไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร จะทำโครงการระบายน้ำออกจากพื้นที่ลุ่มอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เช่น บริเวณขอบพรุ ทำให้พื้นที่แห้งจนสามารถจัดสรรให้ราษฎรที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองเข้าทำกินได้ ช่วยให้ไม่ไปบุกรุกทำลายป่าหาที่ทำกินแห่งอื่น ๆ ต่อไป ซึ่งเป็นการช่วยรักษาป่าไม้อันเป็นทรัพยากรของธรรมชาติไว้ได้

๓. เมื่อมีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ จะมีการปล่อยพันธุ์ปลา เพื่อให้ราษฎรใกล้เคียง มีปลาบริโภคภายในครอบครัว หรือมีรายได้เสริมเพิ่มขึ้น

๔. ช่วยให้ราษฎรมีน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคที่สะอาดอย่างพอเพียงตลอดปี ทำให้ราษฎรมีสุขภาพพลานามัยดีขึ้น และช่วยให้มีแหล่งน้ำสำหรับการเลี้ยงสัตว์ด้วย

๕. โครงการประเภทบรรเทาอุทกภัยในเขตชุมชนเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร จะช่วยลดความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจทั้งภาครัฐและเอกชนได้อย่างมาก

๖. โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการผลิตไฟฟ้าพลังน้ำ จะช่วยให้ราษฎรที่อยู่ในป่าเขาในท้องที่ทุรกันดารได้มีไฟฟ้าสำหรับให้แสงสว่างในครัวเรือนได้

๗. โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการรักษาต้นน้ำลำธารอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยการสร้างฝายเก็บกักบริเวณต้นน้ำลำธารเป็นขั้น ๆ พร้อมระบบกระจายจากฝายต่าง ๆ ไปสู่พื้นที่สองฝั่งของลำธาร ทำให้พื้นดินชุ่มชื้น และป่าไม้ตามแนวสองฝั่งลำธารเขียวชอุ่มตลอดปี ลักษณะเป็นป่าเปียกสำหรับป้องกันไฟป่าเป็นแนวกระจายไปทั่วบริเวณต้นน้ำลำธาร ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ต่อไป

เนื่องด้วยประโยชน์มหาศาลที่เกิดจากโครงการพัฒนาแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริดังที่กล่าวมานี้เอง กรมชลประทาน จึงให้ความสำคัญของการดำเนินโครงการพัฒนาแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริอยู่ในอันดับแรก ซึ่งผลการดำเนินการโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในปีงบประมาณ ๒๕๕๑ (ข้อมูลจนถึงวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๕๑)

มีการดำเนินการโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ รวมทั้งสิ้น ๘๙ โครงการ เป็นโครงการชลประทานขนาดใหญ่ ๔ โครงการ โครงการชลประทานขนาดกลาง ๒๑ โครงการ และเป็นโครงการชลประทานขนาดเล็ก

๖๔ โครงการ งบประมาณรวม ๔๑,๖๙๘,๙๐๒,๖๗๒ บาท โดยจะมีพื้นที่ได้รับประโยชน์รวม ๗๙๐,๑๓๖ ไร่

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ประเภทโครงการชลประทานขนาดใหญ่ ได้แก่ โครงการเขื่อนแควน้อย อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก มีผลการดำเนินการอยู่ที่ร้อยละ ๕๗.๒๗ โครงการเขื่อนคลองท่าด่าน (เขื่อนขุนด่านปราการชล) อ.เมือง จ.นครนายก มีผลการดำเนินการอยู่ที่ร้อยละ ๙๓.๑๒ โดยที่เขื่อนหัวงาน ระบบส่งน้ำและระบบระบายน้ำใหญ่เสร็จแล้ว คงเหลือเพียงการก่อสร้างระบบส่งน้ำในพื้นที่โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษานครนายกเท่านั้น

โครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสัก อ.พัฒนานิคม จ.ลพบุรี ผลการดำเนินการอยู่ที่ร้อยละ ๙๗.๕๙ คงเหลือเพียงการดำเนินการโครงการจัดหาน้ำเพื่อการเกษตร อ.ชัยบาดาล จ.ลพบุรี ที่อยู่ระหว่างการดำเนินการ โครงการระบายน้ำบริเวณสนามบินสุวรรณภูมิ ผลการดำเนินการอยู่ที่ร้อยละ ๖๕.๕๒ และโครงการน้ำก่ำตอนล่าง จ.นครพนม ผลการดำเนินงานอยู่ที่ร้อยละ ๓๔.๐๖

สำหรับโครงการพัฒนาแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ประเภทโครงการขนาดกลาง ๒๑ โครงการนั้น กระจายอยู่ในภาคต่าง ๆ โดย ๑๑ โครงการ มีผลการดำเนินการอยู่ระหว่างร้อยละ ๐-๒๕ มี ๒ โครงการ ผลการดำเนินการอยู่ระหว่างร้อยละ ๒๖-๕๐ มี ๓ โครงการ ผลการดำเนินอยู่ระหว่างร้อยละ ๕๑-๗๕ และ ๕ โครงการ

ผลการดำเนินการอยู่ระหว่างร้อยละ ๗๖-๑๐๐

โครงการขนาดกลางที่ดำเนินการใกล้เสร็จแล้ว คือ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำลำพะยังตอนบน อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์ (ร้อยละ ๙๙.๗๙) โครงการฝายบ้านโคกผักหวาน อ.ชาติตระการ จ.พิษณุโลก (ร้อยละ ๙๒) โครงการอ่างเก็บน้ำลำพันชาด อ.วังสามหมอ จ.อุดรธานี (ร้อยละ ๙๐)

โครงการพัฒนาแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งเป็นโครงการขนาดเล็ก ส่วนใหญ่ คือ ๖๔ โครงการ มีผลการดำเนินการอยู่ที่ร้อยละ ๐-๒๕ มี ๔๘ โครงการ ผลการดำเนินการอยู่ที่ร้อยละ ๒๖-๕๐ มี ๘ โครงการ ผลการดำเนินการอยู่ที่ร้อยละ ๕๑-๗๕ มี ๕ โครงการ และ ๓ โครงการที่ดำเนินการใกล้แล้วเสร็จ คือ โครงการฝายบ้านปลายน้ำตกพร้อมระบบส่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อ.ท่าชนะ จ.สุราษฎร์ธานี ร้อยละ ๘๕.๗๗ โครงการที่เสร็จแล้ว คือ ทำนบดินห้วยตะพาบน้ำพร้อมระบบส่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อ.กาญจนดิษฐ์ จ.สุราษฎร์ธานี และโครงการสระเก็บน้ำบ้านควนเนียง อ.นาบอน จ.นครศรีธรรมราช

กรมชลประทาน จะมุ่งมั่นสนองพระราชดำริด้านการพัฒนาแหล่งน้ำอย่างไม่หยุดยั้ง เพื่อตามรอยพระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการพัฒนาชาติด้วย “น้ำ”

สรุปโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่ได้ดำเนินการจนสิ้นปี พ.ศ. ๒๕๕๐

ภาคเหนือ	๙๓๕	โครงการ
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๔๘๘	โครงการ
ภาคกลาง	๓๑๕	โครงการ
ภาคใต้	๔๙๗	โครงการ
รวมทั้งสิ้น	**๒,๓๓๕**	**โครงการ**

วิสัยทัศน์
เพื่อสรรค์สร้างงาน

ธีระ วงศ์สมุทร

อธิบดีกรมชลประทาน

เกิด วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๔๙๑
ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช

การศึกษา วิศวกรรมศาสตรบัณฑิต (ชลประทาน)
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๔๒

เครื่องราชอิสริยาภรณ์และเหรียญตรา

วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๗	มหาวชิรมงกุฎ
วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๔	ประถมาภรณ์ช้างเผือก
วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๙	เหรียญจักรพรรดิมาลา
วันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๓๔	เหรียญรัตนาภรณ์ชั้น ๔

ประวัติการทำงาน

วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๑๔	บรรจุเข้ารับราชการ ตำแหน่งนายช่างตรี กองก่อสร้าง กรมชลประทาน
วันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๓๘	ผู้อำนวยการกอง (วิศวกรโยธา ๘) กองก่อสร้างโครงการกลาง
วันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๓๙	ผู้อำนวยการกอง (วิศวกรโยธา ๘) กองก่อสร้างโครงการใหญ่
วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๑	ผู้อำนวยการสำนัก (วิศวกรโยธา ๙) สำนักพัฒนาแหล่งน้ำ ๓
วันที่ ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๔๑	รองอธิบดีฝ่ายบริหาร (นักบริหาร ๙)
วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๑	รองอธิบดีฝ่ายก่อสร้าง (นักบริหาร ๙)
วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๔๔	ผู้ตรวจราชการกระทรวง (ผู้ตรวจราชการ ๑๐) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
วันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๙	รองปลัดกระทรวง (นักบริหาร ๑๐) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
วันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๐	อธิบดีกรมชลประทาน (นักบริหาร ๑๐) กรมชลประทาน

การฝึกอบรม - ดูงาน

พฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๑๘	ฝึกอบรมด้าน Irrigation ณ ประเทศอิสราเอล
พฤษภาคม ๒๕๓๐	ดูงานด้าน Irrigation and Dam Investigation ณ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน
เมษายน ๒๕๓๘	ดูงานด้านชลประทาน ณ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน
ตุลาคม ๒๕๔๐	ดูงานการผลิตบานระบายประตูน้ำ ณ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน และประเทศญี่ปุ่น
ธันวาคม ๒๕๔๐	ดูงานการผลิตเครื่องสูบน้ำ ณ ประเทศญี่ปุ่น
มีนาคม ๒๕๔๒	ดูงานด้านเขื่อนคอนกรีตบดอัดแน่นและฝายยาง ณ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

หน้าที่พิเศษ

พ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๔๓	คณะกรรมการองค์การสะพานปลา
พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๖	คณะกรรมการการเคหะแห่งชาติ

วีระ วงศ์แสงนาค

รองอธิบดีกรมชลประทาน
ฝ่ายบำรุงรักษา

สั่งการและปฏิบัติราชการแทนอธิบดีกรมชลประทาน
เกี่ยวกับราชการของ สำนักงานจัดรูปที่ดินกลาง
สำนักอุทกวิทยาและบริหารน้ำ
สำนักชลประทานที่ ๑-๑๗
(ยกเว้นงานของส่วนปฏิบัติการและโครงการก่อสร้าง)
และกำกับ ติดตามการปฏิบัติราชการ
ในพื้นที่สำนักชลประทานที่ ๕-๘

วิเชียร อนุตรโสตถิ (รก.)

วิศวกรใหญ่ที่ปรึกษาวิชาชีพเฉพาะ ด้านวิศวกรรมโยธา (ด้านสำรวจและหรือออกแบบ)

ให้คำปรึกษา แนะนำ กำกับ ดูแล และให้บริการทางวิชาการ เกี่ยวกับงานสำรวจและหรือออกแบบ และคำนวณ โครงการชลประทานขนาดใหญ่

วิสัยทัศน์
เพื่อสรรค์สร้างงาน

การก้าวสู่ปีที่ ๑๐๗ คือ จุดเปลี่ยนที่สำคัญอีกครั้งหนึ่งของ กรมชลประทาน กับคำถามที่ว่า กรมชลประทาน ภายใต้การนำของ ผู้บริหารคนใหม่ **“ธีระ วงศ์สมุทร”** อธิบดีกรมชลประทาน คนที่ ๒๗ จะมุ่งหน้าเดินไปในทิศทางใด ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของประเทศ และของโลก

๑ แนวคิดใหม่เพื่อก้าวไปสู่อนาคต

"ธีระ วงศ์สมุทร" เมื่อก้าวเข้ามารับตำแหน่งอธิบดีกรมชลประทาน ยังคงยึดมั่นในปรัชญาและแนวทางการทำงานของกรมชลประทาน เช่นเดียวกับที่บรรพบุรุษของกรมฯ ปฏิบัติสืบทอดกันมาตลอด นั่นคือ กรมชลประทานมีภารกิจหลักในการจัดหาแหล่งน้ำและการบริหารจัดการน้ำ แต่แนวทางการทำงานอาจปรับเปลี่ยนไปบ้าง เพื่อให้สอดคล้องกับสภาวการณ์ของสังคม เศรษฐกิจและการเมืองของทั้งประเทศและของโลก

เป้าหมายแรกในการทำงานของอธิบดีกรมชลประทานคนปัจจุบัน คือ การใช้ยุทธศาสตร์นำการทำงาน

"ยุทธศาสตร์นี้เกิดจากพวกเราชาวชลประทานทั้งหมด ร่วมกันคิดว่ากรมชลประทานของเราจะเดินไปในทิศทางไหนแล้วร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ สร้างเป็นประเด็นยุทธศาสตร์ของกรมฯ จากนั้นก็เดินไปตามแนวทางที่กำหนด เมื่อมียุทธศาสตร์กรมฯ แล้ว สิ่งที่จะต้องดำเนินการต่อไป คือ สำนัก/กอง ก็จะไปประชุมกำหนดยุทธศาสตร์ของสำนัก/กอง กำหนดโครงการ ตัวชี้วัดที่สอดรับกับยุทธศาสตร์กรมฯ เพื่อให้เป้าหมายการทำงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน"

อธิบดีกรมชลประทานย้ำในประเด็นที่กรมชลประทานยุคปัจจุบัน ให้ความสำคัญมากที่สุด คือ เรื่องการบริหารจัดการน้ำ เพราะการเพิ่มแหล่งเก็บกักน้ำในปัจจุบันมีปัญหาและอุปสรรคมากขึ้น

"งานตามภารกิจของกรมฯ เรื่องที่ผมให้ความสำคัญมาก และกำชับให้ทุกคนต้องเอาใจใส่ คือ

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ให้ทุกสำนัก/กองที่มีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริอยู่ในความรับผิดชอบ ต้องไปตรวจสอบว่า มีการสนองงานพระราชดำริอย่างไร มีความล่าช้าหรือไม่อย่างไร

เรื่องที่สอง คือ การพัฒนาแหล่งน้ำและบริหารจัดการน้ำ ผมให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่ขั้นตอนการวางโครงการ ขั้นตอนการก่อสร้าง ขั้นตอนระหว่างการก่อสร้าง และขั้นตอนภายหลังการก่อสร้าง และในเรื่องการให้บริการที่ผมพูดเสมอว่า อย่าลืมว่าใคร คือ ลูกค้าของกรมชลประทาน เกษตรกรคือลูกค้า จึงเป็นเจ้านายของเรา ที่เราต้องเอาใจใส่และให้บริการที่ดี"

๑ แนวคิดใหม่เพื่อก้าวไปสู่อนาคต

เรื่องที่กรมชลประทานให้ความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน คือ ประสิทธิภาพของโครงการและการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการบริหารจัดการน้ำแบบสมัยใหม่ เช่น ระบบคลองอัตโนมัติ ซึ่งใช้อยู่ที่โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาสองพี่น้อง จ.สุพรรณบุรี

การจัดการในภาวะวิกฤติ เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่อธิบดีกรมชลประทานคนนี้ ให้ความสำคัญในอันดับต้น ๆ

"ในภาวะวิกฤติ ไม่ว่าฝนแล้ง น้ำท่วม ภัยธรรมชาติต่าง ๆ ทุกคนต้องเตรียมแผนไว้ให้พร้อมว่า เมื่อเกิดภาวะวิกฤติขึ้นจะต้องจัดการอย่างไร มาตรการแก้ไขเป็นอย่างไร ที่ผ่านมาก็ได้รับการตอบสนองด้วยดีจากผู้ใต้บังคับบัญชา และที่สำคัญ คือ ต้องบอกกล่าวกับพี่น้องผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเฉพาะเกษตรกรที่ต้องการรู้ข้อมูลข่าวสาร เขาไม่ตำหนิหรอกว่าปีนี้น้ำน้อย ไปไม่ถึงเขา หรือในภาวะน้ำท่วม เขาก็รู้ว่าน้ำต้องท่วม เพียงแต่เขาต้องการรู้ข้อมูลว่า น้ำจะมากหรือน้อยแค่ไหน เพราะฉะนั้น เราต้องมีแผนบริหารจัดการ ที่พร้อมจะบอกกล่าวกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วย"

ผลที่เกิดขึ้น คือ ความชื่นชมที่ได้รับ ซึ่งอธิบดีกรมชลประทานกล่าวอย่างภาคภูมิใจว่า *"การบริหารจัดการน้ำช่วงฤดูแล้งที่ผ่านมา หลายพื้นที่ได้รับการชมเชยจากเกษตรกร เพราะจากพื้นที่ที่ไม่เคยได้รับน้ำเลย ในฤดูแล้งที่ผ่านมา ก็เริ่มได้รับน้ำ เช่น พื้นที่โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาพระองค์ไชยานุชิต จ.ฉะเชิงเทรา เกษตรกรก็ขอบคุณมา แถบจังหวัดพิษณุโลกและสุโขทัย พื้นที่ลุ่มน้ำยมก็รู้กันอยู่ว่า เป็นลุ่มน้ำที่น่าสงสารที่สุด หน้าแล้งไม่มีน้ำ หน้าฝนน้ำก็ท่วม เมื่อกรมฯ สามารถจัดสรรน้ำให้เขาเพาะปลูกได้บางส่วน เขาก็*

พึงพอใจ หลายจุดที่ผมไปเยี่ยม ไปเห็นมา ได้รับการตอบสนองที่ดี นี่คือเป้าหมายส่วนหนึ่ง ที่ผมเชื่อว่า พวกเรามีการตื่นตัวที่จะมองความพึงพอใจของเกษตรกรเป็นเป้าหมายในการทำงานแล้ว"

ในการบริหารองค์กรขนาดใหญ่อย่างกรมชลประทาน ที่ต้องพัฒนาทั้งคน งาน และระบบงานไปด้วยกัน อธิบดีธีระ มองเรื่อง **"คน"** ก่อน

"เพราะคน เป็นองค์ประกอบสำคัญขององค์กร ถ้าคนไม่ได้รับการพัฒนา องค์กรก็ไปไม่รอด ต้องยกความดีให้อธิบดีคนที่ผ่านมาที่นำระบบการพัฒนาและการบริหารจัดการภาครัฐเข้ามาใช้ในกรมชลประทาน ทำให้กรมชลประทานได้รับคัดเลือกให้เป็น ๑ ใน ๙ หน่วยงานการที่มีความพร้อมในการนำระบบการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐมาใช้ในการชลประทาน ซึ่งเป็นเรื่องที่ดีที่จะต้องสานต่อไป"

เครื่องมือสำคัญสำหรับการพัฒนาคนอีกอย่างหนึ่ง คือ การส่งเสริมข้าราชการผู้มีศักยภาพสูง กรมชลประทาน RID: Hi4P (RID: High Performance and Potential Promotion Project) เพื่อสร้างแรงจูงใจและรักษาบุคลากรผู้มีศักยภาพสูงไว้ในกรมชลประทานและเตรียมความพร้อมเพื่อคัดเลือกข้าราชการเข้าร่วมโครงการระบบข้าราชการผู้มีผลสัมฤทธิ์สูง หรือ HiPPS ของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนซึ่งขณะนี้ได้คัดเลือกเข้าสู่ระบบ HiPPS (High Performance and Potential System) แล้ว ๙ คน

นอกจากนี้ ยังมีมาตรการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจควบคู่กันไป อธิบดีธีระ เห็นว่าระบบการเลื่อนขั้น แต่งตั้งโยกย้ายนั้น หากจะให้เกิดความเป็นธรรม ผู้บังคับบัญชาระดับต้นที่อยู่ใกล้ชิดมากที่สุด เป็นผู้กลั่นกรองผู้ที่มีความรู้ความสามารถก่อนแล้วเสนอมายังคณะกรรมการฯ ก็จะทำให้ได้ข้าราชการที่ผ่านการกลั่นกรองเบื้องต้นมาแล้ว กับอีกเรื่องหนึ่ง ที่ตั้งเป็นกติกาไว้เลย คือ **การจัดสรรโควตาพิเศษเลื่อนตำแหน่งให้กับหัวหน้าฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาดีเด่น ระดับโครงการชลประทาน และระดับโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา เพราะถือว่าเป็นคนสร้างผลงาน** ที่ต้องสร้างขวัญและกำลังใจให้ ส่วนการพิจารณาขึ้นเงินเดือนนั้น จะใช้ผลงานของแต่ละสำนัก/กองเป็นตัวตั้ง โดยพิจารณาจากประสิทธิภาพในการทำงาน เช่น สามารถเบิกจ่ายงบประมาณได้ตามเป้าหมาย สำนัก/กอง นั้นก็จะได้รับการจัดสรรขึ้นเงินเดือนให้เป็นพิเศษ

อธิบดีกรมชลประทาน บอกอย่างง่าย ๆ ถึงเป้าหมายการทำงานของกรมชลประทาน ในยุคนี้ว่า *"เมื่อหน้าที่หลักของกรมชลประทาน คือ การพัฒนาแหล่งน้ำและบริหารจัดการน้ำ โดยมีเกษตรกรเป็นลูกค้า เราจึงต้องทำให้เกษตรกรเกิดความพึงพอใจสูงสุด เมื่อเกษตรกรพึงพอใจ ก็จะส่งผลดีต่อสภาพเศรษฐกิจของประเทศชาติโดยรวม"*

๒๓ “น้ำ” กำหนดอนาคตของชาติ

เมื่อ “น้ำ” มีความสำคัญยิ่งต่อสรรพสิ่งทั้งปวง ดังที่อธิบดีกรมชลประทานอัญเชิญพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาอธิบายสรุปความสำคัญของน้ำว่า *“น้ำ คือ ชีวิต หากไม่มีน้ำแล้ว สิ่งมีชีวิตต่าง ๆ จะไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้”*

ยิ่งประเทศไทย เป็นประเทศเกษตรกรรม ที่ต้องอาศัยทั้งดินและน้ำ ในขณะที่ดินไม่ดี ยังสามารถปรับปรุงหรือพัฒนาได้ แต่ถ้าไม่มีน้ำแล้ว ก็จะไม่สามารถทำการเกษตรได้เลย ดังนั้นไม่ว่าจะปัจจุบันหรืออนาคต สำหรับประเทศไทยแล้ว น้ำมีความจำเป็นมาก

“น้ำไม่ได้น้อยลง เพราะปริมาณฝนที่ตกลงมาในแต่ละปีไม่ได้แตกต่างกัน ค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกันทุกปี แต่ปัญหา คือ แหล่งเก็บกักน้ำมีไม่เพียงพอ เมื่อฝนตกมาแล้วก็กระจายลงสู่ทะเลหมด น้ำท่าในประเทศเราคิดเฉลี่ยต่อประชากรไทย อยู่ที่ประมาณ ๓,๔๐๐ ลูกบาศก์เมตรต่อคน ซึ่งอุตุนิยมวิทยาโลกประมาณการค่าเฉลี่ยอยู่ที่เพียง ๑,๗๐๐ ลูกบาศก์เมตรต่อคนเท่านั้น แปลว่า เราไม่ได้น้อยกว่าค่าเฉลี่ย แต่ที่แย่คือ น้อยกว่าเพื่อนบ้านมาก”

ด้วยสถานการณ์ที่เป็นอยู่เช่นนี้ กรมชลประทานจึงต้องดำเนินมาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำพร้อมกับมาตรการเพิ่มประสิทธิภาพพื้นที่ชลประทาน

อธิบดีกรมชลประทานกล่าวว่า การให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องมาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำกับเกษตรกรเป็นเรื่องจำเป็น รวมทั้งการปลูกฝังเยาวชนให้มีความรู้เรื่องน้ำ ดังเช่นที่กรมชลประทานร่วมกับมูลนิธิโคคา-โคลาดำเนินการอยู่ในขณะนี้กับโครงการยุวชลกรเรียนรู้งานชลประทาน คือ การฝึกอบรมนักเรียนให้มีความรู้ความเข้าใจในงานชลประทานหลักสูตร ๑ วัน และการเข้าไปให้ความรู้

กับเด็กในชั่วโมงเรียนถึงในโรงเรียน การจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานก็เป็นอีกมาตรการหนึ่งที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำ

สำหรับมาตรการเพิ่มประสิทธิภาพพื้นที่ชลประทานนั้น การดำเนินการหลัก ๆ ของกรมชลประทาน คือ ปรับปรุงระบบชลประทาน ปรับปรุงระบบการกระจายน้ำในไร่นา เพื่อให้ใช้น้ำได้ประหยัดขึ้น ผลผลิตเพิ่มขึ้น และการเพิ่มน้ำต้นทุน ซึ่งทำได้หลายวิธี เช่น เพิ่มน้ำต้นทุนในแหล่งน้ำเดิมด้วยการขุดลอกตะกอนในอ่างฯ สร้างอาคารบังคับน้ำบนลำน้ำธรรมชาติ เพื่อเก็บกักน้ำในลำน้ำธรรมชาติไว้ใช้ ส่วนการสร้างแหล่งน้ำใหม่ กรมชลประทานจะให้ความสำคัญกับโครงการขนาดกลาง ขนาดเล็กและโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพราะปัจจุบันการสร้างแหล่งน้ำขนาดใหญ่ ทำได้ยากกว่า เนื่องจากเกี่ยวข้องกับกฎหมายหลายฉบับ มีผลกระทบกับผู้มีส่วนได้เสียจำนวนมาก ทำให้ต้องใช้เวลามาก

มาตรการหนึ่งที่กรมชลประทานจะเร่งดำเนินการ คือ การใช้ประโยชน์จากพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริให้เต็มศักยภาพ ขั้นแรก คือ ตรวจสอบว่ามีโครงการใดบ้างที่ยังใช้พื้นที่ได้ไม่เต็มศักยภาพ แล้วก็จัดขบวนการมีส่วนร่วมเข้าไป ซึ่งขณะนี้กำลังประสานงานใกล้ชิดกับสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) เพื่อดำเนินการ

อธิบดีกรมชลประทานให้ความเห็นว่า วิธีการช่วยบรรเทาปัญหาน้ำ ซึ่งสามารถดำเนินการได้ในระยะเวลาสั้น ๆ คือ การฟื้นฟูแหล่งน้ำธรรมชาติให้สามารถเก็บกักน้ำได้เพิ่มขึ้น จะทำให้เกษตรกรส่วนหนึ่งช่วยตัวเองได้ และเร่งทำระบบกระจายน้ำในพื้นที่โครงการชลประทานขนาดเล็กภายใต้การดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งยังไม่มีระบบการกระจายน้ำ ซึ่งนอกจากจะทำได้โดยเร็วแล้ว ยังใช้งบประมาณไม่มากอีกด้วย

"โดยปกติ กรมชลประทานจะสามารถเพิ่มพื้นที่ชลประทานได้ปีละ ๑๕๐,๐๐๐-๒๐๐,๐๐๐ ไร่ อาจจะมองว่าน้อย แต่ก็ต้องเข้าใจประเทศเราด้วยว่า มีกำลังแค่ไหน ถ้าหากใช้เงินงบประมาณเพียงอย่างเดียว ซึ่งกรมชลประทานได้รับการจัดสรรงบประมาณเท่าที่เป็นอยู่นี้ การจะพัฒนาพื้นที่ชลประทานให้เกิดขึ้นใหม่ก็คงมีข้อจำกัด ผมจึงคิดว่า ถึงเวลาแล้วที่เราต้องใช้เงินนอกงบประมาณ เงินกู้จากต่างประเทศมาช่วยในการพัฒนาแหล่งน้ำในยุคที่สินค้าเกษตรมีราคาเพิ่มขึ้นอย่างนี้"

ความเหมาะสมในการใช้เงินนอกงบประมาณมาพัฒนาแหล่งน้ำ ในความเห็นของอธิบดีกรมชลประทาน คือ ใช้สำหรับการปรับปรุงประสิทธิภาพโครงการ และการจัดการในระบบไร่นา คันคูน้ำและการจัดรูปที่ดิน

"เห็นกันชัดเจนอยู่แล้วว่าพื้นที่ที่มีการทำคันคูน้ำและจัดรูปที่ดินแล้ว ผลผลิตจะเพิ่มขึ้นจากเดิม ๒๐๐-๓๐๐ กิโลกรัมต่อไร่ จะเป็นการสร้างรายได้ที่มั่นคงให้กับพี่น้องเกษตรกร เพราะเมื่อมีระบบที่สมบูรณ์ จัดการกับแปลงนา มีน้ำต้นทุนเพียงพอ เกษตรกรจะทำนาปีละ ๓ ครั้ง ได้สบาย ๆ"

๓ “น้ำชลประทาน” สร้างอาหารเลี้ยงโลก

ในขณะที่โลกกำลังประสบกับภาวะวิกฤติอาหารอย่างรุนแรง อธิบดีกรมชลประทานมองบทบาทของกรมชลประทานในฐานะผู้จัดหาน้ำเพื่อสนับสนุนการเกษตร เพื่อเป็นอาหารเลี้ยงโลกไว้อย่างน่าสนใจ

“หน้าที่หลักของกรมชลประทาน คือ การจัดหาน้ำ แต่ก่อนจัดหาน้ำ ผมอยากให้ความสำคัญกับการจัดกลุ่มพื้นที่ (Zoning System) ถ้าจะแข่งกับโลก การจัดกลุ่มพื้นที่เป็นเรื่องสำคัญ ผมอยากจัดกลุ่ม แยกเป็น ๔ ประเภท คือ ๑. ผลิตเพื่อส่งออก ต้องเลือกพื้นที่ที่มีศักยภาพ มีน้ำต้นทุนเพียงพอ เกษตรกรพร้อมที่จะทำ เช่น ทุ่งเจ้าพระยาใหญ่ ทุ่งแม่กลอง ทุ่งพิษณุโลกบางส่วน เกษตรกรมีความชำนาญในการผลิตอยู่แล้ว เพียงแต่เสริมในส่วนที่ยังขาดอยู่ เช่น การจัดการในระบบไร่นาเพื่อให้ได้ผลผลิตดีขึ้นเท่านั้น ๒. ผลิตเพื่อบริโภคภายในประเทศ เช่น พื้นที่โครงการขนาดกลางหรือขนาดใหญ่ที่ยังไม่สมบูรณ์แบบเท่าที่ควร ๓. ผลิตเพื่อชุมชน คือ พื้นที่แหล่งน้ำขนาดเล็กเพื่อให้ชุมชนนั้นอยู่ได้อย่างเศรษฐกิจพอเพียง ๔. เขตปลูกพืชเศรษฐกิจเฉพาะ เช่น กลุ่มปลูกลำไย กลุ่มปลูกผลไม้ตะวันออก ถ้าจัดกลุ่มพื้นที่การเพาะปลูกอย่างนี้ได้แล้ว หน้าที่กรมชลประทานต้องเข้าไปดูเรื่องจัดหาน้ำสนับสนุนให้เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่นี้ ซึ่งจะทำให้การจัดการง่ายขึ้น”

ท่ามกลางการแข่งขันกับนานาประเทศ เพื่อช่วงชิงการเป็นผู้นำในการผลิตอาหาร อธิบดีกรมชลประทานมองถึงอนาคตว่า เกษตรกรของไทยมีความได้เปรียบจากความชำนาญในการปลูกข้าวที่มีอยู่มากกว่า เมื่อราคาข้าวเปลือกดี ถึงตันละ ๑๔,๐๐๐ บาท ในขณะที่ต้นทุนอยู่ที่ไร่ละ ๘,๐๐๐ บาท ในพื้นที่ที่ระบบชลประทานสมบูรณ์แบบ จะได้ผลผลิตข้าวได้ถึงไร่ละหนึ่งตัน หรืออย่างน้อยก็ไร่ละ ๖๐๐-๗๐๐ กิโลกรัม เกษตรกรก็สามารถอยู่ได้ เพียงแต่ต้องหาน้ำให้เพียงพออย่างเดียว และเมื่อเทียบกับ

ประเทศเพื่อนบ้านแล้ว ประเทศไทยยังโชคดีที่มีภัยธรรมชาติเกิดขึ้นน้อยมาก เพราะฉะนั้นในเรื่องการแข่งขันจึงไม่น่าเป็นห่วง

หากราคาข้าวยังดีต่อไปอีก ๒-๓ ปีข้างหน้า ดังที่สหประชาชาติคาดการณ์ มาตรการที่กรมชลประทานจะนำมาใช้เพื่อรองรับสถานการณ์และทำให้ประเทศได้ประโยชน์จากสภาวการณ์นี้มากที่สุด อธิบดีกรมชลประทานกล่าวว่า ต้องเสริมด้วยมาตรการที่จะเห็นผลเฉพาะหน้าโดยเร็วที่สุด เช่น โครงการเก็บกักน้ำไว้ในลำน้ำธรรมชาติที่สามารถดำเนินการได้แล้วเสร็จภายใน ๑ ปี และการใช้ระบบสูบน้ำในการช่วยเหลือเกษตรกร เพื่อให้ทันกับสถานการณ์ เพราะการก่อสร้างโครงการพัฒนาแหล่งน้ำเป็นเรื่องที่ต้องใช้ระยะเวลาดำเนินการนาน

กรมชลประทานยังได้เสนอมาตรการระยะสั้นในการจัดการ “น้ำ” หลังจากที่คณะรัฐมนตรีมีมติให้เรื่องน้ำและข้าว เป็นวาระแห่งชาติ โดยเสนอให้ปรับปรุงแหล่งน้ำธรรมชาติ ที่สามารถดำเนินการได้ในขณะนี้ เพื่อเก็บกักน้ำสำรองไว้ใช้ในฤดูแล้งถัดไป ขอรับการสนับสนุนเครื่องสูบน้ำเพิ่มเติม รวมทั้งพัฒนาและปรับปรุงสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้า ซึ่งทั้งหมดนี้ กรมชลประทานจะสามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็วทันที

ในฐานะผู้จัดหาน้ำเพื่อสนับสนุนการเกษตรในสภาวะที่ต้องแข่งขันสูง วิธีการที่เหมาะสมและช่วยให้ประเทศไทยสามารถแข่งขันได้ดีที่สุด ในความเห็นของอธิบดีกรมชลประทาน คือ ต้องดำเนินการทั้งมาตรการระยะสั้นและระยะยาว โดยมาตรการระยะสั้น คือ การปรับปรุงระบบชลประทานให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น ได้ตามมาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับของผู้รับบริการ ส่วนระยะยาว ต้องวางแผนในการจัดหาแหล่งน้ำเพิ่ม และวางแผนต่อไปด้วยว่า จะพัฒนาพื้นที่ที่มีศักยภาพ จาก ๒๘ ล้านไร่ เป็น ๖๐ ล้านไร่ได้อย่างไร

“กรมชลประทาน มีแนวคิดในการจัดหาและพัฒนาแหล่งน้ำไว้แล้วหลายวิธีด้วยกัน เช่น แนวคิดที่จะผันน้ำจากลุ่มน้ำที่มีน้ำมากมายังลุ่มน้ำที่มีน้ำน้อย เพื่อให้เกิดความสมดุล โครงการผันน้ำที่อยากให้เกิดมากที่สุด คือ การผันน้ำเพิ่มเติมให้กับเขื่อนภูมิพล และเขื่อนสิริกิติ์ เพราะทั้งสองเขื่อนมีโครงสร้างพื้นฐานพร้อมหมดแล้ว มีระบบกระจายน้ำพร้อมเพรียง แต่หาน้ำมาเพิ่มให้เท่านั้น ซึ่งกรมชลประทานได้ทำการศึกษาไว้แล้ว ในการนำน้ำจากแม่น้ำกก - อิง - น่าน มาเติมให้เขื่อนสิริกิติ์ได้ปีละประมาณ ๒,๐๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร ส่วนการเติมน้ำให้เขื่อนภูมิพล กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงานก็ศึกษาไว้แล้วเช่นกัน โดยนำน้ำจากแม่น้ำยวมตอนล่าง (ลำน้ำสาขาของแม่น้ำสาละวิน) มาเติมให้

ผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากโครงการผันน้ำมาเติมให้กับทั้งสองเขื่อน เป็นประโยชน์สองต่อ คือ ใช้น้ำผลิตกระแสไฟฟ้าก่อน แล้วนำมาใช้เพื่อการเกษตรต่อ หากทำได้ การเกษตรก็จะมั่นคงขึ้น เกษตรกรจะเชื่อมั่นว่ามีน้ำในการทำนา เป็นเรื่องที่ผมคิดว่าน่าจะทำ

เหลียวหลัง แลหน้า แก้ปัญหา “น้ำ”

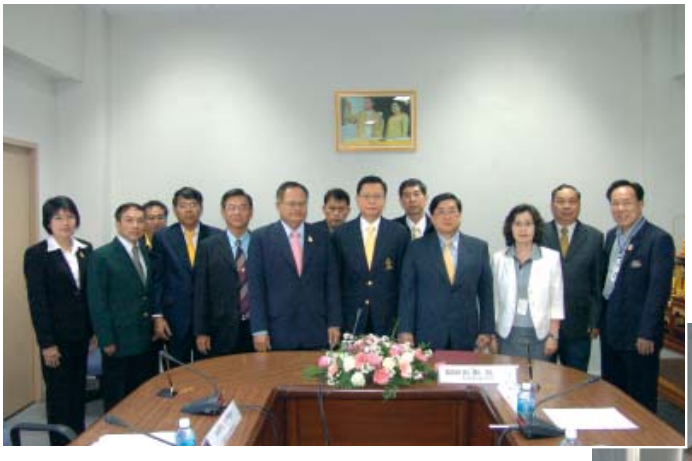

โดยเร่งด่วนที่สุด”

สภาพจริงที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทำให้อธิบดีกรมชลประทานมองถึงทิศทางการบริหารจัดการน้ำชลประทานและพื้นที่ชลประทานในอนาคตว่า จะต้องนำการบริหารจัดการแนวใหม่มาใช้ ด้วยการนำเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น ระบบโทรมาตรมาใช้ในการบริหารจัดการน้ำ รวมทั้งเรื่องความปลอดภัยเขื่อน และการมีส่วนร่วมของเกษตรกรผู้ใช้น้ำ ก็จะต้องนำมาช่วยในการบริหารจัดการน้ำด้วยเช่นกัน

สำหรับการพัฒนาแหล่งน้ำนั้น ต้องมีการบูรณาการในหลายรูปแบบ ตั้งแต่สร้างแหล่งน้ำใหม่ ปรับปรุงแหล่งน้ำเก่า สร้างระบบเก็บกักน้ำในลำน้ำธรรมชาติ และสุดท้าย คือ เพิ่มประสิทธิภาพระบบชลประทานในไร่นา ซึ่งกรมชลประทานทำการศึกษาไว้แล้วหลายโครงการ เช่น การจัดรูปที่ดิน ปรากฏว่า ยังมีพื้นที่ที่มีศักยภาพที่จะจัดรูปที่ดินได้อีกกว่า ๑๐ ล้านไร่ หรือการประเมินอย่างคร่าว ๆ ว่า การปรับปรุงแหล่งน้ำเดิมทั้งหมดจะทำให้ได้น้ำเพิ่มอีกประมาณ ๒๒,๐๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร เป็นต้น

เมื่อมองย้อนหลังไป อธิบดีกรมชลประทานมองว่าปัญหาและอุปสรรคในการทำงานที่ผ่านมาของกรมชลประทาน เรื่องแรก คือ อัตรากำลังที่มีอยู่ เพราะเมื่อมองย้อนหลังไป ๑๐ ปี บุคลากรหายไปถึง ๑๐,๐๐๐ คน สวนทางกับปริมาณงานที่เพิ่มขึ้นทุกปี เช่น การเพิ่มพื้นที่ชลประทานปีละ ๒ แสนไร่ กรมชลประทานก็ต้องดูแลงานเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

อัตรากำลังคนกับปริมาณงานจึงไม่สัมพันธ์กัน

ปัญหาในอดีต แต่วิธีการแก้ไปข้างหน้าของอธิบดีกรมชลประทานคนนี้ คือ แก้ด้วยขบวนการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ด้วยการดึงกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานเข้ามาช่วยในการบริหารจัดการน้ำ และที่อยู่ระหว่างขั้นตอนการจัดทำ คือ ชลประทานอาสา เพื่อให้เข้ามาช่วยในการบริหารจัดการน้ำ และลดปัญหาข้อขัดแย้งระหว่างผู้ใช้น้ำอีกด้วย

เรื่องที่สอง ที่เป็นปัญหาข้อจำกัดของกรมชลประทาน ก็คือ งบประมาณ ย้อนหลังไป ๑๐ ปีเหมือนกัน งบประมาณปี พ.ศ. ๒๕๔๒ กรมชลประทานได้รับงบประมาณ ๓ หมื่นกว่าล้าน ปี ๒๕๕๑ ได้เพิ่มไม่ถึงร้อยละ ๑ ซึ่งถ้างบประมาณจำกัดอยู่อย่างนี้แล้ว กรมชลประทานจะรุกไปข้างหน้าได้อย่างไร

ปัญหาใหญ่อีกเรื่องหนึ่ง คือ ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ในฐานะหน่วยพัฒนา เรามีภารกิจที่ต้องทำ และไม่มีการพัฒนาเรื่องใดที่จะไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จึงต้องดูกันที่ผลประโยชน์ของประเทศเป็นสำคัญ

"ทั้งหมดนี้ เป็นสาเหตุที่ทำให้การพัฒนาแหล่งน้ำไม่สามารถรุกไปข้างหน้าได้อย่างเต็มที่ นี่คือปัญหา"

อย่างไรก็ตาม กรมชลประทานจะยังคงมุ่งมั่นปฏิบัติภารกิจต่อไป เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายการเพิ่มพื้นที่ชลประทานให้ได้อีก ๙๐๐,๐๐๐-๑,๐๐๐,๐๐๐ ไร่ ภายในกรอบระยะเวลา ๔ ปี ตามแผนบริหารราชการแผ่นดินที่เสนอต่อคณะรัฐมนตรี

"แต่อย่างไรก็ตาม ผมมีความสุขกับการบริหารงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพมากกว่า ไม่ว่างบประมาณจะสูงหรือต่ำ กรมชลประทานจะมุ่งมั่นบริหารงบประมาณให้มีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างเศรษฐกิจของประเทศ"

นี่คือ ทิศทางและเป้าหมายที่กรมชลประทานจะร่วมกันเดินไป บนเส้นทางสายเดียวกัน คือบนถนนสู่ความสำเร็จ

แผนที่ยุทธศาสตร์ กรมชลประทาน

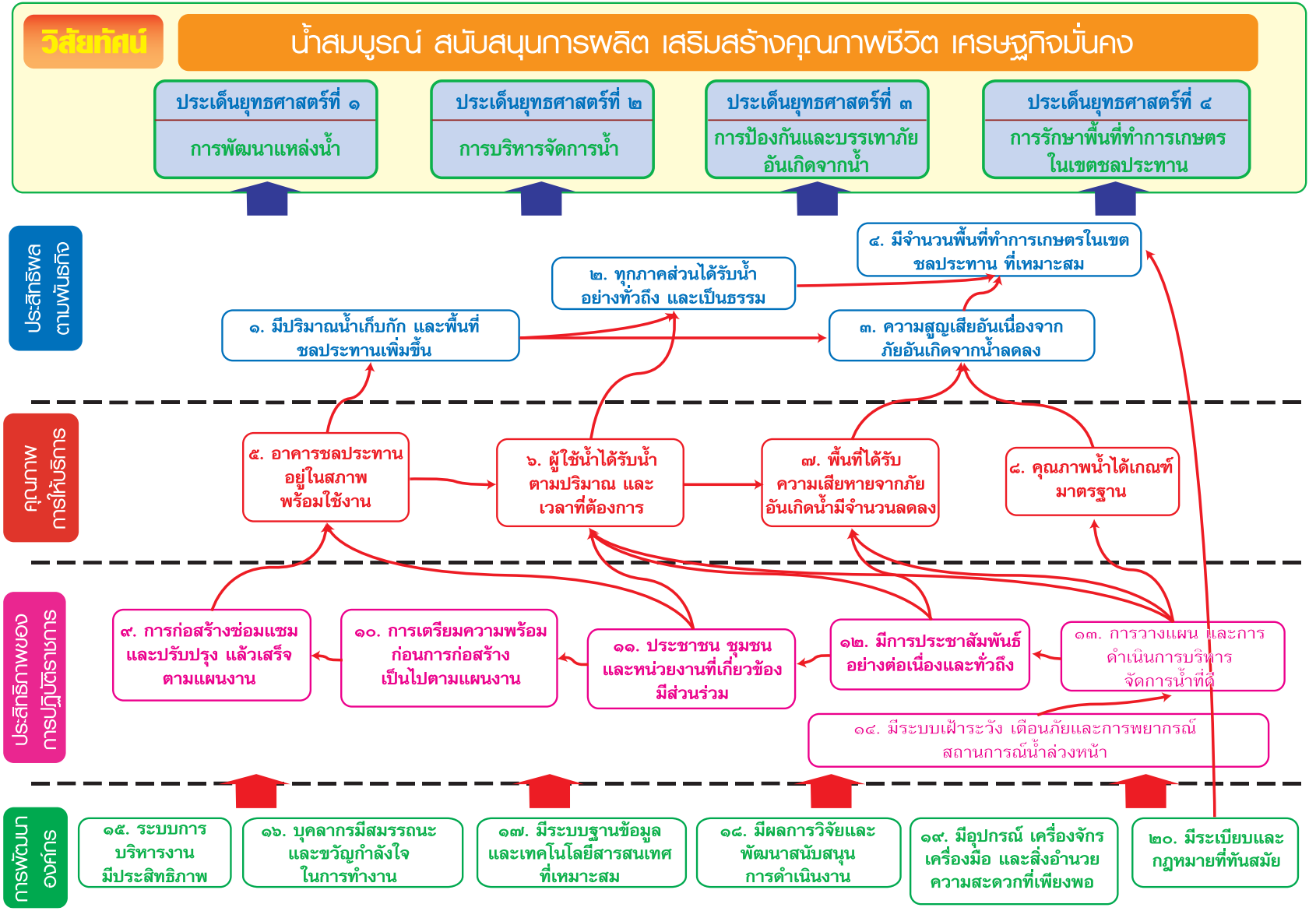

นโยบายและทิศทางการดำเนินงาน นายธีระ วงศ์สมุทร อธิบดีกรมชลประทาน

กรมชลประทาน

๑. องค์กร

- ใช้แผนยุทธศาสตร์น้ำในการบริหาร
  - เป้าหมาย คือ รางวัลคุณภาพ
  - กรมฯ นำร่อง
  - การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ
  - แผนงบประมาณ
  - แผนปฏิบัติการ ๔ ปี
- พ.ร.บ. ทรัพยากรน้ำ
  - การพัฒนาแหล่งน้ำ
  - การจัดสรรน้ำ
  - การป้องกันและบรรเทาภัย
  - เตรียมการรองรับ
  - สำนักงานเลขานุการทรัพยากรน้ำ
  - คณะกรรมการลุ่มน้ำ
- รับฟังความคิดเห็น
  - สายด่วน ๑๔๖๐
- ปรับโครงสร้างองค์กร
  - ว ๑๘
  - คณะกรรมการ/คณะทำงาน
  - เน้นการมีส่วนร่วม
  - หน่วยงานเดิม
  - พัฒนาแหล่งน้ำ
  - บริหารจัดการน้ำ
  - หน่วยงานใหม่
    - สำนักบริหารยุทธศาสตร์
    - สำนักบริหารการมีส่วนร่วมของประชาชน
- พัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ
  - MIS
  - Internet/Intranet
- โครงการพระราชดำริ
  - ศึกษา
  - สำรวจ
  - ออกแบบ
  - จัดหาที่ดิน
  - เตรียมความพร้อม

๒. งานตามภารกิจ

- พัฒนาแหล่งน้ำ
  - ใหญ่
  - กลาง
  - แหล่งน้ำชุมชน
  - ก่อสร้าง
- ส่งน้ำและบำรุงรักษา
  - อปท.
  - ผอ.คบ./ผอ.คป.
  - ส่งมอบงาน
- การมีส่วนร่วม
  - วางโครงการ
  - ก่อนการก่อสร้าง
  - ระหว่างก่อสร้าง
  - เกษตรกรคือลูกค้าของกรมชลประทาน
  - ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษา
  - เน้นการให้บริการ
  - เพิ่มประสิทธิภาพการชลประทาน
  - ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย
  - บูรณาการระหว่างกรมฯ
  - การมีส่วนร่วม
    - เร่งจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำให้เต็มพื้นที่
    - จัดตั้งคณะกรรมการจัดการชลประทาน
    - จ้างเหมากลุ่มผู้ใช้น้ำ (๑ โครงการ ๑ ล้านบาท)
    - นายตรวจ (นา)/เจ้าพนักงาน
- การจัดการในภาวะวิกฤติ
  - เหตุการณ์
  - ความรุนแรง
  - สถานที่
  - เวลา
  - การจัดการ
  - องค์กร

๓. บุคลากร

- การเข้าสู่ระบบ จำแนกตำแหน่งและค่าตอบแทนใหม่
  - คณะทำงานร่วม ชป.+ก.พ.
  - จัดตั้งศูนย์บริหารความเปลี่ยนแปลง
  - สายด่วน ๑๔๖๐
- การบริหารงานบุคคล
  - เกษียณก่อนกำหนด
  - ศูนย์ปฏิบัติการทรัพยากรบุคคล
- การพัฒนาบุคลากรตามสมรรถนะ
  - สายงานหลัก
  - สายงานสนับสนุน
- การแต่งตั้ง
  - ยึดตาม ว๒๒
  - การมอบอำนาจ
  - ระบบ ๒+๑+๑
  - บุคคลที่มีสมรรถนะสูง

๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๐

นโยบายและทิศทางการดำเนินงาน นายธีระ วงศ์สมุทร อธิบดีกรมชลประทาน

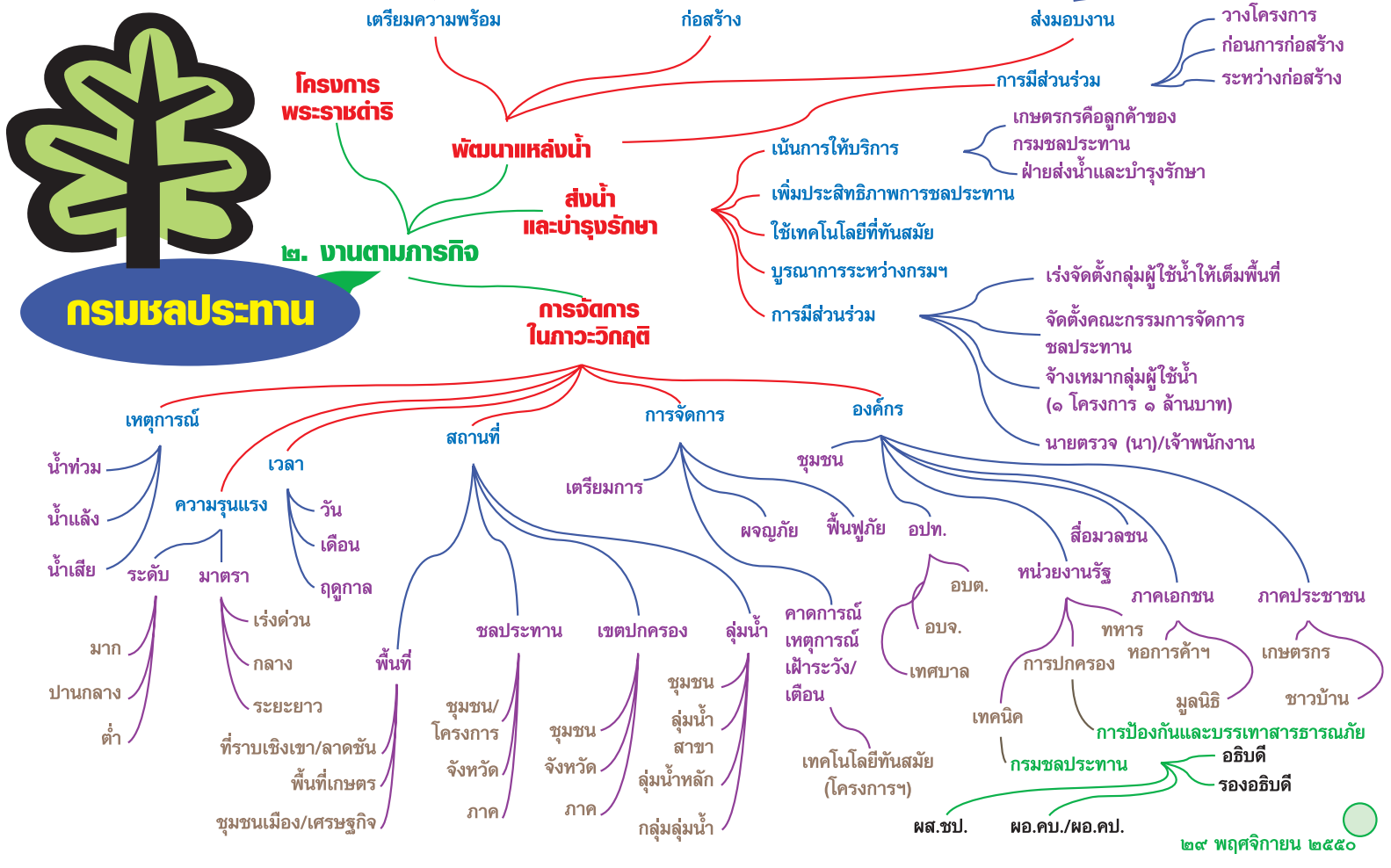

“น้ำ”
ทรัพยากรล้ำค่าของโลก

“น้ำ” ทรัพยากร ล้ำค่าของโลก

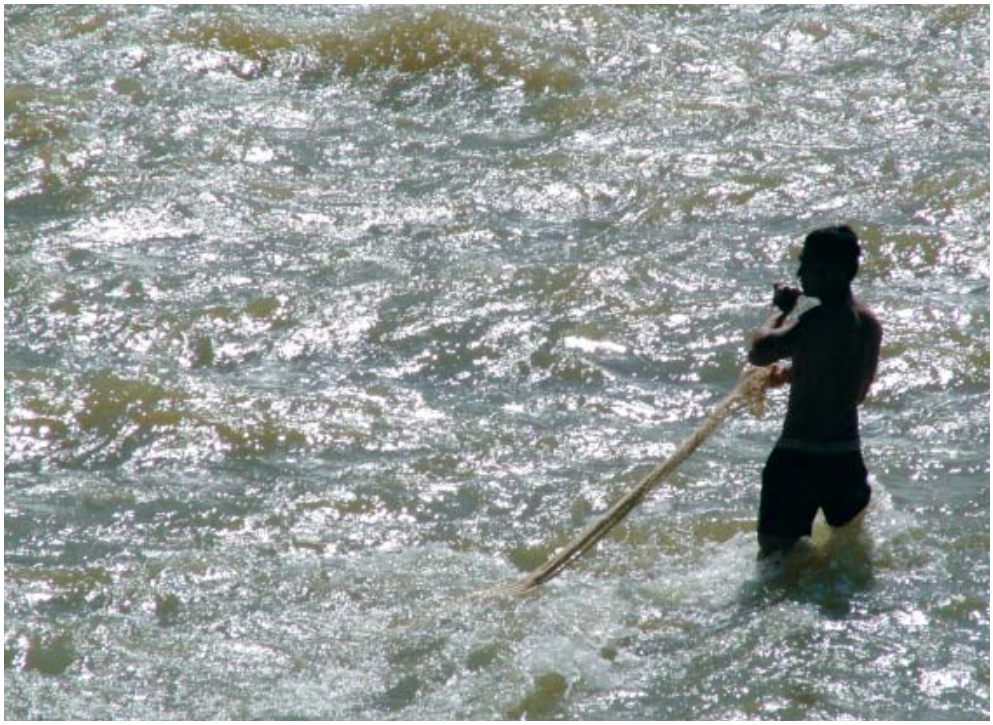

ท่ามกลางวิกฤติต่าง ๆ “น้ำ” ทรัพยากรของโลกที่สำคัญยวดยิ่งต่อ
สิ่งมีชีวิตทุกชนิด และกิจกรรมทุกอย่างบนโลกใบนี้ จะดำรงอยู่ได้อย่างไร

ในบรรดาทรัพยากรที่มีอยู่บนโลกนี้ “น้ำ” เป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของสิ่งมีชีวิตมากที่สุด เป็นจุดเริ่มต้นก่อกำเนิดสรรพสิ่งบนโลกที่มีวิวัฒนาการมายาวนานกว่า ๓,๐๐๐ ล้านปี และเป็นพลังขับเคลื่อนพลวัตของโลกที่มีการพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้งทางด้านเศรษฐกิจในเวลาต่อมา ไม่ว่าจะเป็นด้านการเกษตร การอุปโภคบริโภค การอุตสาหกรรม การประมง การคมนาคมขนส่ง การผลิตไฟฟ้า การท่องเที่ยว ฯลฯ

โลกของเราเป็นโลกแห่ง “น้ำ” มีปริมาณถึงร้อยละ ๗๐ หรือ ๒ ใน ๓ ของพื้นที่โลกทั้งหมด แต่น้ำจืดในแม่น้ำและแหล่งน้ำผิวดินทั้งหมดที่ใช้กันอยู่ กลับมีเพียงร้อยละ ๐.๐๑ ของปริมาณน้ำทั้งหมดที่มีอยู่บนโลกเท่านั้น หลายคนจึงอาจไม่รู้ว่า น้ำที่เราใช้สอยกันได้ทุกวันนี้ ไม่ได้มีมากอย่างที่คิด

น้ำบนโลกส่วนใหญ่เป็นน้ำทะเลถึงร้อยละ ๙๗.๕ ขณะที่น้ำจืดมีเพียงร้อยละ ๒.๕ แต่ส่วนใหญ่อยู่ในรูปของหิมะที่ปกคลุมอยู่บนภูเขาสูงและอยู่ที่ขั้วโลกถึงร้อยละ ๖๘.๙ ซึ่งไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้โดยตรง น้ำใต้ดินร้อยละ ๒๙.๙ น้ำท่าผิวดินร้อยละ ๐.๓ และน้ำจืดในส่วนอื่น ๆ อีกร้อยละ ๐.๙

ปริมาณน้ำท่าผิวดินและน้ำใต้ดินทั่วโลกรวมกัน มีทั้งสิ้นประมาณ ๔๓,๗๖๔ ล้านล้านลูกบาศก์เมตร/ปี โดยร้อยละ ๔๕ อยู่ในทวีปอเมริกา ร้อยละ ๒๘.๐ อยู่ในทวีปเอเชีย ร้อยละ ๑๕.๕ อยู่ในทวีปยุโรป ร้อยละ ๙.๐ อยู่ในทวีปอัฟริกา และในที่อื่น ๆ อีกร้อยละ ๒.๕

เมื่อเทียบปริมาณน้ำจืดต่อประชากร (ลบ.ม/ปี/คน) ซึ่งวิเคราะห์โดยใช้ข้อมูลประชากรปี ๒๕๔๓ พบว่า ทวีปอเมริกามีปริมาณน้ำจืดต่อประชากรสูงสุด คือ ๒๔,๐๐๐ ลบ.ม./ปี/คน ตามมาด้วยทวีปยุโรป ๙,๓๐๐ ลบ.ม./ปี/คน อัฟริกา ๕,๐๐๐ ลบ.ม./ปี/คน ขณะที่ทวีปเอเชียมีปริมาณน้ำจืดต่อประชากรต่ำที่สุด คือ ๓,๔๐๐ ลบ.ม./ปี/คน

หากแยกตามภูมิภาคของโลก ซึ่งมีการแบ่งเป็น ๑๐ ภูมิภาค ประเทศไทยจัดอยู่ในภูมิภาคกลุ่มที่ ๙ หรือประเทศในเอเชียใต้และเอเชียตะวันออก ซึ่งเป็นภูมิภาคที่สามารถนำน้ำมาใช้ประโยชน์ได้สูงสุด รองจากทวีปอเมริกาใต้ คือ ร้อยละ ๒๖.๘ ของปริมาณน้ำรวมทั้งหมดในโลก แต่กลับมีปริมาณน้ำต่อประชากรประมาณ ๓,๕๑๘ ลบ.ม./ปี/คน ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของทั้งโลก ซึ่งอยู่ที่ ๗,๒๔๓ ลบ.ม./ปี/คน เนื่องจากเป็นภูมิภาคซึ่งมีประชากรสูงที่สุดถึง ๑ ใน ๓ ของประชากรโลกทั้งหมด

ตารางเปรียบเทียบปริมาณน้ำจืดต่อประชากร

ภูมิภาค	พื้นที่ (ตร.กม.)	ปริมาณฝนเฉลี่ย ล้านล้าน ลบ.ม./ปี	ปริมาณน้ำจืดเฉลี่ย ล้านล้าน ลบ.ม./ปี	%ปริมาณน้ำจืดจากปริมาณน้ำรวมทั้งหมด	ปริมาณน้ำจืดต่อประชากร (ลบ.ม./ปี/คน)
๑. อเมริกาเหนือ	๒๑,๘๙๙,๖๐๐	๑๓.๓๘๔	๖.๖๖๒	๑๕.๒	๑๖,๓๖๘
๒. อเมริกากลางและแคริเบียน	๗๔๙,๑๒๐	๑.๕๐๖	๐.๗๘๑	๑.๘	๑๐,๘๖๗
๓. อเมริกาใต้	๑๗,๘๕๓,๙๖๐	๒๘.๖๓๕	๑๒.๓๘๐	๒๘.๓	๓๕,๘๐๘
๔. ยุโรปตะวันตกและยุโรปกลาง	๔,๘๙๘,๔๑๖	๔.๐๙๖	๒.๑๗๐	๕.๐	๔.๒๗๐
๕. ยุโรปตะวันออก	๑๘,๐๙๕,๔๕๐	๘.๔๕๒	๔.๔๔๙	๑๐.๒	๒๑,๖๒๒
๖. อัฟริกา	๓๐,๐๔๔,๘๕๐	๒๐.๔๑๔	๓.๙๕๐	๙.๐	๔,๙๘๐
๗. เอเชียตะวันออกไกล	๖,๓๔๗,๙๗๐	๑.๓๗๘	๐.๔๔๘	๑.๑	๑,๙๐๙
๘. เอเชียกลาง	๔,๖๕๕,๔๙๐	๑.๒๗๐	๐.๒๖๑	๐.๖	๓,๖๘๑
๙. เอเชียใต้และเอเชียตะวันออก	๒๑,๑๙๑,๒๙๐	๒๔.๐๑๗	๑๑.๗๑๒	๒๖.๘	๓,๕๑๘
๑๐. โอเชียเนียและหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิก	๘,๐๕๘,๙๒๐	๔.๗๗๒	๐.๙๑๑	๒.๑	๓๕,๘๖๙
รวม	**๑๓๓,๗๙๕,๐๖๖**	**๑๐๗.๙๒๔**	**๔๓.๗๖๔**	**๑๐๐.๐**	**๗,๒๔๓**
					(เฉลี่ย)

ที่มา FAO, (๒๐๐๓) วิเคราะห์โดยใช้ข้อมูลประชากร ค.ศ. ๒๐๐๐

ทุกวันนี้ โลกกำลังตกอยู่ภายใต้วิกฤตการณ์ขาดแคลนน้ำ ความอยู่ดีกินดีของทุกสังคมทั่วโลกที่มีพื้นฐานสำคัญจากทรัพยากรน้ำกำลังถูกสั่นคลอน เมื่อประชากรโลกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว สวนทางกับปริมาณน้ำบนโลกที่มีอยู่อย่างจำกัดเท่าเดิม ท่ามกลางพฤติกรรมการใช้น้ำอย่างไม่บันยะบันยังในหลากหลายกิจกรรม ทั้งยังมีการทำลายล้างระบบนิเวศ และปล่อยสารพิษในรูปแบบต่าง ๆ ลงสู่แหล่งน้ำ จนไม่สามารถนำน้ำมาใช้การได้

สถานการณ์น้ำของโลกจึงถูกคุกคามอย่างหนัก จนเกิดภาวะขาดแคลนอย่างรุนแรง และแพร่ขยายไปอย่างรวดเร็วหลายพื้นที่ ถึงขั้นเกิดสงครามแย่งชิงน้ำ

รายงานของสหประชาชาติ ระบุถึงพฤติกรรมการใช้น้ำของมนุษย์ว่า ในแต่ละวัน ต้องดื่มน้ำอย่างน้อย ๒-๕ ลิตร ใช้ชักโครกโถส้วม ๕-๑๕ ลิตร ใช้อาบน้ำ ๕๐-๒๐๐ ลิตร ขณะที่ใช้เพื่อการชลประทานและการเกษตรประมาณร้อยละ ๗๐ ของปริมาณน้ำทั้งหมด

ประเทศที่จะมีวิกฤติน้ำแสนสาหัส คือ เมื่อมีปริมาณน้ำต่อประชากรต่ำกว่า ๑,๐๐๐ ลบ.ม./ปี/คน ระดับตัวเลขนี้ จะถือได้ว่าการพัฒนาด้านสาธารณสุขและเศรษฐกิจของชาติจะมีอุปสรรคอย่างมาก และหากปริมาณน้ำต่อปีต่อคนลดลงต่ำกว่า ๕๐๐ ลบ.ม.เมื่อใด นั่นหมายถึง ความอยู่รอดของผู้คนจะอยู่ในสภาวะเสี่ยงเป็นอย่างยิ่ง

สถานการณ์น้ำ ทรัพยากรล้ำค่าของโลก จึงเป็นเรื่องที่ทุกคนควรใส่ใจ

วิกฤติน้ำ ปัญหาท้าทายแห่งยุคสมัย

ภัยพิบัติรุนแรง ทั้งน้ำท่วม ภัยแล้ง อันเป็นวิกฤติน้ำที่เกิดขึ้นในทุกภูมิภาคของโลก ตามมาด้วยวิกฤติอาหาร คือ การท้าทายความสามารถในการอยู่รอดของมนุษย์

สถานการณ์วิกฤติน้ำของโลกในปัจจุบัน ทวีความรุนแรงขึ้นจากอิทธิพลของปรากฏการณ์ **“เอล นิโญ”** และ **“ลา นิญา”** ซึ่งเป็นผลิตผลจากสภาวะการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ ทำให้เกิดความแห้งแล้งและอุทกภัยที่เกิดขึ้นไปทั่วทุกหย่อมหญ้า รวมทั้งระดับความรุนแรงและความถี่ในการเกิดก็เพิ่มขึ้นอย่างน่าตกใจ ระยะเวลาที่เกิดนานขึ้น ครอบคลุมพื้นที่มากขึ้น และลุกลามไปทั่วแทบทุกซอกมุมของโลก

ในรอบศตวรรษที่ผ่านมา สองปรากฏการณ์นี้คร่าชีวิตมนุษย์ไปแล้วมากมาย พร้อม ๆ กับสร้างความเสียหายให้กับเศรษฐกิจของโลกอย่างมหาศาล

ทั้ง **“เอล นิโญ”** และ **“ลา นิญา”** เกิดจากปฏิกิริยาอันซับซ้อนที่เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างการหมุนเวียนของกระแสอากาศและกระแสน้ำในมหาสมุทร ทั้งบนพื้นผิวและใต้มหาสมุทร ซึ่งเมื่อได้รับอิทธิจากภาวะโลกร้อน ส่งผลให้สภาพภูมิอากาศของโลกแปรปรวน และเกิดภัยพิบัติร้ายแรงตามมา

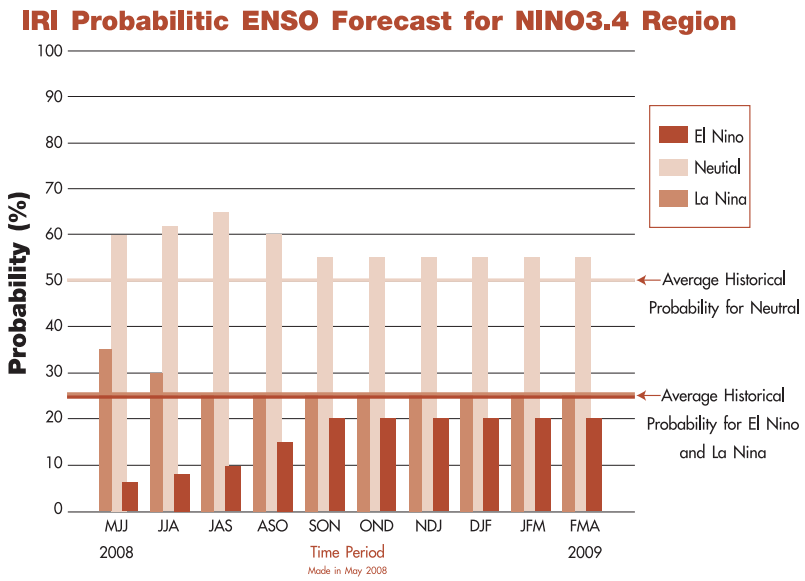

โดยเฉลี่ยจะเกิดปรากฏการณ์เอล นิโญ ๒-๗ ปีต่อครั้ง ทำให้เกิดพายุฝนและอุทกภัยในประเทศแถบชายฝั่งทะเลทวีปอเมริกาใต้ และเกิดความแห้งแล้งในแถบประเทศอินโดนีเซียและทวีปออสเตรเลีย ผลของปรากฏการณ์นี้แตกต่างกันไปในแต่ละคราว แต่ละครั้งที่เกิดครอบคลุมระยะเวลา ๑๒-๑๘ เดือน ซึ่งยาวนานมาก จนทำให้ความเสียหายทางเศรษฐกิจ และผลกระทบต่อสภาพภูมิอากาศกระจายไปเป็นบริเวณกว้าง

ลา นิญา มีลักษณะตรงกันข้ามกับเอล นิโญ แต่จะเกิดขึ้นหมุนเวียนต่อเนื่องกัน ทำให้เกิดความแห้งแล้งและหนาวเย็นในพื้นที่แถบชายฝั่งตะวันออกของมหาสมุทรแปซิฟิก โดยเฉพาะชายฝั่งตะวันตกของทวีปอเมริกาใต้ ขณะเดียวกัน จะมีฝนตกหนักและเกิดอุทกภัยในบริเวณพื้นที่แถบภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ภาวะโลกร้อน ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ จึงนับเป็นภัยคุกคามต่อทรัพยากรน้ำโดยตรง องค์กรที่มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำทั่วโลกต่างเพิ่มความสำคัญและความสนใจในการติดตามสถานการณ์ของสภาพภูมิอากาศของโลกมากขึ้น โดยเฝ้าสังเกตการณ์ความเป็นไปและความเปลี่ยนแปลงอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา ทั้งการติดตามการพยากรณ์สภาพดินฟ้าอากาศของศูนย์อุตุนิยมวิทยาของประเทศต่าง ๆ รวมถึงผลการศึกษาวิจัยของสถาบันที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการคาดการณ์แนวโน้มผลกระทบของภาวะโลกร้อนในด้านต่าง ๆ

ผลการศึกษาวิจัยภาวะโลกร้อนของสถาบันต่าง ๆ ทั่วโลก ที่ได้รับการยอมรับ ซึ่งใช้โมเดลในการศึกษาแตกต่างกัน ทั้งจากการสืบค้นในเว็บไซต์

เอกสารเผยแพร่ทางวิชาการ การประชุม สัมมนาในระดับชาติและระดับโลก และการเผยแพร่ข้อมูลผ่านสื่อในรูปแบบต่าง ๆ โดยหลายสถาบัน พบว่าตั้งแต่ ค.ศ. ๑๘๕๘ (พ.ศ. ๒๔๐๑) ถึงปัจจุบัน อุณหภูมิของโลกสูงขึ้นแล้ว ๐.๘ องศาเซลเซียส ระดับน้ำทะเลมีการเปลี่ยนแปลงจาก ค.ศ. ๑๙๙๓ (พ.ศ. ๒๕๓๖) ถึง ค.ศ. ๒๐๐๓ (พ.ศ. ๒๕๔๖) สูงขึ้นจากเดิมประมาณ ๖๐ เซนติเมตร หรือโดยเฉลี่ยสูงขึ้น ๑-๒ มิลลิเมตร/ปี

นักวิทยาศาสตร์จากสถาบันการศึกษาวิจัยเหล่านี้ ยังคาดการณ์ไปในทิศทางที่สอดคล้องกันว่า นับจาก ค.ศ. ๒๐๐๗ (พ.ศ. ๒๕๕๐) เป็นต้นไป หากมนุษย์สามารถควบคุมการปล่อยก๊าซคาร์บอนหรือก๊าซเรือนกระจก ซึ่งเป็นสาเหตุของภาวะโลกร้อนได้ เมื่อสิ้นศตวรรษนี้ หรือ ค.ศ. ๒๑๐๐ (พ.ศ. ๒๖๔๓) อุณหภูมิของโลกจะสูงขึ้น ๐.๒ องศาเซลเซียส แต่หากควบคุมไม่ได้ ยังคงปล่อยก๊าซเรือนกระจกในสัดส่วนที่สูงอยู่เช่นนี้ต่อไป อุณหภูมิจะเพิ่มขึ้นระหว่าง ๒-๔ องศาเซลเซียส

แต่หายนะนี้ อาจไม่ต้องรอถึงศตวรรษหน้า เมื่อนักวิทยาศาสตร์ทำนายว่า แนวโน้มที่เป็นไปได้มากที่สุดคือ ในอีกไม่กี่ทศวรรษข้างหน้านี้ อุณหภูมิของโลกจะเพิ่มสูงขึ้น ๒ องศาเซลเซียสแล้ว

อะไรจะเกิดขึ้นหากอุณหภูมิของโลกสูงขึ้น ๒-๔ องศาเซลเซียส นักวิทยาศาสตร์พยากรณ์ว่า การเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิเฉลี่ยนี้ จะทำให้สภาพกายภาพต่าง ๆ บนโลกเปลี่ยนแปลงไป มีผลกระทบต่อทรัพยากรน้ำใน ๓ กรณี คือ

๑. น้ำท่วม เนื่องจากน้ำแข็งขั้วโลกละลายมากขึ้น ระดับน้ำทะเลสูงขึ้น พื้นผิวน้ำทะเลมากขึ้น ทำให้วัฏจักรของน้ำเปลี่ยนแปลงไป อัตราการระเหยของน้ำในแหล่งเก็บกักน้ำทั้งหมด รวมทั้งการคายน้ำของพืชจะเพิ่มขึ้น ปริมาณไอน้ำและความชื้นในอากาศที่เพิ่มมากขึ้น จะส่งผลต่อปริมาณน้ำฝน หิมะ ลูกเห็บ และทำให้การก่อตัวของพายุทวีความรุนแรงขึ้น การไหลของน้ำผิวดิน การซึมของน้ำใต้ดินจะรวดเร็วรุนแรงขึ้น ทำให้เกิดน้ำท่วมฉับพลัน

๒. ความแห้งแล้ง ในพื้นที่ที่มีแหล่งเก็บกักน้ำตามธรรมชาติอยู่น้อย น้ำจะระเหยเป็นไออย่างรวดเร็ว ทำให้แหล่งน้ำแห้งเหือดลง ยิ่งความชื้นในอากาศน้อยลง ยิ่งทำให้ปริมาณน้ำฝนน้อยลง เกิดภัยแล้งมากขึ้น และกินระยะเวลายาวนานมาก

๓. น้ำเสีย การระเหยอย่างรวดเร็วของน้ำในขณะที่ปริมาณของเสียในแหล่งน้ำเท่าเดิม จะทำให้ภาวะน้ำเสียถึงขั้นวิกฤติได้ และการที่น้ำในแม่น้ำมีปริมาณการไหลน้อย ความเค็มจากน้ำทะเลจะรุกเข้าไปในพื้นดินมากขึ้น

ผลของความแห้งแล้ง จะทำให้ผลผลิตทางการเกษตรที่ต้องพึ่งพาน้ำลดลงครึ่งหนึ่ง ทวีปอัฟริกาจะยิ่งประสบปัญหาขาดแคลนอาหาร และสภาพความแห้งแล้งรวมถึงน้ำท่วม จะยิ่งทำให้ประชากรยากจนของโลกมีชีวิตอยู่อย่างยากลำบากขึ้น

การคาดการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้เกิดความตื่นตัวไปทั่วโลก แม้แต่นายบัน กี มุน เลขาธิการสหประชาชาติ ก็เรียกร้องให้ทุกประเทศเร่ง **"ผ่าทางตันอย่างแท้จริง"** เพื่อแก้ปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ซึ่งเขาเห็นว่า เป็น **"ปัญหาท้าทายชัดเจนของยุคเรา"**

ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นนี้ ส่งผลกระทบถึงภาวะการขาดแคลนน้ำจืดอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สหประชาชาติประเมินว่า วิกฤติขาดแคลนน้ำจะทวีความร้ายแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อจำนวนประชากรโลกเพิ่มขึ้นเป็น ๗,๘๐๐ ล้านคน ในปี ค.ศ. ๒๐๒๕ (พ.ศ. ๒๕๖๘) หรืออีกเพียง ๑๗ ปีข้างหน้า ซึ่งจะทำให้ประชากรบนโลก ๒ ใน ๓ แม้แต่ชนชาติร่ำรวย ตกอยู่ภายใต้ภาวะตึงเครียดในการใช้น้ำ เนื่องจากปริมาณน้ำสะอาดจะมีน้อยลง และเป็นทรัพยากรที่มีค่ามากขึ้นเรื่อย ๆ

ขณะที่ปัจจุบัน แม้จะมีประชากรบนโลกประมาณ ๖,๓๐๐ ล้านคน ก็มีประชากรถึง ๑,๒๐๐

ล้านคน ที่ขาดแคลนน้ำสะอาดสำหรับอุปโภคบริโภค ส่วนอีก ๒,๕๐๐ ล้านคนก็ดำรงชีวิตโดยขาดสุขอนามัยที่ดี ทำให้มีผู้ป่วยจากโรคติดเชื้อที่มีน้ำเป็นพาหะค่อนข้างมากอยู่แล้ว

สถานการณ์ของโลกในปัจจุบัน เป็นที่ประจักษ์ชัดเจนอยู่ว่า ทั่วทุกภูมิภาคของโลกกำลังประสบปัญหา ทั้งภาวะน้ำท่วมและภัยแล้งอย่างรุนแรง ผลผลิตทางการเกษตรลดลงมหาศาล จนทำให้เกิดวิกฤติซ้อนวิกฤติอย่างฉับพลัน ซึ่งก่อตัวขึ้นเมื่อช่วงกลางปีที่ผ่านมา นั่นก็คือ วิกฤติอาหารโลก ที่ลุกลามเดือดร้อนไปทั่วโลก

เมื่อเกิดวิกฤติระดับโลก ประเทศไทยย่อมหนีไม่พ้นผลกระทบนี้ กรมชลประทาน ซึ่งมีภารกิจสำคัญในการจัดหาและบริหารจัดการน้ำของประเทศ จึงต้องเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับสถานการณ์ทั้งที่มีการคาดการณ์ไว้แล้ว หรือคาดการณ์ไม่ถึงก็ตาม

กลยุทธ์กรมชลประทานเพื่อรับมือวิกฤติ

ในสภาวะที่เกิดวิกฤติคุกคามไปทั่วโลก ทั้งน้ำท่วมและภัยแล้ง ประเทศไทยก็ย่อมหนีไม่พ้นสถานการณ์นี้ การบริหารจัดการน้ำให้เหมาะสมกับสถานการณ์ จึงเป็นภาระสำคัญอันหนักหน่วงที่สุดของกรมชลประทาน

ในช่วง ๒๐ ปีมานี้ ประเทศไทย เกิดภัยธรรมชาติรุนแรงหลายครั้ง เช่น เกิดโคลนถล่มที่ตำบลกะทูน อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อปี ๒๕๓๑ เกิดอุทกภัยรุนแรงทั้งประเทศ ปี ๒๕๓๘ และอีก ๕ ปีต่อมา เกิดน้ำท่วมที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ปีต่อมา ชาวอำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ ประสบภัยพิบัติน้ำป่าโคลนถล่ม เช่นเดียวกับอีก ๓ ตำบลของอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ และอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ที่พบเหตุการณ์เดียวกันในปี ๒๕๔๙

ตามมาด้วยพายุข้างสาร ในแถบภาคเหนือตอนบนจนถึงภาคกลางและภาคอีสาน ทำให้เกิดน้ำท่วมหนัก หลังจากเกิดภาวะภัยแล้งอย่างรุนแรงทั่วประเทศก่อนหน้านั้น ไปจนถึงเหตุการณ์ไฟป่าที่รุนแรงขึ้นในภาคเหนือ จนกลายเป็นพื้นที่วิกฤติทางมลพิษ

ทั้งหมดนี้ ล้วนเป็นผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ที่เกิดขึ้นทั่วโลก และย่อมส่งผลกระทบต่อประเทศไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

อนาคตของ “น้ำ” ไทย

ผลการศึกษาของหลายสถาบัน กรณีผลกระทบจากสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงไปต่อสถานการณ์น้ำ ผู้เชี่ยวชาญต่างคาดการณ์ว่า ในอนาคตประเทศไทยต้องประสบภัยธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง และความรุนแรงจะเพิ่มขึ้นอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ทั้งภัยแล้ง น้ำท่วม ฝนตกหนัก โคลนถล่ม เกิดฝนลูกเห็บ เป็นต้น

การคาดการณ์นี้ ยังระบุว่า มีแนวโน้มที่จะมีฝนมากขึ้นในเกือบทุกภาคของประเทศ อุณหภูมิสูงสุดและต่ำสุดอาจเพิ่มสูงขึ้นหรือลดลง ๑-๒ องศาเซลเซียส แต่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ จำนวนวันที่อากาศเย็นจะลดลง วันที่อากาศร้อนจะมากขึ้นหรือไม่ร้อนขึ้นมาก แต่จะร้อนนานขึ้นมาก

สภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง จะทำให้ปริมาณน้ำลดลงร้อยละ ๕-๑๐ ซึ่งจะกระทบต่อผลผลิตการเกษตร โดยเฉพาะข้าวที่เป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญ ซึ่งต้องอาศัยปริมาณน้ำฝน แสงแดดที่แน่นอน รวมทั้งความชื้นของดินและอุณหภูมิเฉลี่ยที่พอเหมาะ ผลกระทบที่มีต่อภาคการเกษตรในประเทศไทยจะไม่รุนแรงมาก เพราะพื้นที่ชลประทานจะได้รับการป้องกัน แต่ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมอาจจะรุนแรงขึ้นในบริเวณที่ขาดแคลนน้ำอยู่แล้ว

สถานการณ์เช่นนี้ ส่งผลให้การบริหารจัดการน้ำของไทยเป็นไปด้วยความยากลำบากขึ้น โดยเฉพาะในพื้นที่นอกเขตชลประทาน ทั้งในยามน้ำหลากหรือน้ำแล้ง ที่เมื่อประสบภัยน้ำท่วมและภัยแล้ง มักจะมีความเสียหายรุนแรง

การตระหนักถึงสถานการณ์ที่เป็นอยู่ และจะเป็นไปในอนาคต ทำให้กรมชลประทาน เตรียมตัวพร้อมไว้แล้วเพื่อรับมือกับสภาวการณ์ภัยพิบัติจากน้ำ

จากข้อมูลของกรมอุตุนิยมวิทยา ประเทศไทย มีปริมาณฝนเฉลี่ยต่อปี (คาบ ๓๐ ปี พ.ศ. ๒๕๑๔ - ๒๕๔๓) อยู่ที่ ๑,๕๗๓ มิลลิเมตร หรือคิดเป็นปริมาณน้ำจากน้ำฝนปีละประมาณ ๘๐๐,๐๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร (ลบ.ม.) ส่วนใหญ่จะซึมลงใต้ดินและระเหยกลับไปสู่บรรยากาศ เหลือประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ ล้าน ลบ.ม./ปี ในแม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง ซึ่งคือปริมาณน้ำท่าที่ประเทศไทยมีใช้อยู่ในแต่ละปี ส่วนที่สามารถเก็บกักไว้ได้ มีปริมาณ ๗๖,๑๓๑ ล้าน ลบ.ม. หรือร้อยละ ๓๔ ของปริมาณน้ำท่าตามธรรมชาติเฉลี่ยรายปีทั้งประเทศ โดยเป็นความจุเก็บกักในระดับที่นำมาใช้ได้ ๕๒,๗๔๑ ล้าน ลบ.ม. หรือร้อยละ ๒๓ ของปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยรายปีเท่านั้น

ขณะที่มีพื้นที่ได้รับการพัฒนาเป็นพื้นที่ชลประทานแล้ว ๒๗.๙ ล้านไร่ หรือร้อยละ ๔๖ ของพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่ชลประทาน ๖๐.๒๙ ล้านไร่ จากพื้นที่การเกษตรทั้งหมดของประเทศ ๑๓๐ ล้านไร่ จึงทำให้พื้นที่การเกษตรอีก ๑๐๓ ล้านไร่ ต้องอาศัยแหล่งน้ำจากธรรมชาติเพียงอย่างเดียว ซึ่งเดิมก็มักมีปัญหาขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้งเป็นประจำทุกปีอยู่แล้ว ซึ่งหากภาวะภัยแล้งรุนแรงขึ้น ย่อมซ้ำเติม

วิกฤติให้รุนแรงขึ้น และอาจส่งผลกระทบถึงพื้นที่ในเขตชลประทาน และความต้องการใช้น้ำในภาคอื่น ๆ ด้วย

จากข้อมูลน้ำของประเทศ ระบุว่า ในปัจจุบัน ปี ๒๕๕๑ ความต้องการใช้น้ำรวมของประเทศมีจำนวน ๗๓,๗๘๘ ล้าน ลบ.ม แบ่งเป็นภาคการเกษตรมากที่สุด ๕๕,๗๓๕ ล้าน ลบ.ม (ร้อยละ ๗๖) การอุปโภคบริโภค ๒,๘๗๖ ล้าน ลบ.ม. (ร้อยละ ๔) อุตสาหกรรม ๒,๗๙๘ ล้าน ลบ.ม. (ร้อยละ ๔) และการรักษาระบบนิเวศ ๑๒,๓๗๘ ล้าน ลบ.ม. (ร้อยละ ๑๗)

เมื่อถึงอนาคตปี ๒๕๕๙ คาดว่าความต้องการใช้น้ำจะเพิ่มขึ้นเป็น ๘๘,๕๒๑ ล้าน ลบ.ม. โดยความต้องการน้ำของภาคกลางจะมากที่สุด คือ ๔๒,๐๔๑ ล้าน ลบ.ม. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๑๘,๑๖๓ ล้าน ลบ.ม. ภาคเหนือ ๑๖,๔๗๓ ล้าน ลบ.ม.และภาคใต้ ๑๑,๘๔๔ ล้าน ลบ.ม. ในขณะที่การลงทุนโครงการชลประทาน ที่จะเกิดประสิทธิผลในอีก ๓ ปี ข้างหน้า จะทำให้ปริมาณน้ำต้นทุนของประเทศ เพิ่มจาก ๕๒,๗๔๑ ล้าน ลบ.ม.ในปี ๒๕๕๑ เป็น ๕๔,๓๓๘ ล้าน ลบ.ม.ในปี ๒๕๕๔

หากไม่มีการลงทุนพัฒนาแหล่งน้ำหรือจัดทำน้ำต้นทุนเพิ่มขึ้นอีก ใน ๑๐ ปีข้างหน้า สภาวะการขาดแคลนน้ำจะรุนแรงขึ้นอย่างมาก คือจะเพิ่มขึ้นจากระดับ ๒๑,๐๔๗ ล้าน ลบ.ม./ปี ในปี ๒๕๕๑ เป็น ๒๓,๒๖๗ ล้าน ลบ.ม./ปี ในปี ๒๕๕๔ และ ๓๔,๑๘๓ ล้าน ลบ.ม./ปี ในปี ๒๕๕๙

ภาคกลางจะขาดแคลนน้ำมากที่สุด ในระดับ ๒๓,๒๖๗ ล้าน ลบ.ม./ปี รองลงมาคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๗,๙๙๙ ล้าน ลบ.ม./ปี และภาคใต้ ๕,๗๐๘ ล้าน ลบ.ม./ปี มีภาคเหนือภาคเดียวจะยังคงมีน้ำส่วนเกินอยู่ประมาณ ๒,๗๙๑ ล้าน ลบ.ม./ปี

ทั้งหมดนี้ คือ สถานการณ์ที่ประเทศไทยเผชิญอยู่

กระบวนทัพ รับมือภัย

แม้ว่าในสถานการณ์ปัจจุบัน พื้นที่ชลประทานจะถือได้ว่าอยู่ในเขตที่มีภูมิคุ้มกัน ด้วยศักยภาพการบริหารจัดการน้ำที่มีอยู่ ทำให้กรมชลประทานสามารถจัดหาน้ำให้แก่เกษตรกรได้อย่างสม่ำเสมอตลอดมา แม้กระทั่งในสภาวะที่ปริมาณการใช้น้ำเพิ่มขึ้นอย่างมาก ในฤดูการเพาะปลูกพืชฤดูแล้งปี ๒๕๕๐/๒๕๕๑ อันเป็นผลจากการเร่งเพิ่มผลผลิตการเพาะปลูกข้าวนาปรัง เพื่อตอบสนองอุปสงค์และราคาข้าวที่สูงขึ้นมากในตลาดโลก

แต่สถานการณ์น้ำที่มีแนวโน้มน่าเป็นห่วง การบริหารจัดการน้ำของกรมชลประทานจึงต้องเป็นไปอย่างตื่นตัว มีการติดตามผลการศึกษาวิจัยของสถาบันระดับโลกอย่างสม่ำเสมอ และเฝ้าระวังสถานการณ์ภัยพิบัติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในทุกภูมิภาคของโลกทางเว็บไซต์แบบวันต่อวัน เพื่อนำมาประมวลเป็นข้อมูลภาพรวมของกรมชลประทานว่าในแต่ละเดือน ภาคใดของประเทศไทยจะเกิดภัยขึ้นหรือไม่อย่างไร

กรมชลประทาน จะเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลเกี่ยวกับปริมาณน้ำฝนในแต่ละเดือน ภาคใดของประเทศมีความสุ่มเสี่ยงต่อสภาวการณ์ฝนตกมาก ฝนตกน้อย หรือฝนทิ้งช่วงไปยังผู้เกี่ยวข้อง รวมทั้งข้อมูลเหล่านี้จะเข้าสู่ที่ประชุมของผู้บริหารกรมชลประทาน เพื่อกระจายข้อมูลทั้งหมดไปยัง

สำนักชลประทานในส่วนภูมิภาค นำไปใช้ปรับแผนการจัดสรรน้ำในเขื่อน หรือการกระจายน้ำเข้าสู่แปลงนา เพื่อให้เกษตรกรได้ใช้น้ำอย่างเหมาะสมและเพียงพอ

นอกจากนี้ ยังมีคณะกรรมการที่ปรึกษากรมชลประทาน ซึ่งล้วนเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและเชี่ยวชาญด้านทรัพยากรน้ำ จะประชุมเพื่อระดมความคิดเห็น สรุปแนวทางในการแก้ไขปัญหา หรือให้ข้อเสนอแนะแก่กรมชลประทานอยู่ตลอดเวลา

ทั้งนี้ กระบวนการบริหารจัดการน้ำของกรมชลประทานในปัจจุบัน ดำเนินการภายใต้กลไกการทำงานมากมาย ดังนี้

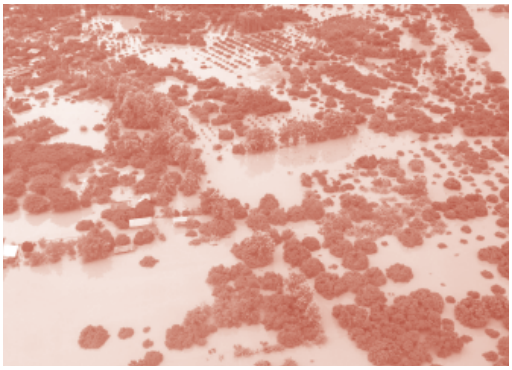

ศูนย์ประมวลวิเคราะห์สถานการณ์น้ำ

ศูนย์ประมวลวิเคราะห์สถานการณ์น้ำ กรมชลประทาน มีหน้าที่ในการติดตามสภาพภูมิอากาศ น้ำฝน น้ำท่า สภาพน้ำในอ่างฯ รวมทั้งน้ำเสีย โดยจะติดตามข้อมูลภาพรวมของสภาพภูมิอากาศโลก จากศูนย์อุตุนิยมวิทยาของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกประมาณ ๖ สถาบัน ที่มีการคาดการณ์ปริมาณน้ำฝนและการก่อตัวของพายุในแต่ละพื้นที่ของโลก แล้วนำมาประเมินว่าทิศทางของพายุ หรือปริมาณน้ำฝนมากน้อยจะมีผลกระทบต่อประเทศไทยอย่างไร แล้วนำมาพิจารณาประกอบกับข้อมูลของสภาพน้ำท่า และน้ำในอ่างเก็บน้ำ สถานการณ์น้ำท่วม น้ำแล้ง ที่รายงานมาจากศูนย์อุทกวิทยาและบริหารน้ำภาคต่าง ๆ โครงการชลประทาน โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาทั่วประเทศ รวมถึงข้อมูลเกี่ยวกับ

สภาพภูมิอากาศและปริมาณน้ำฝนในประเทศไทยที่ได้จากกรมอุตุนิยมวิทยา

ข้อมูลเหล่านี้ จะถูกนำมาประเมินและวิเคราะห์สถานการณ์ในแต่ละวัน เพื่อสรุปเป็นข้อมูลสถานการณ์น้ำประจำวัน นำเสนอต่ออธิบดีกรมชลประทาน และผู้บริหารของกรมชลประทาน รวมถึงส่งไปยังหน่วยงานราชการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และเผยแพร่ต่อสาธารณชนในเว็บไซต์ของกรมชลประทานทุกวันด้วย

ข้อมูลที่ได้ยังนำเข้าสู่ที่ประชุมคณะทำงานศูนย์ประมวลวิเคราะห์สถานการณ์น้ำ ซึ่งในช่วงสถานการณ์ปกติ จะมีการประชุมเดือนละ ๒ ครั้ง แต่หากอยู่ในช่วงสถานการณ์วิกฤติ จะมีการประชุมสัปดาห์ละครั้ง เพื่อประเมินแนวโน้มสถานการณ์ก่อนออกมาตรการในการดำเนินการ หรือสั่งการให้มีการแก้ไขสถานการณ์ทันที

หากสถานการณ์วิกฤติมากขึ้น การประชุมจะมีขึ้นทุกวันในช่วงเช้า เพื่อเร่งแก้ไขปัญหาให้ทันท่วงทีแบบวันต่อวัน และมีการประชาสัมพันธ์ในหลายหลายรูปแบบไปยังผู้เกี่ยวข้องโดยตรง เพื่อให้ทราบถึงวิกฤติน้ำที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน

เรื่องน้ำถามเรา สายด่วน ๑๔๖๐

สายด่วน ๑๔๖๐ เป็นหน่วยงานในความดูแลของศูนย์ประมวลวิเคราะห์สถานการณ์น้ำ เพื่อให้บริการข้อมูลข่าวสารต่อประชาชน ทั้งในเรื่องสถานการณ์น้ำและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกรมชลประทาน รวมทั้งรับแจ้งข้อมูลสถานการณ์น้ำจากประชาชนทั่วประเทศ ทำให้ประชาชนสามารถติดตามสถานการณ์น้ำหรือสอบถามข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างสะดวกและรวดเร็วขึ้น

ในช่วงสถานการณ์ปกติ จะมีจำนวนคู่สายให้บริการ ๑๐-๒๐ คู่สาย เปิดดำเนินการในเวลาทำการปกติทุกวัน หากเป็นช่วงวิกฤติ จะเพิ่มคู่สายเป็น ๓๐ คู่สาย และเปิดดำเนินการตลอด ๒๔ ชั่วโมง

การบริการของสายด่วน ๑๔๖๐ เป็นการแก้ไขสถานการณ์น้ำในเชิงรุก ทุกเรื่องราวที่ได้รับการแจ้งหรือร้องเรียนปัญหาจากประชาชน กรมชลประทานจะบันทึกเป็นข้อมูลไว้ และประสานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อให้มีการแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนอย่างเป็นรูปธรรมทันที เช่น เมื่อมี

เกษตรกรแจ้งว่า มีน้ำท่วมขังในพื้นที่การเกษตร กรมชลประทานจะประสานไปยังสำนักงานชลประทานในพื้นที่ทันที ให้เปิดประตูระบายน้ำเพื่อให้น้ำที่ท่วมขังระบายออกจากพื้นที่นั้น เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาไม่ให้เกษตรกรได้รับความเสียหายอย่างทันท่วงที หรือหากมีปัญหาขาดแคลนน้ำ ก็จะประสานให้รถบรรทุกน้ำ เข้าไปให้บริการเพื่อบรรเทาความเดือดร้อน

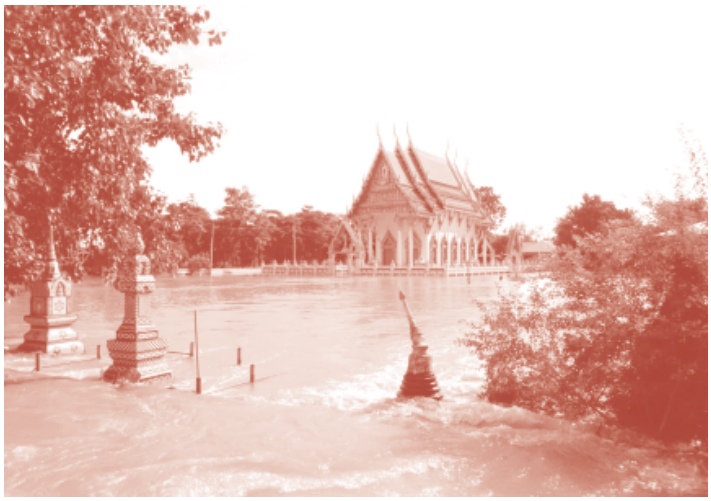

คณะทำงานติดตามและวิเคราะห์แนวโน้มสถานการณ์น้ำ

คณะทำงานชุดนี้ ประกอบด้วยตัวแทนจากกรมชลประทาน กรมอุตุนิยมวิทยา การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย กรมอุทกศาสตร์ กองทัพเรือ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) และกรุงเทพ มหานคร

เพื่อวิเคราะห์สถาน การณ์น้ำ และวางแผนบริหารจัดการน้ำในภาพรวมทั้งประเทศ

ในช่วงที่สถานการณ์วิกฤติ จะมีการประชุมคณะทำงานทุกวันจันทร์ โดยนำข้อมูลทั้งหมดที่มีอยู่ของแต่ละหน่วยงาน มาบูรณาการเพื่อวางแผนบริหารจัดการน้ำร่วมกัน จากนั้นจะออกมาตรการและกระจายการสั่งการไปยังพื้นที่ให้ดำเนินการทันที ไม่ว่าจะเป็นการพร่องน้ำ การระบายน้ำ การขุดลอกคูคลอง การสร้างหรือเสริมคันกั้นน้ำ การบริการเครื่องสูบน้ำ การส่งน้ำเข้าคูคลอง หรือการบริการรถบรรทุกน้ำ เป็นต้น

การจัดทำแผนการรับมือสถานการณ์วิกฤติน้ำ

เป็นแผนการดำเนินงานที่กรมชลประทานจัดทำขึ้นเป็นประจำทุกปีก่อนล่วงหน้าที่จะเกิดสถานการณ์น้ำท่วมหรือภัยแล้ง เพื่อใช้เป็นแผนหลักในการปฏิบัติงานป้องกันและแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ทราบแผนการดำเนินงานตามภารกิจและขอบเขตความรับผิดชอบของกรมชลประทาน ไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงาน เป็นประโยชน์ในการประสานความร่วมมือ การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานต่าง ๆ สามารถประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบล่วงหน้า และให้การช่วยเหลือได้รวดเร็วตามภารกิจของแต่ละหน่วยงาน

ในการจัดทำแผน กรมชลประทานจะรวบรวมข้อมูลจากสถาบันพยากรณ์น้ำราย ๓ เดือน จาก ๗ สถาบันของโลกที่ใช้โมเดลแตกต่างกันไป เป็นข้อมูลในการวางแผนรับมือสถานการณ์น้ำ ทั้งในภาวะน้ำท่วมและน้ำแล้ง โดยนำอุณหภูมิของน้ำทะเลมาคาดการณ์ถึงปริมาณน้ำฝนที่มีแนวโน้มจะมีมากหรือน้อยในแต่ละเดือน ในแต่ละพื้นที่ ซึ่งจะทำให้ทราบถึงค่าเฉลี่ยปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมา และภาวะฝนทิ้งช่วงที่จะเกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาและพื้นที่ ทั้งนี้ผลของการพยากรณ์จะมีการปรับใหม่ทุกเดือน ซึ่งอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมบ้างแต่จะไม่มากนัก

กลไกที่มีอยู่เหล่านี้ นอกจากจะเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการบริหารจัดการน้ำเป็นประจำปีอยู่แล้ว ในกรณีที่อาจจะเกิดภัยพิบัติร้ายแรงอย่างฉับพลัน ไม่ว่าจะเป็นพายุฝน หรือแผ่นดินไหว ก็ยังสามารถช่วยบรรเทาความเสียหายที่จะเกิดขึ้นได้

ตัวอย่างเช่น กรณีการเกิดพายุไซโคลน **“นาร์กีส”** ในพม่า หากมีระบบการประมวลสถานการณ์น้ำที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงมีระบบการประชาสัมพันธ์ที่ทันสมัยและรวดเร็ว จะสามารถลดความเสียหายได้มาก ทั้งในส่วนของจำนวนผู้เสียชีวิตและมูลค่าความเสียหาย

กลไกที่กรมชลประทานมีอยู่เหล่านี้ ทำให้กรมชลประทานสามารถประเมินสถานการณ์และแนวโน้มของภัยพิบัติ เพื่อเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการน้ำตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในแต่ละช่วงเวลา พร้อมทั้งแจ้งเตือนประชาชนให้ทราบถึงสถานการณ์ล่วงหน้าได้เป็นเดือน เป็นสัปดาห์ เป็นวัน หรือเป็นชั่วโมง เพื่อเตรียมพร้อมรับมือกับภัยพิบัติ ขณะที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะสามารถเตรียมแผนการให้ความช่วยเหลือได้อย่างเหมาะสมและทันต่อสถานการณ์ ซึ่งจะช่วยบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้นได้อย่างมหาศาล

เขื่อนชลประทาน ต้านทานแผ่นดินไหว

ไม่เพียงแต่การรับมือกับวิกฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องน้ำ แม้กระทั่งเหตุแผ่นดินไหว กรมชลประทานก็มีมาตรการรองรับความปลอดภัยของเขื่อนต่าง ๆ ไว้พร้อมแล้วเช่นกัน ตั้งแต่ขั้นตอนการออกแบบและก่อสร้าง เขื่อนของกรมชลประทานส่วนใหญ่เป็นเขื่อนดินถมบดอัดแน่น ได้รับการออกแบบให้สามารถต้านทานแผ่นดินไหวที่มีความรุนแรงได้ถึง ๗ ริกเตอร์ ดังนั้น แผ่นดินไหวจะต้องเกิดที่บริเวณตัวเขื่อนเป็นระยะเวลานานพอสมควร จึงจะทำให้ตัวเขื่อนเสียหายได้

นอกจากนี้ ยังมีมาตรการอื่น ๆ เพื่อเพิ่มความปลอดภัยของเขื่อนอีกด้วย ได้แก่ การตรวจสภาพและบำรุงรักษา การติดตั้งเครื่องมือวัด

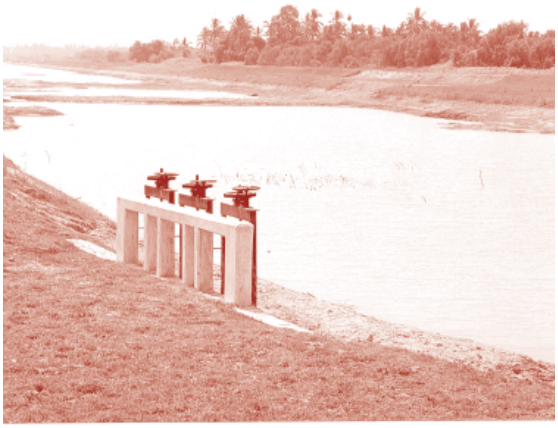

พฤติกรรมเขื่อนชนิดต่าง ๆ เพื่อตรวจวัดการทรุดตัว การเคลื่อนตัวของตัวเขื่อนและฐานราก แรงดันน้ำที่เกิดขึ้นในตัวเขื่อน เป็นต้น แล้วประเมินผลว่าเขื่อนมีความมั่นคงแข็งแรงเพียงพอตามที่ออกแบบไว้หรือไม่

เมื่อเกิดแผ่นดินไหว ตั้งแต่ ๗ ริกเตอร์ขึ้นไป กรมชลประทานจะมีมาตรการตรวจสอบเป็นกรณีพิเศษ แล้วรายงานผลความปลอดภัยของเขื่อนให้ทราบได้ภายใน ๒๔ ชั่วโมง รวมทั้งเขื่อนขนาดใหญ่

ยังมีแผนการอพยพราษฎรออกจากพื้นที่เสี่ยงภัยไว้ด้วย อาทิ เขื่อนขุนด่านปราการชลและเขื่อนคลองมะเดื่อ จังหวัดนครนายก สำหรับเขื่อนแควน้อย จังหวัดพิษณุโลก กำลังศึกษาผลกระทบจากเขื่อนพังและมีแผนงานที่จะศึกษาเพิ่มอีก ๓๑ เขื่อน

ถึงแม้ว่ายังไม่เคยเกิดแผ่นดินไหวในประเทศไทยที่มีความรุนแรงกว่า ๗ ริกเตอร์ขึ้นไปก็ตาม กรมชลประทานก็มั่นใจในความปลอดภัยของเขื่อนที่ก่อสร้างขึ้นด้วยวิธีการที่ทันสมัยและอยู่บนฐานรากที่แข็งแรง ซึ่งที่ผ่านมาก็ยังไม่เคยมีรายงานว่าเขื่อนดินของกรมชลประทานเกิดวิบัติจากแผ่นดินไหวแต่อย่างใด

จากการเฝ้าติดตามของกรมชลประทาน พบว่าแผ่นดินไหวขนาดใหญ่นั้น มีจุดกำเนิดอยู่ภายนอกประเทศทั้งสิ้น เช่น กรณีแผ่นดินไหวที่เสฉวน สาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อวันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๕๑ จุดกำเนิดอยู่ไกลถึง ๑,๐๐๐ กิโลเมตร หรือกรณีเกิดที่สุมาตรา สาธารณรัฐอินโดนีเซีย ซึ่งมีความรุนแรงถึง ๙.๓ ริกเตอร์ แม้จะเกิดห่างจากจังหวัดภูเก็ตเพียง ๓๐๐ กิโลเมตร ก็ไม่ปรากฏว่ามีเขื่อนได้รับความเสียหายแต่อย่างใด

กรมชลประทาน ตระหนักดีถึงความรับผิดชอบในการที่จะต้องดำเนินการทุกขั้นตอน เพื่อให้มั่นใจได้ในความแข็งแรงมั่นคงของตัวเขื่อน รวมทั้งความปลอดภัยของประชาชน

แผนรับมือกับอนาคต

ไม่เพียงแต่การเฝ้าระวัง ติดตามประเมินสถานการณ์ และแก้ไขปัญหาให้ได้อย่างทันท่วงที เช่นที่กรมชลประทานปฏิบัติอยู่ในทุกวันนี้ หากแต่กรมชลประทาน ยังมีการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับสถานการณ์ในอนาคต โดยเฉพาะในยามที่การเพาะปลูกข้าวเข้าสู่ยุคทอง ราคาข้าวในตลาดโลกปรับตัวสูงขึ้นมาก กรมชลประทานยิ่งเพิ่มความเข้มข้นของการเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการน้ำ ไม่ว่าจะเป็นการรับมือกับปัญหาอุทกภัยหรือภัยแล้ง เพื่อปกป้องผลผลิตข้าว และตอบสนองความต้องการใช้น้ำที่มากขึ้น และอาจจะมากขึ้นอีก เมื่อมีความเป็นไปได้ว่าราคาข้าวจะยังอยู่ในระดับสูงอย่างต่อเนื่อง จึงมีแผนรับมือไว้ดังนี้

ปัญหาอุทกภัย กรมชลประทานได้กำหนดยุทธวิธีในการสร้างแหล่งเก็บกักน้ำขนาดใหญ่ อาทิ เขื่อน แก้มลิง เพื่อกั้นน้ำไม่ให้เข้าท่วมพื้นที่ริมตลิ่ง จากนั้นจึงค่อย ๆ ระบายออกมา พื้นที่ที่ไม่สามารถสร้างเขื่อนได้ ก็จะสร้างแก้มลิงแทน

ในลุ่มน้ำเจ้าพระยาที่ไม่สามารถสร้างแก้มลิงได้ จะใช้วิธีสร้างทางระบายน้ำสายใหม่ ตั้งแต่จังหวัดชัยนาทมาออกทะเล เพื่อป้องกันจังหวัดสิงห์บุรี อ่างทอง พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี และกรุงเทพฯ ไม่ให้ประสบปัญหาน้ำท่วม หรืออีกทางหนึ่งที่กรมชลประทานศึกษาไว้ คือ การสร้างทางระบายน้ำจากพระนครศรีอยุธยา อ้อมกรุงเทพฯ ไปออกทะเล

นอกจากนี้ ในอนาคต การพัฒนาระบบจัดการสภาวะน้ำท่วมในลุ่มน้ำต่าง ๆ จะใช้ต้นแบบจาก *"การวิจัยพัฒนาระบบการจัดการสภาวะน้ำท่วมในลุ่มน้ำ โดยการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำที่เหมาะสม และการพยากรณ์เตือนภัย ณ เวลาจริง : กรณีศึกษาลุ่มแม่น้ำป่าสัก"* ที่สถาบัน

เทคโนโลยีแห่งเอเชีย และสถาบันพัฒนาการชลประทาน กรมชลประทาน ร่วมกันศึกษาแบบองค์รวมนี้ ซึ่งสามารถเป็นต้นแบบเชิงนโยบายในการจัดการน้ำในลุ่มน้ำอื่น ๆ ได้

โดยใช้แบบจำลอง Generic Algorithm (GA) ที่ได้ปรับปรุง MIKE ๑๑ ซอฟต์แวร์ระบบโทรมาตร จากเดิมระบบ DOS มาเป็นระบบ GIS ซึ่งแก้ไขข้อจำกัดในการพยากรณ์ฝนและปริมาณน้ำไหลเข้าอ่างเก็บน้ำได้

แบบจำลองของเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์นี้ ได้ถูกพัฒนาการอ่านค่าระดับน้ำโดยเชื่อมโยงข้อมูลที่ได้จากระบบโทรมาตรของสถานีต่าง ๆ กับสถานีตรวจวัด หากกรณีระดับน้ำสูงมากจนอาจเป็นอันตราย เจ้าหน้าที่จะสามารถอ่านค่าระดับน้ำได้ ทำให้สามารถแจ้งเตือนและอพยพประชาชนในพื้นที่เสี่ยงภัยได้ทัน ปรับปรุงระบบคาดการณ์ ทำนาย และเตือนภัยประชาชนในพื้นที่ได้ล่วงหน้า ๓ วัน

ผลของโครงการวิจัยนี้ จะเป็นต้นแบบให้กับการพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ให้มีการบูรณาการแก้ไขปัญหา ขยายผลไปสู่พื้นที่อ่างเก็บน้ำอื่น ๆ และเชื่อว่าจะสอดรับกับโครงการผันน้ำเพื่อเพิ่มพื้นที่ชลประทานด้วย

ปัญหาภัยแล้ง ที่มีแนวโน้มว่านับวันจะเกิดเร็วขึ้น และอาจทอดระยะเวลานานขึ้น การแก้ปัญหาต้องอาศัยการบริหารจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด รวมทั้งการสร้างแหล่งเก็บกักน้ำเพิ่มขึ้น แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันที่ไม่สามารถสร้างแหล่งเก็บกักน้ำขนาดใหญ่ได้ กรมชลประทานจะเน้นวิธีการผันน้ำแทน เพื่อให้มีน้ำเพียงพอสำหรับการผลิตอาหาร ขณะเดียวกัน จะพัฒนาแหล่งเก็บกักน้ำเดิมให้มีความจุมากขึ้น

การจัดหาน้ำเพื่อการเกษตร สำหรับแผนรองรับการปลูกข้าวที่จะเพิ่มขึ้นมากในอนาคต กรมชลประทานจะกำหนดแผนการจัดสรรน้ำให้สอดคล้องกับสภาพน้ำต้นทุน แนวโน้มการตลาด และสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องให้ได้อย่างทั่วถึงและ

เป็นธรรม รวมทั้งมีน้ำส่วนหนึ่งสำรองไว้สำหรับการเพาะปลูกพืชฤดูฝนและฤดูแล้งปีถัดไป ตามลำดับความสำคัญ คือ เพื่อการอุปโภคบริโภคและการประปา เพื่อรักษาระบบนิเวศ เพื่อเกษตรกรรม และเพื่ออุตสาหกรรม

แนวทางของกรมชลประทาน เพื่อพัฒนาแหล่งน้ำและเพิ่มพื้นที่ชลประทานให้เต็มศักยภาพ เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรให้ได้มากที่สุดนั้น มีทั้ง **การเพิ่มประสิทธิภาพการชลประทานที่มีอยู่เดิม** เพื่อให้เกิดการใช้น้ำอย่างประหยัด มีประสิทธิภาพและมีผลตอบแทนที่สูงขึ้น เช่น การปรับปรุงอาคารชลประทานเพื่อลดความสูญเสียน้ำในระบบชลประทาน **การเพิ่มประสิทธิภาพความจุเก็บกักของอ่างฯ ที่มีอยู่** ด้วยการนำระบบโทรมาตรมาช่วยในการรับรู้ข้อมูล และวิเคราะห์สถานการณ์ รวมทั้งประยุกต์ใช้เทคโนโลยีด้านวิศวกรรม มาเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารน้ำในอ่างฯ ให้สามารถเก็บกักน้ำได้มากขึ้นโดยไม่เป็นอันตรายต่อตัวเขื่อนเดิม

นอกจากนี้ ยังมีแนวทางอื่น ๆ คือ การ **พัฒนาระบบชลประทานชุมชน** โดยเฉพาะแหล่งน้ำขนาดเล็กที่โอนให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลรับผิดชอบ ให้สามารถกระจายน้ำได้เต็มศักยภาพ **การพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งน้ำธรรมชาติ การพัฒนาแหล่งเก็บกักน้ำและระบบชลประทานเพิ่มเติม** โดยจัดทำแผนพัฒนาแหล่งน้ำในรูปของกลุ่มโครงการอย่างเป็นระบบลุ่มน้ำ ซึ่งจะเป็นการทำงานแบบบูรณาการร่วมกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ

กรมชลประทาน ยังมีแนวทาง **ผันน้ำระหว่างลุ่มน้ำภายในประเทศ** ซึ่งจะดำเนินการภายใต้ความเห็นชอบจากองค์กรต่าง ๆ และผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ และ **ผันน้ำจากลุ่มน้ำระหว่างประเทศ** ซึ่งจะอยู่บนพื้นฐานการเมืองและผลประโยชน์ที่เป็นธรรมกับทุกฝ่าย

ทุกโครงการหากสามารถดำเนินการได้จริง จะสามารถช่วยเหลือเกษตรกรได้อีกเป็นจำนวนมหาศาล

มาตรการ “น้ำ” เพื่อชาติ

ในระยะยาว การแก้ไขปัญหาน้ำอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องมีแผนยุทธศาสตร์ระดับชาติที่มีการทำงานแบบบูรณาการเชื่อมโยงกันทั้งระบบ ทั้งการจัดหา พัฒนาแหล่งน้ำ การบริหารจัดการ การเพิ่มประสิทธิภาพ การกำหนดวิธีการใช้น้ำในกิจการต่าง ๆ ให้เหมาะสม การบรรเทาปัญหาน้ำท่วม การจัดการคุณภาพน้ำในลุ่มน้ำ เป็นต้น

การบริหารจัดการน้ำ เป็นหนึ่งในนโยบายเร่งด่วนที่รัฐบาลจะเริ่มดำเนินการในปีแรก ตามที่ได้แถลงไว้ต่อรัฐสภา ด้วยเหตุนี้ **คณะกรรมการพัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและการชลประทาน** จึงได้รับการจัดตั้งขึ้น เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑ เพื่อกำหนดและขับเคลื่อนนโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ การขยายพื้นที่ชลประทาน และเพิ่ม

ประสิทธิภาพระบบชลประทานไปสู่การปฏิบัติตลอดจนกำกับดูแลเร่งรัดการดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายนั้น

ทั้งนี้ นโยบายของรัฐบาลข้อที่ ๑.๑๘ ให้ความสำคัญกับการขยายพื้นที่ชลประทานและเพิ่มประสิทธิภาพระบบชลประทาน โดยฟื้นฟูและขุดลอกแหล่งน้ำธรรมชาติ รวมทั้งพัฒนาแหล่งน้ำผิวดินและใต้ดิน โดยดำเนินการก่อสร้างระบบชลประทานขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก เพื่อการบรรเทาอุทกภัยและภัยแล้งทั้งในพื้นที่ชุมชนเมืองและพื้นที่เกษตรกรรม โดยมี**เป้าหมาย คือ การเพิ่มพื้นที่ชลประทานให้ได้ประมาณ ๑ ล้านไร่ ภายในปี ๒๕๕๔**

การบริหารจัดการน้ำตามแผนบริหารราชการแผ่นดิน ปี ๒๕๕๑ - ๒๕๕๔ เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล ประกอบด้วย ๘ แผนงานคือ ๑. การฟื้นฟูบูรณะแหล่งน้ำ ๒. การเพิ่มประสิทธิภาพแหล่งน้ำและระบบส่งและกระจายน้ำที่มีอยู่แล้ว ๓. การพัฒนาแหล่งน้ำและระบบส่งกระจายน้ำเพิ่มใหม่ ๔. การเพิ่มน้ำต้นทุน โดยการผันน้ำระหว่างพื้นที่และระหว่างประเทศ ๕. การจัดหาน้ำสะอาดเพื่อการอุปโภคบริโภค ๖. การป้องกันบรรเทาภัยน้ำแล้งและอุทกภัย โดยรวมถึงระบบเตือนภัยต่าง ๆ

๗. การบรรเทาปัญหาคุณภาพน้ำ และ ๘. การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำ โดยรวมถึงการศึกษาวิจัย พัฒนาฐานข้อมูลและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ซึ่งในระยะของแผนบริหารราชการแผ่นดิน (ปี ๒๕๕๑ - ๒๕๕๔) มีความต้องการใช้เงินลงทุนเพื่อดำเนินการตามแผนงานรวมกัน ๓๓๖,๒๑๐ ล้านบาท โดยแผนงานที่ต้องใช้งบประมาณมากที่สุด คือ การเพิ่มประสิทธิภาพแหล่งน้ำและระบบชลประทาน จำนวน ๑๗๗,๓๔๗ ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ ๕๓

แผนงานจัดการน้ำตามแผนบริหารราชการแผ่นดิน ปี ๒๕๕๑-๒๕๕๔

แผนงาน	ความต้องการงบประมาณ (ล้านบาท)					ร้อยละ
	๒๕๕๑	๒๕๕๒	๒๕๕๓	๒๕๕๔	๒๕๕๑-๕๔	๒๕๕๑-๕๔
๑. ฟื้นฟูบูรณะแหล่งน้ำ	๔,๒๔๙	๖,๑๖๔	๖,๓๘๕	๖,๖๗๑	๒๓,๔๖๙	๖.๙๘%
๒. เพิ่มประสิทธิภาพแหล่งน้ำและระบบ	๓๐,๘๔๑	๔๑,๐๒๗	๕๓,๑๔๙	๕๒,๓๓๐	๑๗๗,๓๔๗	๕๒.๗๕%
๓. พัฒนาแหล่งน้ำและระบบ	๕,๖๒๘	๘,๖๘๐	๑๐,๒๒๑	๑๑,๕๙๙	๓๖,๑๒๙	๑๐.๗๕%
๔. เพิ่มน้ำต้นทุนและพื้นน้ำ	๑,๗๕๙	๔,๕๐๙	๒,๔๓๐	๑๗,๑๒๓	๒๕,๘๒๑	๗.๖๘%
๕. น้ำอุปโภคบริโภค	๓,๑๓๔	๖,๓๓๐	๖,๑๔๙	๓,๕๘๒	๑๙,๑๙๕	๕.๗๑%
๖. ป้องกันบรรเทาภัยธรรมชาติ	๘,๖๒๔	๑๒,๐๙๐	๑๔,๐๗๒	๑๕,๒๗๖	๕๐,๐๒๑	๑๔.๘๘%
๗. ป้องกันบรรเทาปัญหาคุณภาพน้ำ	๒๓	๕๓	๔๕	๔๕	๑๖๖	๐.๐๕%
๘. บริหาร ศึกษาวิจัย ข้อมูลส่วนร่วม	๑,๒๖๘	๑,๐๕๕	๙๒๕	๘๑๔	๔,๐๖๒	๑.๒๑%
รวม ๘ แผนงาน	๕๕,๕๒๖	๗๙,๙๐๘	๙๓,๓๗๖	๑๐๗,๔๔๐	๓๗๖,๒๑๐	๑๐๐.๐๐%

“แผนการลงทุนพัฒนาและบริหารจัดการน้ำและการชลประทาน”

ไม่เพียงแต่แผนบริหารจัดการน้ำตามแผนบริหารราชการแผ่นดิน ปี ๒๕๕๑ - ๒๕๕๔ ที่คณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบเมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๕๑ และให้ส่วนราชการนำไปใช้ในการจัดทำแผนปฏิบัติราชการ ๔ ปี และแผนปฏิบัติราชการประจำปี เพื่อประกอบการจัดทำคำของบประมาณประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๒ ต่อไป การขับเคลื่อนนโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ การขยายพื้นที่ชลประทานและเพิ่มประสิทธิภาพของระบบชลประทานไปสู่การปฏิบัติ จึงมี **“แผนการลงทุนพัฒนาและบริหารจัดการน้ำและการชลประทาน”** โดย ๓ หน่วยงานร่วมกันจัดทำขึ้น คือ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกรมชลประทาน และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกรมทรัพยากรน้ำ เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำและภัยแล้ง รวมทั้งการบรรเทาอุทกภัย อันจะช่วยสนับสนุนการยกระดับความสามารถในการแข่งขันของภาคเกษตร และการสร้างความมั่นคงด้านอาหารและพลังงานของประเทศให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรมต่อไป

ภายใต้แผนการลงทุนพัฒนาและบริหารจัดการน้ำและการชลประทาน ประกอบด้วย ๓ แผนงานหลัก คือ แผนการปรับปรุงฟื้นฟูแหล่งน้ำขนาดเล็กนอกเขตชลประทาน แผนการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพระบบชลประทาน และแผนการบรรเทาอุทกภัย ซึ่งมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

แผนการปรับปรุงฟื้นฟูแหล่งน้ำขนาดเล็กนอกเขตชลประทานทั่วประเทศ จำนวน ๖,๖๗๗ แห่ง ในเวลา ๓ ปี (๒๕๕๒-๒๕๕๔) ให้สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำได้ ๘๗๕ ล้าน ลบ.ม./ปี ครอบคลุมพื้นที่ ๒.๓ ล้านไร่ ให้มีน้ำใช้ในฤดูแล้ง ซึ่งประชาชนจะได้รับประโยชน์ ๓๙๕,๕๔๒ ครัวเรือน

แผนการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพระบบชลประทาน จะมีการลงทุนเพื่อเพิ่มปริมาณน้ำต้นทุนสำหรับการเกษตร ด้วยโครงการชลประทานทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ๑,๑๒๘ โครงการ วงเงินลงทุน ๒๘๕,๖๕๓ ล้านบาท

เป็นการลงทุนในปี ๒๕๕๒ - ๒๕๕๔ จำนวน ๙๙,๑๘๒ ล้านบาท ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๗ จำนวน ๑๒๓,๙๘๗ ล้านบาท และปี ๒๕๕๕ - ๒๕๖๓ อีก ๖๒,๔๘๖ ล้านบาท ให้สามารถเพิ่มน้ำต้นทุนให้ได้ ๔,๖๐๕ ล้าน ลบ.ม.ภายในปี ๒๕๖๓ และเพิ่มพื้นที่ชลประทานให้ได้ ๖.๔๒ ล้านไร่ภายในระยะเวลาเดียวกัน

แผนการบรรเทาอุทกภัย โดยการก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วมชุมชน ๓๘ เมืองใน ๑๗ จังหวัด ภายในเวลา ๓ ปี (๒๕๕๒ - ๒๕๕๔) วงเงินลงทุน ๒๒,๑๐๙ ล้านบาท ฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำที่เสื่อมโทรม ๑.๑ ล้านไร่ ป้องกันการสูญเสียหน้าดินและพื้นที่ดินถล่มให้ได้ ๑.๑ ล้านไร่

แผนการบรรเทาอุทกภัยนี้ จะส่งผลให้ชุมชนที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจที่มีโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดอุทกภัยระดับรุนแรงมาก ๘ แห่ง คือ เทศบาลนครเชียงใหม่ อำเภอเมืองพิษณุโลก อำเภอเมืองพิจิตร อำเภอเมืองนครสวรรค์ อำเถอเมืองสมุทรปราการและนนทบุรี อำเภอเมืองสมุทรสาคร อำเภอเมืองอุบลราชธานี และอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ได้รับการป้องกันน้ำท่วม คิดเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจที่ได้รับการปกป้องรวมกันประมาณ ๒๒,๕๐๐ ล้านบาท / ปีที่เกิดน้ำท่วม

สรุปภาพรวมของแผนการลงทุนพัฒนาและบริหารจัดการน้ำและการชลประทาน ระยะ ๑๒ ปี (๒๕๕๒-๒๕๖๓) เป็นการลงทุนของกรมชลประทานมากที่สุด คือ ๒๘๕,๖๕๒ ล้านบาท หรือร้อยละ ๘๙ ของกรอบวงเงินลงทุนทั้งหมด ๓๒๒,๙๐๓ ล้านบาท

ไม่ว่าอนาคตจะเป็นอย่างไร จะเผชิญกับความยากลำบากอย่างไรก็ตาม กรมชลประทาน จะยังคงยืนหยัด บริหารจัดการน้ำของชาติอย่างเต็มกำลังความสามารถตลอดไป

“ชลประทาน”
ก้าวที่ไม่หยุดนิ่ง

ชลประทาน
ก้าวที่ไม่หยุดนิ่ง

กรมชลประทาน เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงสำคัญมาแล้วหลายต่อหลายครั้ง ตลอดช่วงระยะเวลา ๑๐๖ ปี แต่ละจุดเปลี่ยน ก็คือแต่ละก้าวของวิวัฒนาการที่ต่อเนื่องมาหลายยุคหลายสมัย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนา **"กรมคลอง"** ขึ้น เมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๔๔๕ คือ **"จุดเปลี่ยน"** ครั้งแรกและครั้งสำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์การพัฒนาแหล่งน้ำในประเทศไทย

จากการพึ่งพิงธรรมชาติ ทั้งน้ำฝน น้ำท่า ตลอดจนแหล่งน้ำตามธรรมชาติ ทั้งในการอุปโภค บริโภค การเกษตรกรรม การคมนาคมขนส่ง การค้า และการป้องกันประเทศ มาสู่การพัฒนาแหล่งน้ำอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ เฉกเช่นนานาอารยประเทศ อันเป็นจุดเริ่มต้นของการบริหารจัดการน้ำอย่างคุ้มค่าและยั่งยืนจนถึงปัจจุบัน

ภารกิจของ **"กรมคลอง"** ในยุคเริ่มต้นเป็นการวางรากฐานโครงการพัฒนาแหล่งน้ำที่จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติอย่างยิ่ง ในเวลาต่อมา โดยมีการจัดทำ**รายงานทั่วไปเกี่ยวกับการชลประทาน และการระบายน้ำในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่าง** โดยนายโฮมัน วัน เดอร์ ไฮเด เจ้ากรมคลองคนแรก ซึ่งมีการเสนอให้ก่อสร้าง **"สกีมชัยนาท"** อันเป็นจุดกำเนิดของโครงการชลประทานเจ้าพระยาใหญ่ อู่ข้าวอู่น้ำที่สำคัญของประเทศในเวลาต่อมา รวมทั้งสกีมพระปฐมเจดีย์ สกีมป่าสัก และสกีมทุ่งตะวันตก เป็นต้น แต่โครงการนี้ถูกระงับไว้ก่อนด้วยความจำเป็นของประเทศ กรมคลองจึงทำได้เพียงการขุดลอก ดูแลทำนุบำรุงคลองต่าง ๆ ไม่ให้ตื้นเขิน ก่อสร้างประตูเรือสัญจรและประตูระบายน้ำ

เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๕๕ พระเจ้าพี่ยาเธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการขณะนั้น ถวายความเห็นว่า การบำรุงรักษาการเพาะปลูกให้ได้ผลดียิ่งขึ้นนั้น จะต้องอาศัยการทดน้ำตามหลักวิชาการ เพื่อควบคุมน้ำฝนและน้ำท่าให้สามารถใช้ประโยชน์เพื่อการเพาะปลูกได้อย่างมีประสิทธิภาพ **พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว** จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการดำเนินการโครงการทดน้ำสำหรับพื้นที่ราบตลอดบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยา โดยแบ่งงานก่อสร้างออกเป็นตอน ๆ ต่อมา ในปี ๒๔๕๗ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมกิจการของกรมคลองตั้งเป็น **กรมทดน้ำ** เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๗ เพื่อดำเนินการตามแผนงานทดน้ำนั้น

กรมทดน้ำ มีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงวิธีการในการพัฒนาแหล่งน้ำของประเทศ เมื่อมีการก่อสร้างโครงการชลประทานขนาดใหญ่ขึ้น ในปี ๒๔๕๘ นั่นคือ โครงการป่าสักใต้ เพื่อส่งน้ำจากแม่น้ำป่าสักมายังทุ่งรังสิต และส่งน้ำเข้าสู่ที่ดอนในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและสระบุรี เพื่อประโยชน์ในการทำนา เนื่องจากบริเวณดังกล่าวแต่เดิมนั้นการทำนาต้องอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดโครงการป่าสักใต้ เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๗ และพระราชทานชื่อเขื่อนใหญ่ในโครงการนี้

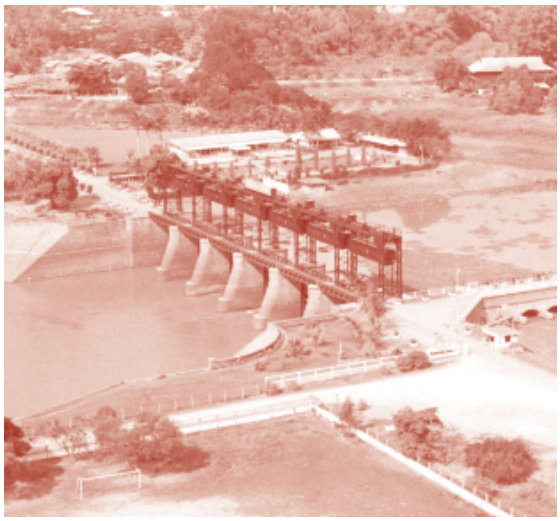

ซึ่งตั้งอยู่ ณ ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาว่า **“เขื่อนพระราม ๖”** อันเป็นเขื่อนแห่งแรกที่ก่อสร้างอย่างถูกต้องตามหลักวิศวกรรม และก่อให้เกิดประโยชน์ในการช่วยเหลือพื้นที่เพาะปลูกได้ประมาณ ๖๘๐,๐๐๐ ไร่

จุดเปลี่ยนครั้งนี้ นับได้ว่าเป็นวิวัฒนาการก้าวสำคัญของการพัฒนาแหล่งน้ำในประเทศไทย ในการนำเทคโนโลยีการก่อสร้างที่ถูกต้อง มาใช้ในการก่อสร้างโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่เป็น

ครั้งแรก รวมทั้งในการก่อสร้างโครงการชลประทานสำคัญ ๆ ตามมาอีกมาก เช่น โครงการชลประทานเชียงราก-คลองราก เพื่อเป็นแหล่งน้ำสนับสนุนการเพาะปลูก การบรรเทาอุทกภัยและการระบายน้ำเพื่อแก้ปัญหาความเค็มของดินแถบชายทะเล และโครงการชลประทานแม่น้ำสุพรรณบุรีตอนล่าง (โครงการโพธิ์พระยา) ซึ่งเป็นโครงการรับน้ำนองจากแม่น้ำเจ้าพระยาแห่งแรกของไทย

กรมทดน้ำ ก้าวมาถึงจุดเปลี่ยนสำคัญอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยว่า งานของกรมทดน้ำที่ปฏิบัติอยู่นั้น ส่วนใหญ่เกี่ยวกับการจัดหาน้ำเพื่อใช้ในการเพาะปลูก ทั้งการขุดคลอง การทดน้ำ การสูบน้ำ และส่งน้ำไปตามคลองต่าง ๆ ซึ่งตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Irrigation จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อ กรมทดน้ำ เป็น “กรมชลประทาน” เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๔๗๐ พร้อมกับการย้ายสถานที่ตั้งใหม่มาอยู่ ณ บริเวณถนนสามเสน จนถึงปัจจุบัน

เมื่อเริ่มใช้ชื่อ “กรมชลประทาน” งานก่อสร้างโครงการพัฒนาแหล่งน้ำของกรมชลประทานก็กระจายไปในทั่วทุกภาคของประเทศ เพื่อจัดหาน้ำใช้ในการเกษตรและการอุปโภคบริโภค เช่น โครงการชลประทานแม่แฝก (ฝายสินธุกิจปรีชา) จังหวัดเชียงใหม่ โครงการชลประทานแห่งแรกในภาคเหนือ โครงการชลประทานแม่วัง (ฝายหลวงสบอาง) จังหวัดลำปาง โครงการชลประทานนครนายก จังหวัดนครนายก เป็นต้น และยังได้วางโครงการที่จะก่อสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำขนาดใหญ่เพื่อเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้งหรือในเวลาที่ขาดแคลน และเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า ซึ่งจะมีการดำเนินการต่อมาในภายหลัง

ปี ๒๔๙๕ เป็นอีกยุคหนึ่งที่กรมชลประทานมีการเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดด ด้วยทิพยวิสัยทัศน์ของ ม.ล.ชูชาติ กำภู “บิดาแห่งชลกร” อธิบดีกรมชลประทานคนที่ ๑๒ ซึ่งไม่เพียงแต่จะเป็นผู้นำการบริหารงานสมัยใหม่เข้ามาพัฒนากรมชลประทานในทุกด้าน ทั้งบุคลากร อุปกรณ์ เครื่องไม้เครื่องมือ วิชาการ เทคโนโลยี และสวัสดิการ

กรมชลประทานในเวลานั้น จึงเปลี่ยนจากหน่วยงานที่ต้องพึ่งพาความรู้และเทคโนโลยีจากต่างชาติ มาเป็นหน่วยงานที่ทันสมัยและเพียบพร้อมทุกด้าน กระทั่งสามารถดำเนินงานชลประทานขนาดใหญ่ได้ทั้งระบบได้ด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็นเขื่อนเจ้าพระยา เขื่อนภูมิพล เขื่อนสิริกิติ์ ฯลฯ ล้วนแต่ก่อประโยชน์มหาศาลให้แก่ประเทศในเวลาต่อมา

เขื่อนเจ้าพระยา ยังเป็นโครงการชลประทานโครงการแรกที่ก่อสร้างด้วยเงินกู้จากต่างประเทศ

จุดเปลี่ยนครั้งยิ่งใหญ่อีกครั้ง เกิดขึ้นนับจากปี ๒๕๐๖ เป็นต้นมา เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน ทรงสนพระราชหฤทัยในงานชลประทานอย่างยิ่ง เมื่อเสด็จฯทอดพระเนตรโครงการชลประทานตั้งแต่ในเดือนกันยายน ๒๔๙๘ และต่อมาในปี ๒๕๐๖ จึงมีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำเขาเต่าขึ้นเป็นโครงการพัฒนาแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นโครงการแรก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปทั่วทุกท้องที่ เพื่อทรงงานด้านการพัฒนาแหล่งน้ำอย่างจริงจัง อันเป็นที่มาของโครงการพัฒนาแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งพระราชทานลงมาเพื่อประโยชน์สุขแก่พสกนิกร ตลอดระยะเวลากว่า ๔๕ ปี จนถึงปัจจุบัน เป็นจำนวนถึง ๒,๒๓๕ โครงการ

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแต่ละครั้ง คือพลังที่ขับเคลื่อนกรมชลประทานให้พัฒนาก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นมา ตลอดทั้ง ๑๐๖ ปี

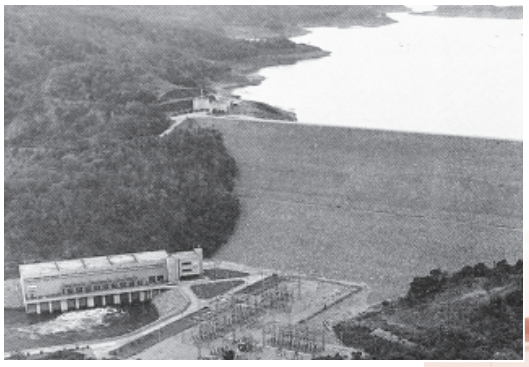

มุมมองของนักเศรษฐศาสตร์ชื่อดัง อย่าง **รองศาสตราจารย์ ดร.สมภพ มานะรังสรรค์ ผู้อำนวยการศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย** ต่อผลการปฏิบัติงานของกรมชลประทาน คือ **ความชื่นชม**

"นับตั้งแต่กรมชลประทานก่อสร้างเขื่อนเจ้าพระยา เขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์มากว่า ๔๐ ปี แม้ว่าจะต้องใช้งบประมาณในการก่อสร้างจำนวนมาก จนต้องกู้เงินจากธนาคารโลกมา แต่เมื่อเขื่อนเหล่านี้ก่อสร้างแล้วเสร็จ ได้พิสูจน์ให้เห็นอย่างชัดเจน โครงการเหล่านี้สามารถคืนทุนกลับคืนประเทศได้ในเวลาเพียงไม่นาน เมื่อพิจารณาจากความสามารถในการจัดหาน้ำให้กับพื้นที่การเกษตรในลุ่มน้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นแหล่งปลูกข้าวสำคัญของไทยได้อย่างเพียงพอ จนสามารถผลิตพืชผลส่งออกยังตลาดโลก สร้างรายได้กลับเข้าประเทศปีละนับหมื่นล้านบาท ถือว่าคุ้มค่าทางเศรษฐกิจอย่างมาก"

รศ.ดร.สมภพ มานะรังสรรค์

รศ.ดร.สมภพ กล่าวด้วยว่า งานชลประทานซึ่งทำให้น้ำมีความอุดมสมบูรณ์ สามารถทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี และสามารถเพิ่มผลผลิตได้จำนวนมากถึง ๑๐๐-๑๓๐ ถังต่อไร่ ในขณะที่บางพื้นที่ที่น้ำไม่สมบูรณ์ ผลผลิตจะอยู่ที่เพียง ๖๐-๗๐ ถังต่อไร่เท่านั้น ก่อให้เกิดความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจอย่างยิ่ง

"ในสภาวการณ์ที่ข้าวไทยมีราคาสูงเช่นนี้ เกษตรกรทำการเพาะปลูกกันอย่างเต็มที่ การมีแหล่งน้ำสนับสนุนการเพาะปลูกอย่างต่อเนื่องจึงเป็นเรื่องสำคัญ ทั้งสามเขื่อนนี้ยังคงทำหน้าที่ได้ด้วยดี ทำให้ผลิตข้าวได้ทันกับความต้องการของตลาดโลก สร้างกำไรอย่างเป็นกอบเป็นกำให้กับประเทศ หากไม่มีแหล่งน้ำจากเขื่อนเหล่านี้ การเป็นประเทศผู้ผลิตข้าวที่สำคัญของโลก คงเป็นไปไม่ได้ เพราะหากไม่มีน้ำเพียงพอ ผลผลิตที่ออกมาก็อาจไม่ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพตามความต้องการของตลาด"

รศ.ดร.สมภพ ให้ความเห็นต่อสถานการณ์ในอนาคตด้วยว่า ประเทศไทยจะอยู่ในฐานะผู้ผลิตอาหารโลกที่จะสำคัญมากขึ้น เพราะความต้องการอาหารของประชากรโลก จะยิ่งเพิ่มสูงขึ้นมาก จากจำนวนประชากรที่จะเพิ่มจาก ๖,๕๐๐ ล้านคนในปัจจุบัน เป็น ๘,๐๐๐ ล้านคนในอีก ๓๐ ปีข้างหน้า ในขณะที่ความสามารถในการเพาะปลูกของประเทศอื่น ๆ จะลดลง จากปัญหาสภาพอากาศที่แปรปรวนมากขึ้น ไทยจะต้องมีการเพาะปลูกมากขึ้น เพื่อผลิตอาหารให้โลก

"ประเทศไทย จึงต้องอาศัยปัจจัยการผลิตที่สำคัญ คือ การมีน้ำจากระบบชลประทานที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาระบบชลประทาน จึงเป็นเรื่องสำคัญต่ออนาคตของประเทศในการเป็นผู้ผลิตอาหารสำคัญของโลก จึงต้องมีการบริหารจัดการระบบชลประทานที่ทันสมัย ทันต่อความต้องการใช้น้ำมากขึ้น หากไม่สามารถสร้างแหล่งน้ำขนาดใหญ่ได้ เนื่องจากข้อจำกัดด้านพื้นที่และงบประมาณ อาจใช้วิธีก่อสร้างแหล่งน้ำขนาดเล็ก หรือแหล่งน้ำแบบไม่ถาวรแทน เพื่อให้มีน้ำใช้ในภาคการเกษตรอย่างเพียงพอและทั่วถึง"

งานของกรมชลประทาน จึงไม่เคยหยุดนิ่ง ตั้งแต่อดีตที่ผ่านมา และยิ่งไม่อาจหยุดนิ่งได้ทั้งวันนี้และวันหน้า เพราะเดิมพันสำคัญที่รออยู่ข้างหน้า คือ อนาคตของประเทศไทย

พืนน้ำ
แห่งความสุข

พืนน้ำแห่งความสุข

ปีที่ ๑๐๖ ของกรมชลประทาน เป็นปีที่ต้องจารึกไว้ในประวัติศาสตร์
ถึงความสำเร็จในการจัดหาน้ำให้กับเกษตรกรทำการเพาะปลูกข้าว
ป้อนให้กับตลาดข้าวโลกที่เฟื่องฟูทั้งปริมาณความต้องการและราคาที่สูง
เป็นประวัติการณ์

ผืนน้ำแห่งความสุข

ในขณะที่หลายประเทศคู่แข่งของไทย ที่เป็นผู้ปลูกและส่งออกข้าวยักษ์ใหญ่ ประสบกับภาวะผลผลิตตกต่ำอย่างรุนแรงถึงกับต้องระงับการส่งออก ไทยเป็นเพียงประเทศเดียวที่ยังสามารถเพิ่มพูนผลผลิต และสามารถส่งออกข้าวได้อย่างต่อเนื่อง แถมมีคำสั่งซื้อล่วงหน้ารออยู่ถึง ๖.๗ ล้านตัน เกินกว่ากำลังการส่งออกเสียอีก

เมื่ออุปสงค์มากกว่าอุปทาน ราคาข้าวจึงทะยานขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ช่วงกลางปี ๒๕๕๐ จนเข้าสู่ศักราชใหม่ของการค้าข้าว ที่กลไกตลาดได้ปรับฐานราคาข้าวขึ้นไปสู่ระดับที่จะไม่หวนกลับไปเป็นเช่นเดิมอีก ชุบชีวิตชาวนาไทยให้สดใสร่าเริงอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน

ราคาข้าวถีบตัวขึ้นถึงจุดสูงสุด ช่วงไตรมาสที่ ๒ ของปี ๒๕๕๑ ข้าวหอมมะลิของไทยพุ่งทะลุเพดานไปยืนอยู่ที่ราคาเกือบตันละ ๔๐,๐๐๐ บาท ขณะที่ข้าวขาว ๕% ราคาตันละเกือบ ๓๐,๐๐๐ บาท จนเรียกกันได้ว่า เป็นปีทองของชาวนาไทย

ปรากฏการณ์นี้ไม่ใช่เพราะโชคหรือดวง แม้ว่าไทยจะไม่ได้รับผลกระทบจากวิกฤติสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงรุนแรงเช่นประเทศอื่น แต่เหตุปัจจัยสำคัญมาจากการบริหารจัดการน้ำของกรมชลประทาน โดยเฉพาะน้ำต้นทุนจากเขื่อนภูมิพล เขื่อนสิริกิติ์ เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ตลอดจนการผันน้ำจากลุ่มน้ำแม่กลองมาช่วยเสริมที่สามารถกระจายน้ำให้แก่เกษตรกรได้เพาะปลูกอย่างสม่ำเสมอและทั่วถึงตลอดทั้งปี

ทุ่งเจ้าพระยาใหญ่ แหล่งปลูกข้าวที่สำคัญของไทย ได้รับประโยชน์จากน้ำชลประทานจนสามารถผลิตข้าวนาปีและนาปรัง รวมกันได้ปีละประมาณร้อยละ ๔๐ ของผลผลิตข้าวในประเทศทั้งหมด โดยเฉพาะข้าวนาปรัง ที่ได้รับน้ำจากเขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์ ไหลผ่านเขื่อนเจ้าพระยามาหล่อเลี้ยงในจำนวนที่พอเหมาะอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ทุ่งเจ้าพระยาใหญ่เป็นแหล่งปลูกข้าวนาปรังที่สำคัญที่สุดของประเทศ

เมื่อสถานการณ์ข้าวราคาดีเร่งเร้าให้ชาวนาเร่งเพิ่มผลผลิต เข้าทำนองน้ำขึ้นให้รีบตัก ตัวเลขการปลูกข้าวนาปรังจึงเพิ่มสูงขึ้นถึง ๙.๒๓ ล้านไร่ ทั้งที่แผนการปลูกพืชฤดูแล้งในเขตชลประทานปี ๒๕๕๑ กำหนดไว้เพียง ๗.๕๓ ล้านไร่ ส่วนใหญ่อยู่ในที่ราบลุ่มภาคกลางนั่นเอง

กรมชลประทาน ไม่ได้รั้งรอที่จะสนับสนุนเกษตรกรอย่างเต็มที่และทันกับสถานการณ์ โดยได้ทบทวนแผนการส่งน้ำ สำหรับการเพาะปลูกพืชฤดูแล้งประจำปี ๒๕๕๐/๒๕๕๑ ทันที ทำให้ชาวนาในที่ราบลุ่มภาคกลาง ได้รับการจัดสรรน้ำจากเขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์เพิ่มเติมจากวันละ ๕๘ ล้านลูกบาศก์เมตร เพิ่มเป็นวันละ ๖๕ ล้านลูกบาศก์เมตร ในช่วงวันที่ ๑-๓๐ เมษายน ๒๕๕๑ คิดเป็นปริมาณน้ำรวม ๑,๙๕๐ ล้านลูกบาศก์เมตร

ในช่วงเวลานั้น ผู้อำนวยการโครงการชลประทานทุกโครงการ ยังลงพื้นที่ติดตามสถานการณ์อย่างใกล้ชิด เพื่อให้การส่งน้ำมีประสิทธิภาพมากที่สุด เพราะการจัดสรรน้ำให้ข้าวนาปรังที่ปลูกเกินแผนจำนวนมากในปลายฤดูแล้งที่น้ำอาจขาดแคลนมากเช่นนี้ เป็นเรื่องละเอียดอ่อนและต้องระมัดระวังมาก แต่ด้วยความสามารถและเอาใจใส่ของคนชลประทานทุกระดับ สถานการณ์จึงลุล่วงไปด้วยดี

น้ำชลประทานในวันนี้ จึงสร้างรายได้มหาศาลให้กับประเทศ ดังที่**นายสุพัตร วัฒยุ ผู้อำนวยการสำนักอุทกวิทยาและบริหารน้ำ** กล่าวว่า เมื่อคำนวณจากผลผลิตที่เกิดขึ้นโดยคิดจากราคาข้าวในตลาดโลกที่ตันละ ๔๐,๐๐๐ บาท คูณกับพื้นที่ปลูกข้าวนาปรังในเขตชลประทาน ครั้งที่ ๑ ที่ปลูกอยู่ประมาณ ๘.๖ ล้านไร่ ได้ผลผลิตเฉลี่ย ๗๐๐ กก./ไร่ จะคิดเป็นรายได้เข้าประเทศถึง ๒๐๐,๐๐๐ ล้านบาท

น้ำชลประทาน เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต จากข้อมูลปี ๒๕๕๐ ของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ประเทศไทยมีพื้นที่ปลูกข้าวทั้งหมด ประมาณ ๖๒ ล้านไร่ เป็นพื้นที่ปลูกข้าวนาปี ๕๗.๓๘ ล้านไร่ ได้ผลผลิต ๒๓.๓๑ ล้านตัน เฉลี่ย ๔๐๖ กก./ไร่

จากพื้นที่ปลูกข้าวนาปีทั้งหมด เป็นพื้นที่ในเขตชลประทาน ๑๔.๔๔ ล้านไร่ ได้ผลผลิต ๗.๓๒ ล้านตัน เฉลี่ย ๕๓๕ กก./ไร่ ในขณะที่ข้าวที่ปลูกในพื้นที่นอกเขตชลประทาน ๔๒.๙๔ ล้านไร่ ได้ผลผลิต ๑๕.๕๗ ล้านตัน เฉลี่ยแล้วเพียง ๓๖๓ กก./ไร่

ผลผลิตข้าวในพื้นที่เขตชลประทาน จึงให้ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่สูงกว่าผลผลิตเฉลี่ยของทั้งประเทศร้อยละ ๒๔ และสูงกว่านอกเขตชลประทานถึงร้อยละ ๓๓

ส่วนผลผลิตข้าวนาปรังในปี ๒๕๕๐ นั้น จากพื้นที่ปลูกทั่วประเทศ ๑๐.๐๗ ล้านไร่ ให้ผลผลิต ๖.๘๐ ล้านตัน เฉลี่ย ๖๗๕ กก./ไร่ แยกเป็นข้าวที่ปลูกในเขตชลประทาน ๗.๗๑ ล้านไร่ ให้ผลผลิต ๕.๓๐ ล้านตัน เฉลี่ย ๖๘๘ กก./ไร่ ปลูกนอกเขตชลประทาน ๒.๓๖ ล้านไร่ ได้ผลผลิต ๑.๕๐ ล้านตัน เฉลี่ย ๖๓๕ กก./ไร่

เป็นข้อมูลที่แสดงให้เห็นชัดเจนว่า น้ำชลประทานมีผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการผลิต เพราะข้าวนาปรังที่มีน้ำหล่อเลี้ยง ที่ได้รับการควบคุมจากโครงการชลประทานอย่างสม่ำเสมอ จะให้ผลผลิตต่อไร่สูงกว่าข้าวนาปรังที่ปลูกนอกเขตชลประทาน และสูงกว่าผลผลิตข้าวนาปี ทั้งที่ปลูกในและนอกเขตชลประทาน ซึ่งอาศัยน้ำจากน้ำท่าธรรมชาติที่มีปริมาณไม่สม่ำเสมอ อาจจะมากหรือน้อยเกินไป ไม่พอเหมาะกับความต้องการน้ำของต้นข้าว ทำให้ได้ผลผลิตต่ำ หรือได้รับความเสียหาย

ยิ่งเมื่อเปรียบเทียบกับผลผลิตต่อไร่ในเขตชลประทานลุ่มน้ำเจ้าพระยาปี ๒๕๕๐ เช่นกันนั้น จะพบว่า พื้นที่นี้ให้ผลผลิตข้าวสูงที่สุดในประเทศ ไม่ว่าจะเป็นข้าวนาปีที่ใช้พื้นที่เพาะปลูกเพียง ๖.๘๔ ล้านไร่ แต่ได้ผลผลิตถึง ๔.๕ ล้านตัน เฉลี่ย ๖๕๙ กก./ไร่ หรือข้าวนาปรังที่มีพื้นที่ปลูก ๗.๐ ล้านไร่ ได้ผลผลิต ๕.๖๔ ล้านตัน เฉลี่ยสูงถึง ๘๐๘ กก./ไร่

จากตัวเลขนี้แสดงให้เห็นชัดว่า พื้นที่ปลูกข้าวนาปรังในเขตชลประทานลุ่มน้ำเจ้าพระยา เป็นพื้นที่ปลูกข้าวที่ให้ผลผลิต เพราะไม่ว่าจะเปรียบเทียบกับผลผลิตข้าวนาปีในพื้นที่เดียวกัน หรือเปรียบเทียบกับข้าวนาปรังต่างพื้นที่ กล่าวคือ ผลผลิตข้าวนาปีในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา เฉลี่ยอยู่ที่ ๖๕๙ กก./ไร่ ขณะที่ผลผลิตข้าวนาปรังในพื้นที่อื่นในเขตชลประทานเช่นกัน เฉลี่ยได้เพียง ๖๘๘ กก./ไร่ ส่วนผลผลิตนอกเขตชลประทานเฉลี่ยจะได้ ๖๓๕ กก./ไร่ และยิ่งไม่ต้องเปรียบเทียบกับข้าวนาปีในพื้นที่อื่น ไม่ว่าจะอยู่ในเขตชลประทานที่ได้ผลผลิตเฉลี่ยเพียง ๕๑๕ กก./ไร่ หรือปลูกนอกเขตชลประทานที่ได้ผลผลิตเฉลี่ยต่ำสุดเพียง ๓๑๒ กก./ไร่ เท่านั้น

การทำนาในเขตชลประทานลุ่มน้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นการทำนาแบบต่อเนื่องไม่อิงฤดูกาล โดยจะเป็นการเพาะปลูกต่อเนื่องภายหลังการเก็บเกี่ยว ถือว่าเป็นการเพาะปลูกที่เกินจะคุ้มทุน เนื่องจากจุดคุ้มทุนของโครงการชลประทานคือ หากเป็นช่วงฤดูฝน จะคำนวณจากส่วนต่างของผลผลิตที่เกิดขึ้น เช่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หากไม่มีโครงการชลประทานจะได้ผลผลิต ๓๐๐ กก./ไร่ แต่หากมีโครงการชลประทาน จะได้ผลผลิต ๖๐๐ กก./ไร่ ขึ้นไป เพราะมีปริมาณน้ำสม่ำเสมอตรงตามที่พืชต้องการ

ผลของระบบชลประทาน ไม่เพียงให้ความคุ้มค่าในแง่ของการผลิตเท่านั้น ประสิทธิภาพการใช้น้ำในฤดูแล้งของไทยก็มีสูงมาก กล่าวคือ เมื่อมีการใช้น้ำในพื้นที่ตอนบนที่นำน้ำขึ้นไปใช้ น้ำที่เหลือจากการใช้จะไหลลงมายังคลองระบายน้ำ หนอง บึง แม่น้ำเช่นเดิม การนำน้ำกลับมาใช้ใหม่หลายรอบกว่าจะลงสู่ทะเล จึงถือว่ามีการสูญเสียน้ำน้อยมาก

หลักการนี้ ทำให้ปัจจุบันการทำนาหนึ่งไร่ในลุ่มน้ำใหญ่ เช่น ลุ่มน้ำชี จะใช้น้ำเพียง ๑,๒๐๐ ลูกบาศก์เมตร น้อยกว่าอดีตที่เคยใช้ถึง ๒,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร เมื่อมีการปล่อยน้ำเข้าไปในเขตชลประทาน เมื่อนำน้ำไปใช้ ส่วนที่ระบายทิ้งจะไหลซึมกลับมาในลุ่มน้ำชี ทำให้การใช้น้ำมีประสิทธิภาพสูงมาก จากการประเมินคร่าว ๆ สามารถประหยัดการใช้น้ำได้ถึงร้อยละ ๘๐ ถือว่าเป็นตัวเลขที่สูงมาก

นอกจากนี้ ยังพบว่า ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พื้นที่ในเขตชลประทาน จะได้ผลผลิตข้าวประมาณ ๖๐๐ กก./ไร่ นอกเขตชลประทานจะได้ผลผลิต ๓๐๐-๓๕๐ กก./ไร่ พื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาในเขตชลประทานจะได้ผลผลิตระหว่าง ๗๐๐-๑,๒๐๐ กก./ไร่

ข้อมูลทั้งหมดนี้ เมื่อนำมาคำนวณการคุ้มทุนของโครงการชลประทานที่ผ่านมา หากผลผลิตเพิ่มมากขึ้นร้อยละ ๔๐-๕๐ ก็ถือว่าคุ้มทุนแล้ว แต่ปัจจุบันมีผลผลิตเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ ๗๐-๘๐ เกินจุดคุ้มทุนมากมายมหาศาล

นี่คือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ซึ่งหากไม่มีน้ำจากชลประทาน เป็นไปได้ยากที่ไทยจะผงาดขึ้นมาเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวได้มากเป็นอันดับต้น ๆ ของโลก มายาวนานหลายสิบปี น้ำชลประทานจึงไม่เพียงเพิ่มพูนผลิตผลให้เกษตรกรไทยเสมอมา

ในยุคที่ข้าวมีราคาสูงประดุจทอง ยิ่งทำให้ชาวนาไทยมีคุณภาพชีวิตสูงขึ้นเช่นเดียวกัน

คุณูปการของน้ำชลประทาน คงไม่มีใครยืนยันได้ดีไปกว่าเกษตรกร ซึ่งได้สัมผัสถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยตัวเอง

ปีแห่งความสุขของชาวนา

นายสงเคราะห์ ชูแตง เกษตรกรดีเด่นประจำปี ๒๕๕๐ แห่งตำบลทวี อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี กับความสุขที่พรั่งพรูออกมาว่า "ปีนี้เป็นปีแห่งความสุขของชาวนาอย่างแท้จริง เพราะราคาข้าวดีมาก ผมได้มาหลายแสนบาทจากนาที่มีอยู่ ๕๐ ไร่ จนชำระหนี้สินได้หมด แม้ว่าราคาข้าวที่สูงขึ้น จะผลักดันให้ชาวนาในพื้นที่ใกล้เคียง เร่งเพิ่มปริมาณการทำนามากขึ้น แต่ผมก็ไม่รู้สึกกังวลใจ

เพราะเชื่อมั่นในกรมชลประทานที่มีระบบการบริหารจัดการน้ำที่ดี จะทำให้มีน้ำใช้อย่างเพียงพอ แต่ก็อยากฝากบอกเพื่อนเกษตรกรว่า แม้จะยังมีน้ำใช้อย่างอุดมสมบูรณ์ แต่ทุกคนก็ควรใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า เพื่อให้พื้นที่อื่น ๆ มีน้ำใช้ด้วย"

เกษตรกรดีเด่นผู้นี้ บอกถึงเคล็ดลับไว้ด้วยว่า "การเพาะปลูกให้ประสบความสำเร็จ ยังต้องเลือกสายพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาวะอากาศ และสภาพภูมิประเทศ ที่สำคัญ ในพื้นที่แปลงหนึ่ง ควรมีการทำไร่นาสวนผสมตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เช่น ปลูกมะม่วง ขนุน มะพร้าว มะนาว และเลี้ยงปลาไว้ในร่องสวน เพื่อเป็นรายได้เสริมอีกทางหนึ่ง หากพืชชนิดใดราคาตก ก็ยังจะมีรายได้จากพืชที่มีราคาดีมาทดแทน"

ไม่มีน้ำดี ผลผลิตก็ไม่ดี

อีกเสียงหนึ่งแห่งความพึงพอใจมาจาก **นายประลอง ภิรมย์อยู่** เกษตรกรตำบลนราภิรมย์

อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม "ปีนี้นับเป็นปีทองของชาวนา พวกเรายิ้มได้เพราะราคาข้าวที่สูงขึ้นเป็นประวัติการณ์ ทำให้ชาวนาที่เคยเสียใจกับราคาข้าวที่ตกต่ำมาอย่างยาวนาน กลับมีรอยยิ้ม ได้เห็นผลกำไรอย่างเป็นกอบเป็นกำ ก็เพราะมีน้ำจากชลประทานนี่แหละ ทำให้ทำนาได้หลายครั้งตลอดทั้งปี

น้ำจากกรมชลประทานที่มีสมบูรณ์ต่อเนื่อง ทำให้เราปลูกข้าวกันได้ถึง ๕ ครั้งใน ๒ ปี ต่างจากเดิมที่ยังไม่มีระบบชลประทาน การทำนาที่ต้องรอเพียงน้ำฝนอย่างเดียว ทำนากันได้ปีละครั้งเท่านั้น ฝนไม่ดี นาก็เสีย ผลผลิตก็ต่ำแค่ ๓๐-๔๐ กก./ไร่ เท่านั้น พอหมดหน้านา ก็ต้องจากบ้านไปหางานทำจังหวัดอื่นครั้งละหลาย ๆ เดือน เพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว

ทั้งหมดนี้ ต้องขอบคุณกรมชลประทานที่ทำให้เรามีทุกวันนี้ ผลผลิตดี ๆ ทำไม่ได้ หากไม่มีน้ำดี ผลผลิตที่ดีทำให้เรามีรายได้เพิ่มมากขึ้นกว่าอดีต"

น้ำชลประทาน เอื้อประโยชน์ชาวนา

ความสุขที่ท่วมท้นนี้ ยืนยันได้อย่างดีจากปากของนายกสมาคมชาวนาไทย **นายประสิทธิ์ บุญเฉย** ที่ยอมรับว่าไม่เคยมีปรากฏการณ์อย่างนี้มาก่อนในชีวิต เขากล่าวว่า

"ปีนี้ไม่เพียงราคาข้าวดีสร้างรายได้ให้เกษตรกรจนสามารถลืมตาอ้าปากได้เท่านั้น แต่น้ำก็ยังดี เพราะกรมชลประทานบริหารจัดการให้มีน้ำใช้อย่างทั่วถึงด้วย ตลอดระยะเวลาการบริหารจัดการน้ำที่ดีของกรมชลประทาน ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในช่วงที่ราคาข้าวดีเท่านั้น แต่ได้มุ่งมั่นในการจัดหาน้ำเพื่อประชาชนด้วยดีเสมอมา จะเห็นได้จากพื้นที่การเกษตรในเขตชลประทานส่วนใหญ่ แม้ฝนจะแล้งแต่ก็ไม่เคยขาดแคลนน้ำ จากการที่มีน้ำท่าอุดมสมบูรณ์ ทำให้ได้ผลผลิตมากขึ้นเฉลี่ย ๘๐-๑๓๐ ถัง/ไร่

สมัยก่อนต้องอาศัยน้ำฝนทำนาเพียงอย่างเดียว บางครั้งปริมาณฝนน้อย ทำให้ได้ผลผลิตไม่ดีนัก และทำนาได้เพียงปีละครั้งเท่านั้น แต่เมื่อมีระบบชลประทานที่มีการบริหารจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพเข้ามา ทำให้ทำนาได้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา สามารถทำนาได้ตลอดทั้งปี เฉลี่ยประมาณ ๕-๗ ครั้ง ใน ๒ ปีทีเดียว

ในช่วงนี้ที่ชาวนาเพิ่มพื้นที่การปลูกข้าวมากขึ้น เพราะได้ราคาดี กรมชลประทานก็ยังสามารถบริหารจัดการน้ำที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกษตรกรมีน้ำทำนาได้เกือบทุกพื้นที่ ส่งผลดีต่อชาวนาที่มีถึง ๓.๗ ล้านครอบครัว หรือประมาณ ๒๐ ล้านคน ได้น้ำจากชลประทานเป็นปัจจัยสนับสนุนอย่างเพียงพอ

นอกจากน้ำจากชลประทานจะเอื้อประโยชน์ให้ทำนาได้ปีละหลายครั้งแล้ว เทคโนโลยีสมัยใหม่ก็ยังช่วยเพิ่มผลผลิตจากการทำนามากขึ้นด้วย ตั้งแต่มีการนำเครื่องทุ่นแรงเข้ามาช่วย เช่น รถไถนา รถเกี่ยวข้าว ขณะเดียวกัน เมื่อข้าวราคาดี ก็มีการพัฒนาสายพันธุ์ที่สามารถเก็บเกี่ยวได้เร็วขึ้น ซึ่งปัจจุบันสามารถเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวได้ในเวลาเพียง ๖๕-๗๕ วัน เมื่อระยะเวลาในการทำนาแต่ละครั้งสั้นลง ทำให้ร่นระยะเวลาในการเพาะปลูกได้เร็วขึ้น"

นอกเหนือจากพื้นที่ปลูกข้าวแล้ว การปลูกพืชผลไม้ในภาคตะวันออก ก็ได้รับการดูแลจากน้ำชลประทานด้วย การเปิดใช้เขื่อนประแสร์ ทำให้แหล่งปลูกผลไม้ที่สำคัญ เช่น ทุเรียน เงาะ มังคุด และไม้ยืนต้น เช่น ยางพารา มีน้ำอุดมสมบูรณ์ สร้างผลผลิตที่มีคุณภาพ สามารถส่งเป็นสินค้าออก ทำเงินเข้าประเทศได้จำนวนมากเช่นเดียวกัน

มีน้ำพอ มีรายได้ใช้หนี้

ความพอใจของ**นายพินิจ วงศ์ยัง** เกษตรกรหมู่ ๑๑ ตำบลกระแสบน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง จึงแสดงออกด้วยคำพูดที่ว่า

"ก่อนนี้เนื้อที่ปลูกทุเรียน ลองกอง และยางพาราที่มีอยู่ราว ๓๐ กว่าไร่ ไม่ค่อยได้ผล เพราะพอผลผลิตกำลังจะติด น้ำก็จะแห้งเสียก่อน ต้องปล่อยให้ร่วงหมด เหลือแต่ต้น สระน้ำที่มีอยู่ต้องใช้ร่วมกัน ๖-๗ ราย ไม่พอใช้ ธรรมดาจะรดน้ำประมาณ ๔๐ นาที ต้องลดลงเหลือ ๑๕ นาที เพราะถ้ารดนาน ๆ น้ำในสระก็จะแห้ง ไม่มีรดต่อไปอีก โครงการประแสร์เข้ามา ผมใจชื้นขึ้นหน่อย มีรายได้ใช้หนี้แล้ว

ตั้งแต่มีโครงการอ่างเก็บน้ำประแสร์เข้ามาก็ดีใจ เพราะเราทำสวนผลไม้ โดยเฉพาะทุเรียน เงาะ ต้องใช้น้ำเยอะมาก ผมวางแผนไว้ว่าจะทำสวนปลูกทุเรียนต่ออีก เพราะมีที่เหลือจะปลูกเพิ่มอีก สัก ๑๐ ไร่ และถ้าลูก ๆ โตขึ้นอยากทำสวนก็จะสนับสนุนให้ทำต่อไปเรื่อย ๆ เพราะมีน้ำพอ"

สวนผลไม้ต้องมีน้ำเพียงพอ

นายบรรเลง บูรณพงศ์ เกษตรกรทำสวนในเขตอำเภอวังจันทร์ กล่าวด้วยน้ำเสียงเดียวกันว่า

"ดีใจมากที่มีโครงการประแสร์ สวนผลไม้ที่ทำอยู่ก็ไม่ขาดน้ำ เพราะว่ามีน้ำปล่อยทยอยเข้าสวนในหน้าแล้ง ถึงแม้ว่าจะไม่มีฝนสมกับที่หวังไว้ ถ้ามีอ่างฯ เราก็สบาย ทำรายได้สูงถึงปีละ ๓-๔ แสนบาท จากเดิมที่ประสบปัญหาแห้งแล้ง เก็บผลไม้ขาย รวมกันได้แค่เพียง ๑ แสนกว่าบาทเท่านั้น

ผมทำสวนทุเรียน เงาะ มังคุด ลองกอง และต้นยาง พื้นที่รวมกันประมาณ ๖๐ ไร่ ทำสวนผลไม้ต้องมีน้ำเพียงพอ เมื่อก่อนนี้หากปีไหนแล้ง ขาดน้ำ ทุเรียนที่กำลังติดลูกก็จะหล่นจากต้นหมด ผลที่กำลังจะเก็บขายได้ ก็มาหลุดหายไปต่อหน้าต่อตา ทำให้ขาดทุน เพราะต้องใช้เงินลงทุนเยอะ โดยเฉพาะค่าน้ำมันเครื่องสูบน้ำที่ต้องสูบน้ำจากที่อื่นมารดต้นไม้ทุกวัน"

โครงการปากพนัง ช่วยฟื้นฟูดิน

ชีวิตที่เปลี่ยนไปของเกษตรกร ที่เกิดขึ้นจากผลงานชลประทาน สำหรับพื้นที่ทางภาคใต้ โครงการลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้ชุบชีวิตให้กับเกษตรกรใน ๑๒ อำเภอ ๓ จังหวัด ดังคำบอกเล่าของ**นายวีระกุล นนทอง** ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๙ ตำบลเสือหึง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ทำให้เห็นวิถีชีวิตของเกษตรกรที่เปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีขึ้นอย่างชัดเจน เขาเล่าว่า

"เมื่อก่อนนี้ชาวบ้านแถวนี้จะเลี้ยงกุ้งกัน แต่พอกุ้งมีปัญหาราคาตก ขาดทุนกันเยอะ ก็หันมาปลูกผักสวนครัว ปัญหาสำคัญก็เลยอยู่ที่เรื่องน้ำ เพราะการปลูกผักต้องใช้น้ำมาก หลังจากโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังฯ เกิดขึ้น มีการแบ่งพื้นที่ชัดเจนเป็นประโยชน์กับชาวบ้านมาก ที่ดินที่เคยได้รับผลกระทบจากน้ำเสียก็ได้ฟื้นฟูขึ้นมาปลูกผักทำสวนกันได้"

ชีวิตเราดีขึ้นกว่าเดิมมาก

นายจิ้น บุญศรี เกษตรกรชาวปากพนังอีกคนหนึ่ง ก็พูดในทำนองเดียวกันว่า

"เมื่อก่อนทำนา แต่ไม่ค่อยได้ผล เพราะขัดสนเรื่องน้ำมาตลอดเวลา เลยหันมาแปลงนาที่บ้านแสงวิมาน ตำบลคลองน้อย อำเภอปากพนัง เป็นสวนส้มโอแทน แต่ปัญหาขาดแคลนน้ำก็ยังคงตามมาตลอด เพราะน้ำเหมืองที่ใช้อยู่มีไม่มากพอ ถ้าฝนไม่ตกลงมาช่วยสัก ๕ หรือ ๖ เดือน ก็เดือดร้อนกันแล้ว

ถ้าปีไหนน้ำดี ส้มโอจะทำรายได้ให้มากเพราะเราส่งออกไปขายต่างประเทศได้ด้วย เราปลูก

ทั้งพันธุ์ทองดี และพันธุ์ทับทิมสยาม ได้ราคาลูกละ ๑๐ ถึง ๒๐ บาท แต่ถ้าช่วงล้นตลาดก็จะไม่ได้ราคานี้

เดี๋ยวนี้สบายขึ้นมากแล้ว เพราะโครงการปากพนัง พวกเรามีความสุขกันขึ้นมาก คนทำสวนทำไร่ทำนากันสบาย ทำนาได้ถึงปีละ ๒ ครั้ง ทั้ง ๆ ที่แต่ก่อนจะให้รอดสักครั้งก็ทั้งยาก ชีวิตพวกเราดีขึ้นกว่าเดิมมากเลย"

คำยืนยันของผู้ใช้น้ำจากชลประทานเหล่านี้ ไม่เพียงเป็นเครื่องพิสูจน์ถึงความคุ้มค่าของโครงการชลประทานที่มีต่อผลผลิตทางการเกษตร ทำให้เกษตรกรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หากแต่ยังนำความผาสุกมาสู่ชีวิตเกษตรกรที่มีความภาคภูมิใจในอาชีพที่สืบทอดมายาวนาน แต่ครั้งบรรพกาล อันเป็นคุณค่าทางจิตใจที่ไม่สามารถประเมินคุณค่าได้อีกด้วย

“น้ำ” เพื่ออุตสาหกรรมหนุนนำเศรษฐกิจ

อุตสาหกรรม เป็นภาคการผลิตที่มีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศอย่างยิ่ง หน้าที่ของกรมชลประทานในการจัดหาน้ำเพื่อสนับสนุนภาคอุตสาหกรรม จึงเป็นภารกิจที่ถูกจับตามองมาโดยตลอด

ในภาวะปัจจุบัน ที่ภาคอุตสาหกรรมมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ กรมชลประทานจึงถือว่าการจัดหาน้ำ และบริหารจัดการน้ำให้กับภาคอุตสาหกรรมให้ได้อย่างเพียงพอเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่ง เช่นเดียวกันกับน้ำเพื่อการเกษตร

วิกฤตการณ์ขาดแคลนน้ำในภาคตะวันออกที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรง เมื่อปี ๒๕๔๘ โดยเฉพาะพื้นที่มาบตาพุดและจังหวัดชลบุรี พื้นที่อุตสาหกรรมสำคัญของประเทศ เป็นผลสืบเนื่องจากภาวะภัยแล้งครั้งร้ายแรงที่สุดในรอบ ๓๐ ปี ที่เกิดขึ้นในปี ๒๕๔๗ ต่อเนื่องจนถึงกลางปี ๒๕๔๘ ทำให้ภาคอุตสาหกรรมในมาบตาพุด ต้องลดกำลังการผลิตลงอีกร้อยละ ๔๐ ทั้งที่ก่อนหน้านั้น ในช่วงต้นปีมีการลดกำลังการผลิตลงไปแล้วร้อยละ ๑๐ ยังผลให้เกิดความปั่นป่วนไปทั่ว เกิดความเสียหายกับธุรกิจอย่างมหาศาล ปัญหายังลุกลามไปสู่ความขัดแย้งกับภาคการเกษตรที่หวั่นเกรงว่าจะถูกแย่งชิงน้ำอีกด้วย

กรมชลประทาน เร่งแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเพื่อคลี่คลายวิกฤติในขณะนั้น ด้วยการเร่งรัดดำเนินการจัดหาน้ำ ๑๓ โครงการ ตามแผนเร่งด่วนและแผนระยะกลาง เช่น การขุดเจาะบ่อบาดาล การวางท่อจากแม่น้ำบางปะกงไปอ่างเก็บน้ำบางพระ การวางท่อจากอ่างเก็บน้ำบางพระไปช่วยการประปาชลบุรี การวางท่อสูบน้ำจากแม่น้ำระยองและคลองทับมา-น้ำหู-นิคมอุตสาหกรรม การเพิ่มความจุอ่างเก็บน้ำดอกกราย การวางท่อจากอ่างเก็บน้ำดอกกราย-หนองปลาไหล การวางท่อจากอ่างเก็บน้ำคลองใหญ่-หนองปลาไหล การวางท่อผันน้ำจากอ่างเก็บน้ำประแสร์-อ่างเก็บน้ำคลองใหญ่ การก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองโพล้ จังหวัดระยอง เป็นต้น

เมื่ออ่างเก็บน้ำประแสร์ จังหวัดระยอง ก่อสร้างแล้วเสร็จ สามารถส่งน้ำให้กับกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งการเกษตร อุปโภคบริโภค และอุตสาหกรรมในภาคตะวันออกได้ นับจากนั้นมาวิกฤตการณ์ขาดแคลนน้ำในภาคตะวันออกก็บรรเทาเบาบางลงไปอย่างมาก รวมทั้งการใช้มาตรการเพิ่มปริมาณน้ำจากแหล่งน้ำต่าง ๆ เข้ามาเสริม ในปี ๒๕๕๐ พื้นที่อุตสาหกรรมในเขตมาบตาพุดและเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี เมืองอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ จึงไม่ประสบกับภาวะขาดแคลนน้ำอีกเลย

ด้วยแผนงานและการบริหารจัดการน้ำของกรมชลประทาน ทำให้ในปัจจุบัน จังหวัดระยองมีปริมาณน้ำต้นทุนจากอ่างเก็บน้ำหนองปลาไหล อ่างฯ ดอกกราย และอ่างฯ คลองใหญ่ ความจุอ่างฯ รวม ๒๗๕.๒๕ ล้านลูกบาศก์เมตร ในขณะที่มีการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค การประปา การเกษตร การอุตสาหกรรม ประมาณวันละ ๐.๘๐ - ๐.๙๐ ล้านลูกบาศก์เมตร หลังจากกรมชลประทานก่อสร้างท่อเชื่อมโยงลำเลียงน้ำระหว่างอ่างเก็บน้ำคลองใหญ่ไปลงอ่างเก็บน้ำหนองปลาไหลเมื่อก่อสร้างเสร็จแล้ว ทำให้มีปริมาณน้ำเพียงพอสำหรับใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ในเขตจังหวัดระยอง และการดำเนินโครงการก่อสร้างระบบส่งน้ำด้วยท่อจากอ่างเก็บน้ำดอกกรายไปอ่างเก็บน้ำหนองปลาไหล ซึ่งคาดว่าจะแล้วเสร็จในปี ๒๕๕๒ ก็จะยิ่งทำให้จังหวัดระยองบรรเทาการขาดแคลนน้ำได้

นอกจากนี้ แผนพัฒนาแหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดจันทบุรี ระยอง ชลบุรี ให้เชื่อมโยงกันเป็นลักษณะของ **“อ่างพวง”** ของกรมชลประทาน ยังช่วยเพิ่มน้ำต้นทุนให้กับพื้นที่เศรษฐกิจ ไม่ให้เกิดการขาดแคลนน้ำอีกในอนาคต

โครงการอ่างพวง เป็นการดำเนินการตามแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อให้สามารถบริหารจัดการน้ำในแต่ละพื้นที่ลุ่มน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้วิธีการเชื่อมต่ออ่างเก็บน้ำในลุ่มน้ำนั้น ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อผันน้ำในช่วงฤดูฝนจากอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ที่อยู่ตอนบนซึ่งมีปริมาณน้ำมากเกินความต้องการ ไปจัดเก็บไว้ในอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กที่อยู่ตอนล่าง ซึ่งมีความต้องการใช้น้ำในปริมาณมากหรือสำรองไว้ใช้ในยามขาดแคลนได้ การเชื่อมต่อท่อส่งน้ำในแต่ละอ่างเก็บน้ำเข้าหากัน ทำให้การบริหารจัดการน้ำเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การดำเนินการในลักษณะนี้ ทำให้พื้นที่จังหวัดชลบุรี มีน้ำใช้ได้อย่างเพียงพอ เพราะในขณะที่อ่างเก็บน้ำทั้ง ๗ แห่งในจังหวัดชลบุรี คือ อ่างเก็บน้ำบางพระ หนองค้อ มาบประชัน หนองกลางดง ชากนอก ห้วยขุนจิต ห้วยสะพาน มีความจุอ่างฯ ทั้งหมดรวมกัน ๑๓๘.๓๒ ล้านลูกบาศก์เมตร ความต้องการใช้น้ำเพื่อการอุปโภค การประปา การเกษตร การอุตสาหกรรม มีรวมกันประมาณวันละ ๐.๔๖๕ ล้านลูกบาศก์เมตร หรือ ๑๗๐ ล้านลูกบาศก์เมตร/ปี ก็จะใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำในจังหวัดชลบุรี ๐.๑๙๑ ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน ใช้น้ำจากอ่างฯ หนองปลาไหล จังหวัดระยอง วันละ ๐.๑๖๔ ล้านลูกบาศก์เมตร (๖๐ ล้านลูกบาศก์เมตร/ปี) และใช้น้ำจากอ่างฯ ดอกกรายกับบางปะกง รวมกันประมาณ ๐.๑๑ ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน หลังจากก่อสร้างระบบท่อเชื่อมโยงเพื่อลำเลียงน้ำจากลุ่มน้ำบางปะกงไปลงอ่างเก็บน้ำบางพระ ทำให้มีปริมาณน้ำใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ในเขตจังหวัดชลบุรีมีปริมาณน้ำใช้ได้อย่างไม่ขาดแคลนอีกต่อไป

นี่คืออีกบทบาทหนึ่งของกรมชลประทานในการแก้ไขวิกฤตการณ์ขาดแคลนน้ำอย่างฉับพลัน และแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการบริหารจัดการน้ำได้ทันกับเหตุการณ์ อีกทั้งยังมีการวางแผนเพื่อแก้ปัญหาทั้งเฉพาะหน้า ระยะปานกลาง และระยะยาว ไว้อย่างครบถ้วน เพื่อไม่ให้ภาคอุตสาหกรรมของประเทศ ต้องเผชิญกับอุปสรรคเช่นที่ผ่านมา

บูรณาการน้ำ บรรเทาอุทกภัย

ปี ๒๕๕๐ ที่ผ่านมา เป็นปีที่การบรรเทาอุทกภัยผ่านพ้นไปด้วยดี ไม่เกิดความเสียหายร้ายแรง เมื่อเทียบกับปี ๒๕๔๙ ที่เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่รุนแรงที่สุดในรอบ ๖๐ ปี ในทุกภูมิภาค ครอบคลุมพื้นที่กว่า ๓.๔ ล้านไร่ใน ๔๗ จังหวัด สร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจสูงถึง ๓๐,๐๐๐ ล้านบาท

แผนป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วม ซึ่งกรมชลประทานจัดทำขึ้น และใช้เป็นแผนหลักในการปฏิบัติงานในปี ๒๕๕๐ ทำงานให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ

ในแผนงานนี้ กำหนดมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมไว้ทุกด้าน ตั้งแต่การก่อสร้างคันกั้นน้ำ กำแพงป้องกันน้ำท่วม ประตูระบายน้ำ และสถานีสูบน้ำ ให้โครงการชลประทานเก็บกักน้ำในช่วงฤดูฝน ซึ่งจะมีฝนตกชุกหนาแน่นต่อเนื่องตลอดเดือนพฤษภาคม แล้วลดลงบ้างในเดือนมิถุนายนและกรกฎาคม ก่อนจะมีฝนตกชุกหนาแน่นในเดือนสิงหาคมอีกครั้ง โดยให้ทุกโครงการเก็บกักน้ำตามศักยภาพที่มีอยู่

นอกจากนี้ ยังมีการประสานข้อมูลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันวางแผนป้องกันน้ำท่วมอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา ศูนย์ประมวลวิเคราะห์สถานการณ์น้ำของกรมชลประทาน มีการทำงานตลอด ๒๔ ชั่วโมง เพื่อเฝ้าระวังปัญหา และนำข้อมูลเข้าที่ประชุมคณะทำงานติดตามและวิเคราะห์แนวโน้มสถานการณ์น้ำที่มีการประชุมทุกวันจันทร์ ก่อนออกมาตรการแก้ไขปัญหาและสั่งการให้ดำเนินการอย่างทันท่วงที

แผนงานป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วม ปี ๒๕๕๐ กำหนดให้ทำการพร่องน้ำในเขื่อนภูมิพล และเขื่อนสิริกิติ์ ซึ่งเป็นเขื่อนขนาดใหญ่ที่มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาในเดือนกรกฎาคม เพื่อเตรียมความพร้อมรองรับน้ำ ที่จะเพิ่มขึ้นในเดือนสิงหาคมถึงพฤศจิกายน และพร่องน้ำในเขื่อนเจ้าพระยา ในเดือนกรกฎาคมถึงต้นเดือนตุลาคม

โดยรักษาระดับน้ำเหนือเขื่อนให้อยู่ที่ +๑๖.๐๐ เมตร (รทก.) จากระดับปกติอยู่ที่ +๑๖.๕๐ เมตร (รทก.)

เดือนกันยายน ทำการพร่องน้ำในทุ่งล่วงหน้า เพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดการน้ำเหนือ เพื่อช่วยลดผลกระทบน้ำท่วมในแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง

ให้สำนักชลประทาน และโครงการชลประทานแต่ละจังหวัด จัดประชุมชี้แจงให้ในพื้นที่ทราบสถานการณ์น้ำและเตรียมการเป็นระยะ ๆ พร้อมทั้งประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบสถานการณ์ตลอดเวลา

เมื่อถึงเดือนตุลาคม ซึ่งเป็นช่วงที่ฝนตกหนัก โครงการชลประทานต่าง ๆ เก็บกักน้ำได้ตามศักยภาพตามแผนงานที่วางไว้ไม่ว่าจะเป็นเขื่อนภูมิพล เขื่อนสิริกิติ์ เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ และเขื่อนขุนด่านปราการชล ก็ลดการระบายน้ำออกจากเขื่อน และควบคุมปริมาณน้ำให้ไหลผ่านเขื่อนเจ้าพระยาน้อยที่สุด โดยส่งน้ำเข้าระบบชลประทานทั้งสองฝั่งของแม่น้ำเจ้าพระยา คือ ทุ่งฝั่งตะวันตก ระบายน้ำผ่านแม่น้ำท่าจีนลงสู่ทะเล พร้อมประสานกับกรุงเทพมหานครใช้โครงการแก้มลิงคลองมหาชัย-สนามชัย ช่วยระบายน้ำส่วนที่เหลือลงทะเลอีกทางหนึ่ง

ทุ่งฝั่งตะวันออก ส่งน้ำเข้าระบบชลประทานผ่านคลองชัยนาท-ป่าสัก คลองชัยนาท-อยุธยา ลงพื้นที่ตอนล่าง น้ำบางส่วนระบายออกทางแม่น้ำบางปะกง โดยระบายน้ำและสูบน้ำลงแม่น้ำบางปะกง และอีกส่วนหนึ่งระบายผ่านคลอง ๑๓ และคลอง ๑๔ ลงสู่คลองชายทะเล

ทางด้านเขื่อนขุนด่านปราการชล ปริมาณน้ำที่ลดลงจากการระบายน้ำ ทำให้การระบายออกทางแม่น้ำบางปะกงมีประสิทธิภาพมากขึ้น ขณะเดียวกันการลดการระบายน้ำจากเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ทำให้สามารถควบคุมปริมาณน้ำในแม่น้ำป่าสักที่ไหลมาสมทบกับปริมาณน้ำจากท้ายเขื่อนเจ้าพระยาที่อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่ให้น้ำในแม่น้ำเจ้าพระยา ช่วงกรุงเทพมหานครเกิดปัญหาน้ำเอ่อล้นคันกั้นน้ำ ในช่วงที่น้ำทะเลหนุนสูงสุด รวมทั้งให้โครงการคลองลัดโพธิ์อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เปิดประตูระบายน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาให้ไหลลงทะเลได้เร็วขึ้นในช่วงน้ำทะเลลง

ประสิทธิภาพของแผนป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมปี ๒๕๕๐ ของกรมชลประทาน เกิดจากการวางแผนร่วมกับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ในการควบคุมการระบายน้ำในเขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์อย่างใกล้ชิดตามสถานการณ์ โดยเร่งระบายน้ำมากช่วงต้นปีฤดูกาล และลดการระบายในช่วงภาวะวิกฤติที่มีน้ำมากเป็นช่วง ๆ ดำเนินการ ๒ ส่วนนี้สลับกันไป ทำให้ไม่มีปริมาณน้ำสะสมรุนแรงที่จังหวัดนครสวรรค์ สามารถควบคุมปริมาณน้ำที่ล้นตลิ่ง ไม่ให้ล้นแนวคันกั้นน้ำตลอดแนวสองฝั่งลำน้ำเจ้าพระยา ทำให้เกิดผลกระทบและความเสียหายน้อยกว่าทุกปีที่ผ่านมา อีกทั้งยังควบคุมปริมาณน้ำเหนือ ที่ไหลลงมาสู่กรุงเทพมหานครและปริมณฑลได้อีกด้วย

สำหรับภาคเหนือตอนล่าง โดยเฉพาะพื้นที่อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ที่ถูกน้ำท่วมซ้ำซากทุกปี ทำให้พื้นที่เกษตรกรรมเสียหายสูงถึง ๗๐๐-๘๐๐ ล้านบาท และขยายวงกว้างขึ้นเรื่อย ๆ ทุกปีนั้น ปัญหานี้จะบรรเทาเบาบางลงหลังจากโครงการก่อสร้าง**เขื่อนแควน้อยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ** อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก แล้วเสร็จในปีนี้ พื้นที่ภาคกลางตอนบนก็จะได้รับประโยชน์เช่นเดียวกันไม่น้อยกว่า ๒๕๐,๐๐๐ ไร่

สำหรับพื้นที่ฝั่งตะวันออกชั้นนอกของกรุงเทพมหานคร ได้แก่ พื้นที่เขตสายไหม คลองสามวา มีนบุรี หนองจอก ลาดกระบัง บางกะปิ พระโขนง รวมทั้งพื้นที่โดยรอบสนามบินสุวรรณภูมิ จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งประสบปัญหาน้ำท่วมซ้ำซากในช่วงฤดูฝนเป็นประจำ กรมชลประทานได้กำหนดแผนงานเพื่อแก้ไขปัญหาและช่วยเหลือประชาชนไว้แล้ว

ทั้งนี้ สถานการณ์น้ำท่วมขังซ้ำซากในฤดูฝน บริเวณพื้นที่ดังกล่าว มีสาเหตุหลักมาจากน้ำเหนือหลาก น้ำทะเลหนุน และฝนตกหนักในพื้นที่ กรมชลประทานจึงได้วางแผนก่อสร้างสถานีสูบน้ำและประตูระบายน้ำเพิ่มขึ้น ๓ แห่งในเขตฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานคร คือ **สถานีสูบน้ำและประตูระบายน้ำประเวศบุรีรมย์ สถานีสูบน้ำและประตูระบายน้ำหนองจอก และสถานีสูบน้ำ**

และประตูระบายน้ำคลองหกวาสายล่าง เพื่อเตรียมรับสถานการณ์น้ำที่อาจจะเกิดขึ้น

สถานีสูบน้ำและประตูระบายน้ำประเวศบุรีรมย์และหนองจอก จะติดตั้งเครื่องสูบน้ำ ๒๐ เครื่อง ซึ่งแต่ละเครื่องมีกำลังการสูบน้ำขนาด ๓ ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที และจะมีประตูระบายน้ำขนาด ๖.๐๐ x ๖.๐๐ เมตร จำนวน ๒ ช่อง พร้อมติดตั้งเครื่องเก็บขยะอัตโนมัติอีก ๒๐ เครื่อง ส่วนสถานีสูบน้ำและประตูระบายน้ำคลองหกวาสายล่าง จะติดตั้งเครื่องสูบน้ำจำนวน ๑๒ เครื่อง และติดตั้งเครื่องเก็บขยะอัตโนมัติจำนวน ๑๒ เครื่อง โดยสถานีสูบน้ำและประตูระบายน้ำดังกล่าวจะ

สามารถระบายน้ำออกจากพื้นที่กรุงเทพฯ ได้ถึง ๖๐ ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที หรือประมาณวันละ ๕ ล้านลูกบาศก์เมตร

แผนการระบายน้ำจากพื้นที่กรุงเทพมหานครของกรมชลประทาน คือ จะระบายน้ำออกทางด้านข้าง ไปสู่แม่น้ำท่าจีน และแม่น้ำบางปะกง เพื่อลดภาระการไหลของน้ำที่จะไหลผ่านแม่น้ำเจ้าพระยา โดยสถานีสูบน้ำและประตูระบายน้ำหนองจอก จะสูบระบายน้ำจากคลองแสนแสบออกทางคลองบางขนาก ลงสู่แม่น้ำบางปะกง และระบายสู่อ่าวไทย ส่วนสถานีสูบน้ำและประตูระบายน้ำประเวศบุรีรมย์ จะสูบระบายน้ำจากคลองประเวศบุรีรมย์ ออกสู่คลองพระองค์ไชยานุชิต เพื่อระบายน้ำลงสู่อ่าวไทยตามแนวพระราชดำริ และสถานีสูบน้ำและประตูระบายน้ำคลองหกวาสายล่าง จะสูบระบายน้ำไปตามคลองหกวาสายล่าง ลงสู่แม่น้ำบางปะกงและระบายออกอ่าวไทย

การก่อสร้างสถานีสูบน้ำและประตูระบายน้ำทั้งสามแห่ง เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปลายปี ๒๕๕๐ คาดว่าจะแล้วเสร็จพร้อมเปิดใช้งานได้ประมาณเดือนสิงหาคม ๒๕๕๑ ซึ่งกรมชลประทานเชื่อมั่นว่า ความสามารถในการระบายน้ำของสถานีสูบน้ำทั้งสามแห่ง จะสามารถบรรเทาปัญหาน้ำท่วมขังให้กับกรุงเทพมหานครได้อย่างแน่นอน

นอกจากการก่อสร้างสถานีสูบน้ำและประตูระบายน้ำทั้งสามแห่งแล้ว กรมชลประทานยังจะดำเนินการเร่งระบายน้ำออกจากกรุงเทพมหานครโดยการขยายคลองระบายน้ำตามแนวพระราชดำริ สร้างประตูระบายน้ำเพิ่มเติมอีก ๕ แห่ง เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำเหนือไหลเข้ากรุงเทพมหานคร อีกทั้งสร้างสถานีสูบน้ำเพื่อระบายน้ำตามแนวคลองพระราชดำริ รวมทั้งเพิ่มเครื่องสูบน้ำขนาด ๓ ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที จำนวน ๖๘ เครื่อง สำหรับพื้นที่กรุงเทพมหานครฝั่งตะวันตกอีกด้วย

ด้วยแผนบรรเทาน้ำท่วมขังกรุงเทพมหานครทั้งหมดนี้ กรมชลประทานเชื่อว่าจะช่วยบรรเทาความเดือดร้อนให้กับกรุงเทพมหานครได้อย่างมาก ที่สำคัญจะช่วยลดการสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจลงได้อย่างมาก

๑๐๖ ปีที่กรมชลประทานรับใช้ประเทศชาติและประชาชน ด้วยการสร้าง “พืนน้ำแห่งความสุข” ให้ดำรงคงอยู่ตลอดมา และจะยังเป็นเช่นนี้ตลอดไป ชั่วลูกชั่วหลาน

ทิศทางชลประทาน
เพื่อวันข้างหน้า

ทิศทางชลประทาน
เพื่อวันข้างหน้า

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรและประชาชนในการบริหารจัดการน้ำ
เป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้การใช้น้ำเกิดประสิทธิภาพสูงสุด
กรมชลประทาน จึงใช้ทุกกลยุทธ์ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม
ของประชาชน

พันธกิจที่สำคัญข้อหนึ่งในยุทธศาสตร์ของกรมชลประทาน กำหนดไว้ว่า กรมชลประทานจะต้อง *"เสริมสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาและบริหารจัดการน้ำทุกระดับอย่างบูรณาการ"*

การกำหนดให้การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นพันธกิจที่ต้องปฏิบัติ เพราะกรมชลประทานตระหนักดีว่า ความสำคัญของกระบวนการนี้ ไม่ใช่เพียงปฏิบัติให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๘๗ ที่กำหนดให้รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน และเป็นไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ ที่ให้กำหนดมาตรการที่เอื้อต่อการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนในการจัดระเบียบชุมชนและการพัฒนาการมีส่วนร่วมเท่านั้น

หากแต่การมีส่วนร่วม คือ หัวใจสำคัญในการบริหารจัดการน้ำให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด ในสภาวการณ์ที่การขยายตัวของโครงการพัฒนาแหล่งน้ำมีข้อจำกัดอยู่มาก ทิศทางการทำงานของกรมชลประทานเพื่อวันข้างหน้า นับวันจึงต้องยิ่งให้ความสำคัญมากขึ้น ๆ กับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยเฉพาะเกษตรกรและประชาชนในพื้นที่ในการบริหารจัดการน้ำ ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนจากการพัฒนาเชิงปริมาณไปเป็นการพัฒนาเชิงคุณภาพ เพื่อการพัฒนาแบบบูรณาการและอย่างยั่งยืนต่อไป

กรมชลประทาน จึงให้ความสำคัญกับการจัดตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน รวมทั้งการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน และถือเป็นนโยบายที่ต้องดำเนินการอย่างเข้มแข็งจริงจัง ทำให้จนถึงสิ้นปีงบประมาณ ๒๕๕๐ กรมชลประทานสามารถจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานได้แล้ว รวมทั้งสิ้น ๓๔,๓๕๙ กลุ่ม ครอบคลุมพื้นที่ชลประทาน ๑๓.๑๑ ล้านไร่ และมีแผนจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ ปี ๒๕๕๑ ให้ได้ ๒,๑๒๙ กลุ่ม ในเขตพื้นที่ชลประทาน ๐.๗๘๗ ล้านไร่

กรมชลประทาน ให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การพิจารณาวางโครงการ การสำรวจ การออกแบบ การจัดหาที่ดิน การก่อสร้าง การส่งมอบโครงการ ไปจนถึงการบริหารจัดการโครงการ ซึ่งจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจเลือกวิถีที่เหมาะสมกับการพัฒนาประเทศ และตรงกับความต้องการของประชาชนเอง

กรมชลประทาน ยังใช้อีกหลากหลายกลยุทธ์เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน วิธีการหนึ่งที่กรมชลประทานให้ความสำคัญและสามารถนำมาใช้อย่างได้ผล จนถือว่าเป็นจุดเปลี่ยนของงานชลประทาน คือ การนำงานวิจัยท้องถิ่นเข้ามาใช้

งานวิจัยท้องถิ่น คือ การรวมตัวกันของราษฎรในชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งกรมชลประทาน เป็นทีมวิจัยของราษฎร เพื่อระดมความเห็น ร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผนทำวิจัย จนได้ทางแก้ปัญหาที่เหมาะสม

ในหลายพื้นที่ งานวิจัยท้องถิ่นไม่เพียงช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน แต่ยังทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนก้าวหน้าไปอีกขั้น เช่น ทีมวิจัยท้องถิ่นของชุมชนบ้านใหม่ ม.๖ ต.วัดขวาง อ.โพทะเล จ.พิจิตร ในชื่อ ชลประทานท้องถิ่นบ้านใหม่แก้ไขเรื่องน้ำ หรือ ชปท. นายสำเริง หมื่นยงค์ หัวหน้าโครงการวิจัยท้องถิ่น เล่าว่า นับแต่นำกระบวนการวิจัยท้องถิ่นมาใช้ราวกลางปี ๒๕๔๙ สมาชิกแต่ละแฉกส่งน้ำมีการจับเข่าคุยกัน ได้รับรู้ปัญหาของคนอื่น เห็นอกเห็นใจกัน และร่วมมือกันแก้ปัญหาการบริหารจัดการน้ำในที่สุด

ขณะเดียวกัน งานวิจัยท้องถิ่น ก็ช่วยในการทำงานของกรมชลประทานด้วย เช่นที่นายสุรินทร์ ทรัพย์สกุล หัวหน้าฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ ๑ (ท่าบัว) ทีมวิจัยชลประทานท้องถิ่น กล่าวว่า *"ทำให้นักชลประทานท้องถิ่นไม่ลำบากนัก เพราะไม่ได้ติดกรอบวิชาการ แต่เน้นกระบวนการทำวิจัย ซึ่งก็คือ วิถีชีวิตของชุมชน ค้นหาข้อมูลหาคำตอบของโจทย์วิจัยโดยคนในชุมชนเอง ทำให้ก้าวย่างของงานวิจัย คืบหน้าไปคู่กับวิถีชีวิต บริบทของชุมชนนั่นเอง"*

กรมชลประทาน ยังให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชน เพื่อปลูกฝังความรู้ความเข้าใจงานชลประทานและการใช้น้ำชลประทานอย่างมีประสิทธิภาพ ให้เกิดขึ้นตั้งแต่เด็ก เพื่อให้เติบโตขึ้นมาเป็นผู้ใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า ภายใต้ **โครงการฝึกอบรมยุวชลกรเรียนรู้งานชลประทาน** สำหรับเด็กอายุ ๑๓-๑๘ ปี ในพื้นที่โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา โครงการชลประทานจังหวัด และโครงการปฏิบัติการคันคูน้ำทั่วประเทศ

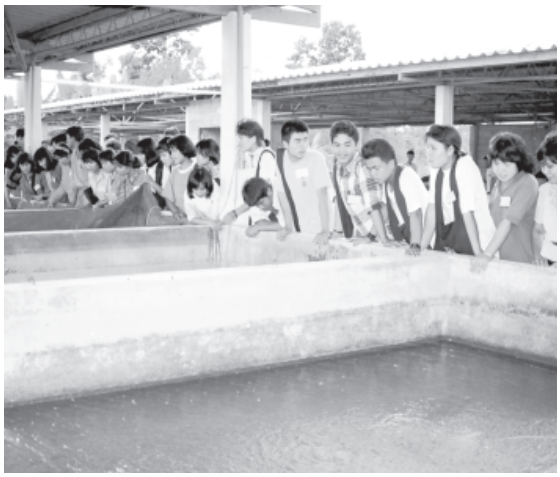

จนถึงขณะนี้ มียุวชลกรเกิดขึ้นแล้วกว่า ๓๓,๖๐๐ คน

กรมชลประทานยังเดินหน้ากับการฝึกอบรมยุวชลกร โดยเสริมกลยุทธ์ใหม่ ทั้งการเข้าถึงเด็กในรั้วโรงเรียน และการดึงภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนโครงการ

ในส่วนของการฝึกอบรมยุวชลกร กรมชลประทานได้เพิ่มรูปแบบการดำเนินโครงการ โดยแบ่งการอบรมเป็น ๒ ประเภท คือ หลักสูตร

๑ วัน ตั้งเป้าอบรมทั้งหมด ๒๐๐ รุ่น ซึ่งจะผลิตยุวชลกรได้ ๙,๙๙๙ คนทั่วประเทศ และการอบรมหลักสูตรยุวชลกรในรั้วโรงเรียน โดยขอความร่วมมือกับโรงเรียนต่าง ๆ ในพื้นที่ ขอชั่วโมงเรียน ๓ ชั่วโมง สอนนักเรียนตั้งแต่ชั้น ม.๑-ม.๖ โดยตั้งเป้าดำเนินการไม่น้อยกว่า ๑๐๐ โรงเรียน คาดว่าจะผลิตยุวชลกรได้ไม่น้อยกว่า ๑๐,๐๐๐ คน

หลักสูตรฝึกอบรม จะมีทั้งการดูงานและภาคทฤษฎี ซึ่งจะมี ๔ หมวดวิชา คือ หมวดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับชลประทาน เช่น พัฒนาการของชลประทาน หลักการชลประทานเบื้องต้น เกษตรทฤษฎีใหม่ในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

หมวดวิชาการบริหารการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม และกฎหมายชลประทานที่ควรรู้ ให้ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรและราษฎรมีส่วนร่วมการบริหารจัดการน้ำในระดับต่าง ๆ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการชลประทาน

หมวดวิชาองค์กรที่เกี่ยวข้องกับงานชลประทาน เช่น องค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน ความสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับงานชลประทาน การบริหารองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน และบริหารจัดการน้ำ

หมวดวิชาการส่งน้ำและบำรุงรักษา ให้ความรู้เกี่ยวกับการคำนวณความต้องการใช้น้ำของพืช การส่งน้ำชลประทาน และการบำรุงรักษาระบบชลประทาน รวมทั้งกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ เช่น การอบรมเพื่อความเข้าใจระบบเตือนภัยในลุ่มน้ำที่เกี่ยวข้อง ดูงานการผลิตกระแสไฟฟ้าจากพลังน้ำ เป็นต้น

โครงการฝึกอบรมยุวชลกรในวันนี้ ยังก้าวหน้าไปอีกขั้น เมื่อกรมชลประทานมีการสร้างเครือข่ายร่วมกับองค์กรเอกชน คือ มูลนิธิโคคา-โคลา ประเทศไทย โดยร่วมลงนามบันทึกความร่วมมือ (MOU) โครงการโคคา-โคลา ยุวชลกรเรียนรู้งานชลประทาน ระหว่างกรมชลประทาน กับมูลนิธิโคคา-โคลาไปแล้ว

ทั้งนี้ มูลนิธิโคคา-โคลา ประเทศไทย จะสนับสนุนเสื้อและหมวก สื่อการเรียนการสอนและอุปกรณ์การเรียนในด้านการชลประทานเบื้องต้น การบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรและราษฎรมีส่วนร่วม บทบาทหน้าที่การบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการและการสร้างสมดุลนิเวศ รวมทั้งมีตัวอย่างกรณีศึกษาโรงงานของกลุ่มธุรกิจโคคา-โคลา ในประเทศไทย

โครงการยุวชลกร จึงเป็นกลยุทธ์การสร้างการมีส่วนร่วมที่ประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง ทั้งในด้านการสร้างผู้ใช้น้ำรุ่นใหม่ ที่จะเติบโตขึ้นพร้อมกับจิตสำนึกในการใช้น้ำอย่างรู้คุณค่าแล้ว ยังสามารถสร้างเครือข่ายขยายไปสู่ภาคเอกชน ให้เข้าร่วมในกระบวนการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

การเดินหน้าสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน จะเป็นทิศทางหลักของกรมชลประทาน เพื่อก้าวสู่ความสำเร็จในการบริหารจัดการน้ำที่ยั่งยืนทั้งในปัจจุบันและอนาคตสืบไป

วิถีแห่งการพัฒนา

วิถีแห่งการพัฒนา

การพัฒนาตัวเองของกรมชลประทาน เพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัย และ
สถานการณ์ของสังคม ตลอดปีที่ ๑๐๖ เพื่อก้าวไปข้างหน้าอย่างมั่นใจ

เทคโนโลยีรุดหน้า

ในปีที่ผ่านมา กรมชลประทาน ยังคงมุ่งมั่นพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านเทคโนโลยีเพื่อการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาบุคลากร รวมทั้งการพัฒนาระบบงานให้เอื้อต่อการปฏิบัติหน้าที่ แก้ไขข้อขัดข้องต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการทำงาน

หนึ่งในการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อความมั่นคงปลอดภัยของเขื่อน สามารถสร้างความเชื่อมั่นและไว้วางใจของประชาชนได้ คือ **งานสำรวจรอยเลื่อนและแผ่นดินไหว และการติดตั้งโครงข่ายสถานีตรวจวัดแผ่นดินไหว สำหรับเขื่อนชลประทาน (Paleoseismology and Seismic Analysis for Irrigation Dam)** เป็นงานที่กรมชลประทานให้ความสำคัญมาก ในยุคที่ภัยพิบัติจากแผ่นดินไหว เป็นที่ตระหนักอย่างกว้างขวางถึงอัตราการเกิดที่บ่อยครั้งขึ้นและความรุนแรงที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

การศึกษา สำรวจ และออกแบบเขื่อนชลประทาน ในปัจจุบันและอนาคต จึงต้องรวมการสำรวจและศึกษารอยเลื่อนและแผ่นดินไหว (Paleoseismology) และการวิเคราะห์แผ่นดินไหว (Seismic Analysis) ไว้ด้วย สำหรับเป็นข้อมูลประกอบการออกแบบเขื่อน ให้มั่นคงแข็งแรง สามารถต้านทานการสั่นสะเทือนของพื้นดินบริเวณฐานรากเขื่อนเนื่องจากแผ่นดินไหวได้อย่างเพียงพอ ไม่เกิดการพังทลายของเขื่อน พร้อมทั้งติดตั้งโครงข่ายสถานีตรวจวัดแผ่นดินไหวรอบ ๆ อ่างเก็บน้ำ เพื่อตรวจสอบแผ่นดินไหวบริเวณที่ตั้งเขื่อน และอ่างเก็บน้ำด้วย

การสำรวจรอยเลื่อนและแผ่นดินไหวสำหรับเขื่อนชลประทานนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อหาคาบอุบัติซ้ำ (Recurrent Interval) ของรอยเลื่อน ค่าการเคลื่อนตัวสูงสุดที่เป็นไปได้ (Maximum Probable Ground Displacement) ของรอยเลื่อน และค่าความเร่งสูงสุดที่เป็นไปได้ (Maximum Probable Ground Acceleration) บริเวณฐานรากเขื่อน

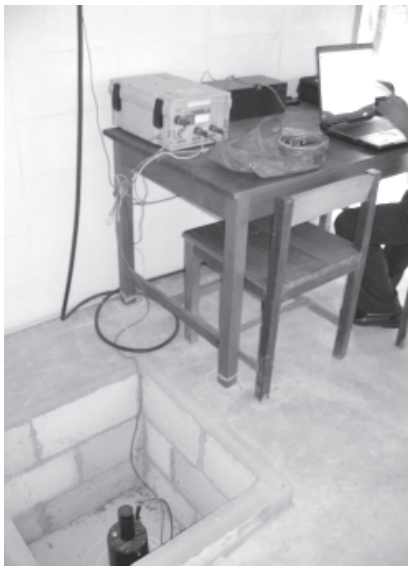

เนื่องจากแผ่นดินไหวที่เกิดจากการเคลื่อนตัวของรอยเลื่อนที่อยู่ในพื้นที่โครงการและใกล้เคียง วิศวกรออกแบบเขื่อนจะใช้ค่าดังกล่าวนี้ในการออกแบบเขื่อนให้มีเสถียรภาพต่อการเกิดแผ่นดินไหว

การสำรวจและศึกษารอยเลื่อนแผ่นดินไหว เป็นการใช้ศาสตร์ด้านธรณีวิทยาและแผ่นดินไหววิทยาร่วมกัน งานสำรวจและศึกษา เริ่มตั้งแต่การศึกษาด้านธรณีสัณฐาน โดยการแปลภาพถ่าย

ดาวเทียม ภาพถ่ายทางอากาศ และการสำรวจภาคสนาม การคัดเลือกพื้นที่ที่จะสำรวจรอยเลื่อน การสำรวจธรณีฟิสิกส์ เช่น การสำรวจธรณีฟิสิกส์ด้วยวิธีวัดความต้านทานไฟฟ้า (Resistivity Survey) และด้วยวิธีวัดคลื่นเรดาร์ (Ground Penetration Radar) เป็นต้น การขุดร่องสำรวจ (Trench) และการจดบันทึกลักษณะธรณีวิทยาที่พบบริเวณผนังของร่องสำรวจ (Trench Logging) พร้อมกับการเก็บตัวอย่างสารอินทรีย์ นำไปวิเคราะห์หาอายุด้วยวิธี C^{14} Dating หรือเก็บตัวอย่างดินเพื่อนำไปวิเคราะห์หาอายุด้วยวิธีการเรืองแสงด้วยความร้อน (Thermoluminescence) และการวิเคราะห์หาค่าความเร่งของหินฐานรากเขื่อนที่เป็นไปได้ทั้งวิธีการเชิงกำหนดค่า (Deterministic Analysis) และวิธีเชิงความเป็นไปได้ (Probability Analysis) รวมทั้งการคำนวณหาค่าสเปกตรัมตอบสนอง (Response Spectrum) สำหรับจุดที่ตั้งเขื่อน

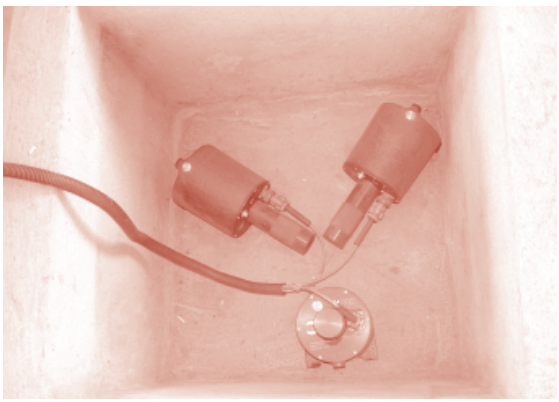

กรมชลประทานดำเนินการสำรวจและศึกษารอยเลื่อนแผ่นดินไหว เสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้วสำหรับโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น จังหวัดแพร่ เขื่อนคลองมะเดื่อ จังหวัดนครนายก เขื่อนท่าแซะ จังหวัดชุมพร และโครงการที่กำลังดำเนินการอยู่ คือ โครงการเขื่อนคลองถ้ำ จังหวัดพังงา และเขื่อนแควน้อยฯ จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งคาดว่าจะเสร็จสิ้นภายในปี ๒๕๕๑ นี้

นอกจากนี้ กรมชลประทานยังได้ติดตั้งโครงข่ายสถานีตรวจวัดแผ่นดินไหวบริเวณรอบ ๆ โครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น โครงการเขื่อนท่าแซะ และโครงการเขื่อนแควน้อย เพื่อตรวจวัดแผ่นดินไหวบริเวณพื้นที่อ่างเก็บน้ำ ทั้งก่อนการก่อสร้างและหลังการก่อสร้างเขื่อนต่อเนื่องตลอดอายุการใช้งานเขื่อน

พัฒนาประสิทธิภาพงาน

เนื่องจากกรมชลประทานเห็นว่า การพัฒนาระบบการทำงานในหน่วยงานเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็น จึงได้มอบหมายให้กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร นำเกณฑ์**คุณภาพมาตรฐานการจัดการภาครัฐ (Public Sector Management Quality Award : PMQA)** ซึ่งเป็นเกณฑ์การทำงานของหน่วยงานราชการตามมาตรฐานสากลที่สำนักงาน ก.พ.ร. ร่วมกับสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติร่วมกันกำหนดมาใช้ โดยในปีแรก (๒๕๔๙) กรมชลประทานดำเนินงานตามเกณฑ์ที่กำหนดในกรอบการประเมินตามคำรับรองการปฏิบัติราชการที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการกำหนดให้ส่วนราชการทดลองนำมาใช้ในหน่วยงาน

การดำเนินโครงการดังกล่าวในปี ๒๕๔๙ กรมชลประทานได้แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ โดยอธิบดีกรมชลประทานเป็นประธาน และกลุ่มพัฒนาระบบบริหารเป็นเลขานุการ ซึ่งจากการประเมินผลการดำเนินโครงการในปลายปี ๒๕๔๙ พบว่าผู้บริหารและบุคลากรให้ความสำคัญและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ดังนั้นในปี ๒๕๕๐

กรมชลประทานจึงขอสมัครเข้าเป็นหน่วยงานนำร่องในการนำเอาระบบคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐมาใช้อย่างเต็มระบบ (Fast Track) หมายความว่าทุกสำนัก/กอง/กลุ่ม ในกรมชลประทานต้องมีการนำเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐหรือเกณฑ์ PMQA ไปใช้อย่างจริงจัง

ปี ๒๕๕๑ ถือเป็นปีเริ่มต้นของการเตรียมองค์กรเพื่อสมัครขอรับรางวัลสำหรับหน่วยงานที่มีการนำเกณฑ์คุณภาพการจัดการภาครัฐมาใช้ในองค์กรทั่วทั้งองค์กร กรมชลประทานมอบหมายให้กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร ทำความเข้าใจในสาระของเกณฑ์ฯ และวิธีการประเมินองค์กร โดยเริ่มที่สำนักชลประทานที่ ๑-๗ และเมื่อทุกสำนัก/กอง/สามารถประเมินตนเองและปรับปรุงงานให้ครบถ้วนตามที่เกณฑ์ฯ กำหนด จึงถือเป็นการบรรลุเป้าหมายคือ การสมัครขอรับรางวัลการเป็นหน่วยงานที่มีคุณภาพการบริหารภาครัฐ

ส่งเสริมศักยภาพคน

โครงการส่งเสริมข้าราชการผู้มีศักยภาพสูง กรมชลประทาน RID: Hi4P (High Performance and Potential Promotion Project) เป็นโครงการที่มีจุดประสงค์เพื่อสร้างแรงจูงใจและรักษาบุคลากรผู้มีศักยภาพสูงไว้ในกรมชลประทาน โดยเปิดโอกาสให้ข้าราชการทุกระดับ ทุกตำแหน่ง ได้นำความรู้และความเชี่ยวชาญของตน มาริเริ่มจัดทำโครงการที่จะตอบสนองต่อยุทธศาสตร์และภารกิจของกรมชลประทาน

นอกจากนี้โครงการส่งเสริมข้าราชการผู้มีศักยภาพสูงกรมชลประทาน (RID: Hi4P) ยังมีโครงการที่พัฒนาทักษะและศักยภาพของข้าราชการ เช่น โครงการอบรมภาษาอังกฤษ การพัฒนาทักษะด้านคอมพิวเตอร์ การพัฒนาด้านการสื่อสารและนำเสนอ การสัมมนาทางวิชาการ และการศึกษาดูงานทั้งในและต่างประเทศ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพของข้าราชการทุกคนที่เข้าร่วมโครงการ RID: Hi4P และเป็นการเตรียมพร้อมข้าราชการในระดับต้น (4-5) เพื่อให้มีคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์การคัดเลือกข้าราชการเข้าร่วมโครงการระบบข้าราชการผู้มีผลสัมฤทธิ์สูง หรือ HiPPS ของ ก.พ.

ระบบข้าราชการผู้มีผลสัมฤทธิ์สูง หรือ HiPPS (High Performance and Potential System) ของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน เป็นการสรรหาข้าราชการระดับ ๔ และระดับ ๕ ที่ปฏิบัติราชการมาแล้วไม่น้อยกว่า ๑ ปี และมีผลงานโดดเด่นเข้าร่วมโครงการ เพื่อให้มีโอกาสได้รับการฝึกฝนเพื่อการก้าวไปสู่การเป็นผู้นำในอนาคต

การคัดเลือกข้าราชการผู้มีผลสัมฤทธิ์สูงของกรมชลประทาน มีการวางหลักเกณฑ์อย่างเข้มข้น โดยผู้สมัครทุกคน จะต้องเข้ารับการทดสอบเพื่อวัดระดับความรู้ภาษาอังกฤษก่อน จากสำนักงานความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ (กรมวิเทศสหการ (เดิม)) และต้องได้คะแนนไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕๐ จึงจะเข้ารับการสอบสัมภาษณ์และนำเสนอแนวความคิดในเชิงวิชาการและวิสัยทัศน์ต่อคณะกรรมการดำเนินการคัดเลือกข้าราชการเข้าสู่ระบบข้าราชการ ผู้มีผลสัมฤทธิ์สูงต่อไป ผู้ได้คะแนนไม่น้อยกว่าร้อยละ ๗๐ จึงจะได้รับการเสนอชื่อเข้าสู่การคัดเลือกเข้าสู่ระบบ HiPPS (High Performance and Potential System) ของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนต่อไป

นฤมล อุทัยพิบูลย์

ปัญจศักดิ์ เทพอวยพร

ประทีป มุ่งอุ่น

ฉลาด พันธุ์ไพร

สุรศักดิ์ เจริญชัยชนะ

เลิศพันธ์ สุขยิรัญ

สมพร เทพมณี

พิเชษฐ์ มณีพงศ์

ทวีวัฒน์ บุรมย์ชัย

จากจำนวนข้าราชการผู้มีศักยภาพสูงของกรมชลประทาน ๑๖๑ คน ผู้ที่ ก.พ. ประกาศรายชื่อให้ผ่านการคัดเลือกเป็นข้าราชการผู้มีผลสัมฤทธิ์สูง ๙ คน คือ นางสาวนฤมล อุทัยพิบูลย์ กองแผนงาน นายปัญจศักดิ์ เทพอวยพร สำนักเครื่องจักรกล นายประทีป มุ่งอุ่น สำนักบริหารโครงการ นายฉลาด พันธุ์ไพร สำนักออกแบบฯ นายสุรศักดิ์ เจริญชัยชนะ สำนักออกแบบฯ นายเลิศพันธ์ สุขยิรัญ สำนักอุทกฯ นางสาวสมพร เทพมณี กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร นายพิเชษฐ์ มณีพงศ์ สำนักชลประทานที่ ๙ และนายทวีวัฒน์ บุรมย์ชัย สำนักชลประทานที่ ๑๑

ลดเงื่อนไขปัญหา

ไม่เพียงแต่การพัฒนาด้านต่าง ๆ จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิบัติงานเท่านั้น หากแต่เรื่องที่อาจเป็นอุปสรรค หรือไม่เอื้ออำนวยต่อการทำงาน กรมชลประทานก็เร่งดำเนินการแก้ไขให้เหมาะสม สอดคล้องกับสภาวการณ์ในปัจจุบัน เช่น การพิจารณาแก้ไขพระราชบัญญัติการชลประทานราษฎร์ พ.ศ. ๒๔๘๒ ซึ่งกองกฎหมายและที่ดิน กรมชลประทานดำเนินการยกร่างเสร็จเรียบร้อยแล้ว และจะนำเสนอคณะกรรมการปรับปรุง แก้ไขและพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติราชการของกรมฯ ภายในเดือนมิถุนายน ๒๕๕๑ จากนั้นจะมีการสอบถามความเห็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การทำประชาพิจารณ์รับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเข้าสู่ขั้นตอนการเสนอแก้ไขกฎหมายต่อไป

ประเด็นที่น่าสนใจในการแก้ไข พ.ร.บ. การชลประทานราษฎร์ พ.ศ. ๒๔๘๒ นอกจากการแก้ไขปรับปรุงถ้อยคำให้เป็นไปตามความเป็นจริงในปัจจุบันแล้ว จะเป็นการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยกำหนดให้ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเจ้าพนักงานรับผิดชอบการชลประทานราษฎร์ในเขตนั้น รวมทั้งไม่ให้มีการเกณฑ์แรงงาน การช่วยเหลือกิจการชลประทานให้เป็นไปตามความสมัครใจของราษฎรเอง เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๘ หมวด ๓ สิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย

แต่เหนือกว่าอื่นใด คือ การเอาประโยชน์สุขสูงสุดของประชาชนมาเป็นตัวตั้งในการดำเนินการนั่นเอง

วาดแผน
สร้างฝัน เพื่อวันใหม่

วาดแผน สร้างฝัน เพื่อวันใหม่

เมื่ออนาคตของชาติ มี “น้ำ” เป็นปัจจัยสำคัญ กรมชลประทานจึงต้องวางแผนงานบริหารจัดการน้ำไว้ล่วงหน้า โดยมาตรการที่สำคัญคือ การผันน้ำเพิ่มให้กับอ่างเก็บน้ำต่าง ๆ เพื่อให้ก้าวต่อ ๆ ไป เดินอยู่บนเส้นทางที่มั่นคง

โขง ชี มูล

การคาดการณ์ และการวางแผนงานไว้เพื่อวันข้างหน้า เป็นเรื่องที่กรมชลประทานให้ความสำคัญและปฏิบัติมาโดยตลอด เพราะ **“น้ำ”** เป็นทรัพยากรสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ และนับวันน้ำก็จะยิ่งขาดแคลนไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้งาน

กรมชลประทาน จึงมีแผนงานและโครงการสำรวจศึกษาพัฒนาแหล่งน้ำในทุกลุ่มน้ำสำคัญของประเทศ และพร้อมที่จะดำเนินการได้ทันทีที่สถานการณ์ทุกด้านของประเทศเอื้ออำนวย

หลายโครงการสำคัญมีการศึกษาในทุกด้านแล้ว โดยเฉพาะการพัฒนาแหล่งน้ำในภาคเหนือและภาคอีสาน ที่รัฐบาลให้ความสำคัญเป็นพิเศษ

ในการประชุมคณะกรรมการกำกับและขับเคลื่อนนโยบายของรัฐบาล ด้านพัฒนาและบริหารทรัพยากรน้ำและการชลประทาน ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน เลขาธิการสภาพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นเลขานุการ และอธิบดีกรมชลประทานเป็นผู้ช่วยเลขานุการ เมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๑ จึงมีวาระเพื่อทราบที่สำคัญ คือ **การผันน้ำจากแม่น้ำโขง** โดยแนวทางที่กรมชลประทานเสนอ คือ แนวผันน้ำ เลย-อุบลรัตน์และชี-มูล ด้วยแรงโน้มถ่วงของโลก

ความเป็นไปได้ของการผันน้ำโขงที่กรมชลประทานศึกษาไว้ คือ การผันน้ำโขงบริเวณปากน้ำเลยที่ อ.เชียงคาน ไปที่อ่างเก็บน้ำ อ.วังสะพุง จ.เลย และส่งผ่านอุโมงค์และคลองต่างๆ ให้พื้นที่ต้นน้ำชี-มูลโดยระบบแรงโน้มถ่วงของโลก ผลการศึกษาทางวิศวกรรมเบื้องต้นพบว่ามีความเป็นไปได้ กรมชลประทานจึงเริ่มศึกษาความเหมาะสมเบื้องต้น (Pre-Feasibility Study) ภายใต้โครงการศึกษาแผนแม่บทบรรเทาอุทกภัยและภัยแล้งลุ่มน้ำชี-มูล ในเดือนตุลาคม ๒๕๔๙ แล้วเสร็จในเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๑

ลักษณะโครงการ จะเป็นการปรับปรุงปากแม่น้ำที่ต่อเชื่อมกับแม่น้ำโขงที่ อ.เชียงคาน จ.เลย แล้วขุดคลองชักน้ำเชื่อมมาที่ปากอุโมงค์ผันน้ำ ผ่านภูเขาต่าง ๆ ใน จ.เลย และหนองบัวลำภูมาลงที่เขื่อนอุบลรัตน์ แล้วขุดคลองผันน้ำ ๒ สาย คือ คลองผันน้ำจากปลายอุโมงค์ที่ อ.ศรีบุญเรือง จ.หนองบัวลำภู-อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา-อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี และคลองผันน้ำจากปลายอุโมงค์ที่ อ.ศรีบุญเรือง จ.หนองบัวลำภู-เขื่อนลำปาว จ.กาฬสินธุ์ อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี

โครงการนี้ นอกจากค่าชดเชยจะไม่สูงมาก เพราะไม่ต้องสร้างอ่างเก็บน้ำ ไม่เสียค่าพลังงานเครื่องสูบน้ำจากแม่น้ำโขงแล้ว ยังจะเป็นคลองส่งน้ำชลประทานให้แก่พื้นที่ชลประทานเปิดใหม่ ๑๐-๑๒ ล้านไร่ ในฤดูฝน เติมน้ำให้ลำน้ำมูล ลำน้ำชี รวมทั้งลำน้ำสาขา และเติมน้ำให้กับอ่างเก็บน้ำ หนองน้ำ แก้มลิงต่าง ๆ ในพื้นที่อีกด้วย

นอกจากนี้ ยังจะบรรเทาอุทกภัยในลุ่มน้ำมูลและชี โดยการทำหน้าที่เป็น**คลองดักน้ำ (Intercept Drain)** จากพื้นที่ต้นน้ำ ช่วยลดระดับและพื้นที่น้ำท่วมในลุ่มน้ำมูลและชี และคุ้มค่าที่จะลงทุนระบบผลิตไฟฟ้าพลังน้ำในอ่างเก็บน้ำต่าง ๆ เนื่องจากจะผันน้ำเข้ามาได้ในปริมาณมาก

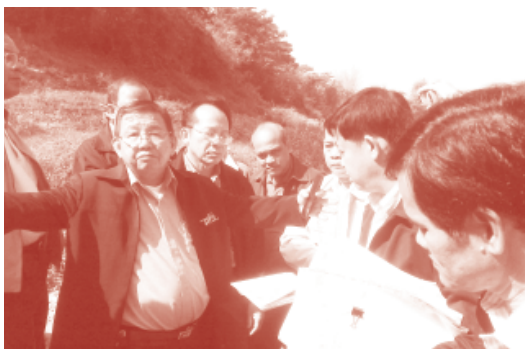

เติมน้ำเขื่อนภูมิพล

โครงการเติมน้ำเขื่อนภูมิพล คือ การสูบน้ำจากอ่างเก็บน้ำน้ำยวมตอนล่าง ส่งน้ำผ่านอุโมงค์ด้วยแรงโน้มถ่วง ทางออกอุโมงค์อยู่ที่ห้วยแม่งูดแล้วไหลลงอ่างเก็บน้ำเขื่อนภูมิพล

โครงการนี้ ประกอบด้วย **อ่างเก็บน้ำน้ำยวมตอนล่าง** บนแม่น้ำยวมเหนือจุดบรรจบแม่น้ำเมยมาทางด้านเหนือน้ำประมาณ ๑๒ กิโลเมตร ในเขตอำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทำหน้าที่เก็บกักน้ำและทดน้ำเข้าสู่สถานีสูบน้ำบ้านสบเงา ความจุอ่างเก็บน้ำ ๘๐.๘ ล้านลูกบาศก์เมตร

สถานีสูบน้ำบ้านสบเงา อำเภอบ้านสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำยวม ห่างจากเขื่อนน้ำยวมตอนล่างประมาณ ๒๒ กิโลเมตร ทำหน้าที่สูบน้ำจากอ่างเก็บน้ำน้ำยวมตอนล่างขึ้นสู่ถังพักน้ำก่อนปล่อยน้ำเข้าอุโมงค์ส่งน้ำโดยแรงโน้มถ่วงโลก เครื่องสูบน้ำจำนวน ๖ เครื่อง อัตราการส่งน้ำต่อเครื่อง ๓๐.๔๑ ลูกบาศก์เมตร/วินาที ปริมาณน้ำที่ผันมาเติมให้กับเขื่อนภูมิพล โดยเฉลี่ยปีละประมาณ ๒,๑๘๔ ล้านลูกบาศก์เมตร

อุโมงค์ส่งน้ำ เป็นอุโมงค์คอนกรีตรูปเกือกม้าและอุโมงค์คอนกรีตรูปวงกลม ความยาว ๖๑.๘๕ กิโลเมตร มีทางออกอุโมงค์ที่ห้วยแม่งูด บ้านห้วยหินคำ ตำบลนาคอเรือ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ลงสู่อ่างเก็บน้ำเขื่อนภูมิพล และโรงไฟฟ้าพลังน้ำ ที่**อ่างเก็บน้ำน้ำยวมตอนล่าง** กำลังการผลิตปีละ ๔๑.๖๘ ล้านหน่วย

ค่าลงทุนโครงการ คำนวณราคา ณ ปี ๒๕๔๘ รวมค่าลงทุนระบบส่งไฟฟ้าแรงสูงส่วนขยาย เป็นเงินทั้งสิ้น ๓๙,๘๖๘ ล้านบาท ระยะเวลาก่อสร้าง ๗ ปี

กก อิง น่าน

โครงการเติมน้ำเขื่อนสิริกิติ์ หรือ โครงการ กก อิง น่าน เพื่อแก้ปัญหาขาดแคลนน้ำในลุ่มเจ้าพระยาและภาคเหนือบางส่วน คือ การผันน้ำจากแม่น้ำกกและแม่น้ำอิง ซึ่งในช่วงฤดูน้ำมากจะไหลทิ้งลงแม่น้ำโขงถึงปีละ ๘,๐๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร มาเก็บไว้ใช้ ไม่ให้ไหลทิ้งสูญเปล่า

โครงการนี้จะผันน้ำ ๒,๐๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร ในช่วงฤดูฝน เข้าสู่ลุ่มน้ำน่าน มาเก็บไว้ที่อ่างเก็บน้ำเขื่อนสิริกิติ์ ช่วงการผันน้ำ มี ๒ ช่วง คือ ผันน้ำจากลุ่มน้ำกกมายังลุ่มน้ำอิง แล้วผันเข้าสู่ลุ่มน้ำน่าน ลงอ่างเก็บน้ำเขื่อนสิริกิติ์

ลักษณะโครงการ ประกอบด้วย อาคารทดน้ำในแม่น้ำกกและอิง จะยกระดับน้ำให้ไหลเข้าคลองผันน้ำตามปริมาณที่ต้องการ เข้าสู่แนวผันน้ำกก-อิง ความยาว ๕๖.๐๗ กม. และแนวผันน้ำอิง-ยอด ความยาว ๖๔.๗ กม. เข้าสู่อ่างเก็บน้ำเขื่อนสิริกิติ์ในที่สุด

ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น คือ เพิ่มพื้นที่ชลประทานตามแนวคลองผันน้ำได้ ๔๕,๘๐๐ ไร่ ตามแนวลำน้ำยาว ๒,๖๓๐ ไร่ ในพื้นที่อพยพ ๓,๗๑๐ ไร่ ช่วยพื้นที่ชลประทานในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนบนในฤดูแล้งได้ ๔๘๖,๗๙๕ ไร่ และผลิตกระแสไฟฟ้าเพิ่มขึ้นได้อีกประมาณ ๔๐๐ ล้านกิโลวัตต์-ชั่วโมง ค่าลงทุนโครงการ ๔๕,๕๙๓ ล้านบาท ระยะเวลาดำเนินการ ๒๐ ปี

กรมชลประทาน มีแนวคิดจะพัฒนาลุ่มน้ำทั้งสามนี้ให้เต็มศักยภาพก่อนเปิดโครงการ ทั้งนี้ ลุ่มน้ำกก มีพื้นที่ศักยภาพสำหรับการเพาะปลูก ๑.๑๖๔ ล้านไร่ เป็นพื้นที่ชลประทานแล้ว ๐.๖๕ ล้านไร่ จากการศึกษาเบื้องต้น พื้นที่ที่เหลือสามารถพัฒนาโครงการชลประทานขนาดกลางได้ ๑๐ โครงการ เพิ่มพื้นที่ชลประทานได้ ๐.๒๓ ล้านไร่

ลุ่มน้ำอิง มีพื้นที่ศักยภาพสำหรับการเพาะปลูก ๐.๙๐ ล้านไร่ เป็นพื้นที่ชลประทาน ๐.๕๙ ล้านไร่ พื้นที่ที่เหลือสามารถพัฒนาเป็นโครงการชลประทานขนาดกลางและโครงการปรับปรุงแหล่งน้ำได้ ๑๑ โครงการ เพิ่มพื้นที่ชลประทานได้ ๐.๑๘๕ ล้านไร่

ลุ่มน้ำน่านตอนบน บริเวณเหนือเขื่อนสิริกิติ์ มีพื้นที่ศักยภาพสำหรับการเพาะปลูกรวม ๐.๔๙๑ ล้านไร่ เป็นพื้นที่ชลประทาน ๐.๒๙๗ ล้านไร่ สามารถพัฒนาพื้นที่ที่เหลือเป็นโครงการชลประทานขนาดกลางและโครงการอเนกประสงค์ได้ ๑๑ โครงการ เพิ่มพื้นที่ชลประทานได้ ๐.๑๔๖ ล้านไร่

พันน้ำให้แม่กวง

โครงการอุโมงค์ส่งน้ำแม่งัด-แม่กวง เพื่อผันน้ำจากอ่างเก็บน้ำเขื่อนแม่งัดสมบูรณ์ชล ซึ่งมีปริมาณน้ำไหลลงอ่างฯ เกินความจุไปสู่อ่างเก็บน้ำเขื่อนแม่กวงอุดมธารา ซึ่งเป็นแหล่งน้ำต้นทุนเพื่อการอุปโภคบริโภคสำคัญของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดลำพูน ซึ่งจะสามารถเพิ่มปริมาณน้ำได้เฉลี่ยปีละประมาณ ๔๗ ล้านลูกบาศก์เมตร ทั้งนี้ต้องมีการดำเนินการโครงการผันน้ำจากแม่แตงไปสู่เขื่อนแม่งัดฯ ด้วย เพื่อเพิ่มปริมาณน้ำต้นทุนได้เฉลี่ยอีกปีละประมาณ ๑๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร เพื่อให้การบริหารน้ำเป็นไปอย่างสมบูรณ์

โครงการอุโมงค์ส่งน้ำแม่แตง (ปตร.แม่ตะมาน) -แม่งัด ดำเนินการมาถึงขั้นเริ่มสำรวจ-ออกแบบแล้ว ตั้งแต่วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๐ จะครบอายุสัญญาวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๒ ลักษณะโครงการเป็นอุโมงค์ส่งน้ำขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๔.๐๐ เมตร ความยาวประมาณ ๒๗ กิโลเมตร พร้อมอาคารประกอบและประตูระบายน้ำแม่ตะมาน ค่าก่อสร้างประมาณ ๕,๓๐๐ ล้านบาท

โครงการอุโมงค์ส่งน้ำแม่งัด-แม่กวง ดำเนินการสำรวจ-ออกแบบเสร็จเรียบร้อยแล้ว เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๔๙ ลักษณะโครงการเป็นอุโมงค์ส่งน้ำขนาด

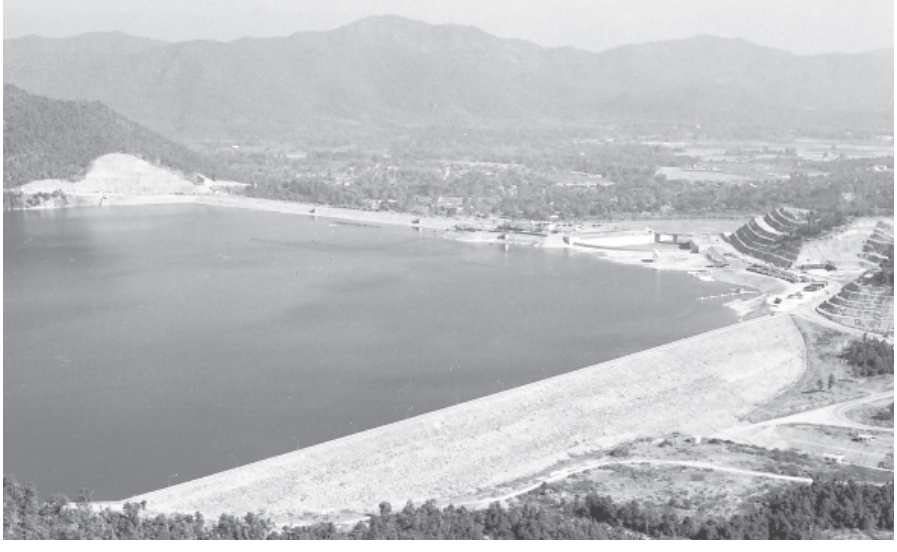

เส้นผ่าศูนย์กลาง ๔.๒๐ เมตร ความยาวประมาณ ๒๓ กิโลเมตร ค่าก่อสร้างประมาณ ๓,๙๖๐ ล้านบาท

การประชาสัมพันธ์โครงการ โดยจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ปรากฏว่าที่ประชุมมีความเข้าใจโครงการในระดับดีมาก และเห็นด้วยกับการดำเนินโครงการและพร้อมที่จะมีส่วนร่วม

ให้การสนับสนุนการดำเนินการทุกด้าน และในปี ๒๕๕๐ องค์การบริหารส่วนตำบลลวงเหนือ เทศบาลตำบลแม่แฝก เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา ได้มีหนังสือให้ความเห็นชอบงานก่อสร้างโครงการแล้ว หากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติพิจารณาเห็นชอบ ก็จะสามารถเสนอคณะรัฐมนตรีอนุมัติเปิดโครงการได้

จากเจ้าพระยาสู่บางพระ

โครงการผันน้ำจากพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออก-อ่างเก็บน้ำบางพระ เป็นโครงการที่กรมชลประทานทำการศึกษาไว้แล้วเช่นกัน เป็นการเตรียมการเพื่อรองรับสถานการณ์น้ำในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกในอนาคต โดยเฉพาะจังหวัดชลบุรี-ระยองซึ่งเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ด้านอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ ทั้งนี้ เนื่องจากมีการคาดการณ์ความต้องการใช้น้ำว่า ในอนาคตปี ๒๕๖๘ ความต้องการใช้น้ำในพื้นที่ชลบุรี แหลมฉบังและพัทยา จะมีปริมาณมากถึง ๒๐๘ ล้านลูกบาศก์เมตร ในขณะที่ศักยภาพแหล่งน้ำต้นทุนในพื้นที่จะอยู่ที่ ๙๔ ล้านลูกบาศก์เมตร

การศึกษาโครงการผันน้ำจากพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออก-อ่างเก็บน้ำบางพระ สรุปว่า การผันน้ำจากคลองพระองค์ไชยานุชิต บริเวณถนนมอเตอร์เวย์ มาลงอ่างเก็บน้ำบางพระ เพื่อเพิ่มปริมาณน้ำให้กับอ่างเก็บน้ำบางพระ ซึ่งมีความจุที่ ๑๑๗ ล้านลูกบาศก์เมตร แต่มีน้ำไหลลงอ่างฯ เพียง ๔๒.๙๐ ล้านลูกบาศก์เมตร เป็นแนวทางที่มีความเหมาะสมมากที่สุด สามารถผันน้ำได้ในช่วงเดือนมิถุนายนถึงตุลาคม รวม ๕ เดือน ซึ่งเป็นการสูบน้ำมาเก็บกักไว้

ใช้ประโยชน์แทนการสูบน้ำทิ้งทะเล และเป็นการช่วยบรรเทาน้ำท่วมบริเวณแอ่งพื้นที่น้ำท่วมขังในพื้นที่คลองพระองค์ไชยานุชิตในช่วงหน้าฝน

ลักษณะโครงการ ประกอบด้วยสถานีสูบน้ำติดตั้งเครื่องสูบ ๕ เครื่อง ตั้งอยู่บริเวณคลองพระองค์ไชยานุชิต และระบบท่อส่งน้ำ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑.๘๐ เมตร ความยาว ๕๘.๕ กิโลเมตร วางจากถนนมอเตอร์เวย์ เข้าอ่างเก็บน้ำบางพระ ค่าลงทุนโครงการประมาณ ๔,๔๖๕ ล้านบาท จะสามารถเพิ่มปริมาณน้ำให้อ่างฯ บางพระ เฉลี่ยปีละประมาณ ๗๐ ล้านลูกบาศก์เมตร

สำหรับจังหวัดระยอง กรมชลประทานวางแผนป้องกันวิกฤติการขาดแคลนน้ำที่อาจจะเกิดขึ้นหากปริมาณฝนตกไม่เป็นไปตามฤดูกาล โดยศึกษา

โครงการวางระบบท่อพันน้ำพร้อมอาคารประกอบ

จากคลองวังโตนด จังหวัดจันทบุรี ไปยังอ่างเก็บน้ำประแสร์ จังหวัดระยอง เพื่อให้อ่างฯ ประแสร์มีน้ำเต็มถึงระดับเก็บกักช่วงปลายฤดูฝนของทุกปี

ลักษณะของโครงการ จะเป็นการก่อสร้างสถานีสูบน้ำ ที่บ้านวังประดู่ อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ติดตั้งเครื่องสูบน้ำ ๙ เครื่อง พร้อมระบบท่อส่งน้ำพร้อมอาคารประกอบจากคลองวังโตนด จังหวัดจันทบุรี ไปยังอ่างเก็บน้ำประแสร์ จังหวัดระยอง ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑.๘๐ เมตร ความยาวท่อรวม ๔๕.๖๙๗ กิโลเมตร สามารถผันน้ำได้เฉลี่ยปีละ ๗๐ ล้านลูกบาศก์เมตร ค่าลงทุนโครงการประมาณ ๔,๑๒๘.๒๕ ล้านบาท จะเพิ่มปริมาณน้ำให้อ่างฯ ประแสร์ ได้เฉลี่ยปีละ ๗๐ ล้านลูกบาศก์เมตร เพื่อใช้ในการชลประทาน ๑๓๗,๐๐๐ ไร่ และแก้ปัญหาขาดแคลนน้ำทั้งภาคการเกษตร อุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว

บรรณานุกรม

_____. (๒๕๕๑). **ภาวะโลกร้อน : ผลกระทบต่อประเทศไทย.** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://www.bkwschool.ac.th/activities/jamon/home3.html (วันที่ค้นข้อมูล : ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๕๑).

กรมชลประทาน. (๒๕๕๐). **บันทึกข้อตกลงโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำขนาดเล็กท้ายเขื่อนชลประทาน ๖ เขื่อน.** กรุงเทพฯ : กรมชลประทาน.

กรมชลประทาน. (ม.ป.ป.). **ข้อเสนอแนวคิดในการปรับปรุงงาน.** กรุงเทพฯ : กรมชลประทาน.

กรมชลประทาน. (ม.ป.ป.). **นโยบายการพัฒนาแหล่งน้ำด้านการเกษตร.** กรุงเทพฯ : กรมชลประทาน.

กรมชลประทาน. (ม.ป.ป.). **แผนงานพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการชลประทาน.** กรุงเทพฯ : กรมชลประทาน.

กรมชลประทาน. (ม.ป.ป.). **โลกร้อน.** กรุงเทพฯ : กรมชลประทาน.

กรมชลประทาน. กลุ่มงานตรวจสอบและติดตามผลงาน กองแผนงาน. (๒๕๕๑). **โครงการฝายลำเซบาย.** กรุงเทพฯ : กลุ่มงานตรวจสอบและติดตามผลงาน กองแผนงาน. กรมชลประทาน.

กรมชลประทาน. ส่วนการใช้น้ำ สำนักอุทกวิทยาและบริหารน้ำ. (๒๕๕๑). **รายงานความก้าวหน้า เนื้อที่เพาะปลูกข้าว พืชฤดูแล้ง และ บ่อกุ้ง-บ่อปลา ในเขตโครงการชลประทานขนาดใหญ่และกลาง ปีเพาะปลูก ๒๕๕๐/๕๑.** กรุงเทพฯ : สำนักอุทกวิทยาและบริหารน้ำ. กรมชลประทาน.

กรมชลประทาน. สำนักโครงการขนาดใหญ่. (๒๕๕๐-๒๕๕๑). **สรุปผลการดำเนินงานก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่ สำนักโครงการขนาดใหญ่ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑ งวดที่ ๒ (ตุลาคม ๒๕๕๐).** กรุงเทพฯ : สำนักโครงการขนาดใหญ่. กรมชลประทาน.

กรมชลประทาน. สำนักโครงการขนาดใหญ่. (๒๕๕๑). **โครงการกิ่วคอหมา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง.** กรุงเทพฯ : สำนักโครงการขนาดใหญ่. กรมชลประทาน.

กรมชลประทาน. สำนักโครงการขนาดใหญ่. (๒๕๕๑). **โครงการเขื่อนแควน้อยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก.** กรุงเทพฯ : สำนักโครงการขนาดใหญ่. กรมชลประทาน

กรมชลประทาน. สำนักโครงการขนาดใหญ่. (๒๕๕๑). **โครงการคลองสียัด จังหวัดฉะเชิงเทรา.** กรุงเทพฯ : สำนักโครงการขนาดใหญ่. กรมชลประทาน.

กรมชลประทาน. สำนักโครงการขนาดใหญ่. (๒๕๕๑). **โครงการท่าแซะ จังหวัดชุมพร.** กรุงเทพฯ : สำนักโครงการขนาดใหญ่. กรมชลประทาน.

กรมชลประทาน. สำนักโครงการขนาดใหญ่. (๒๕๕๑). **โครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสักอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.** กรุงเทพฯ : สำนักโครงการขนาดใหญ่. กรมชลประทาน.

กรมชลประทาน. สำนักโครงการขนาดใหญ่. (ม.ป.ป.). **โครงการประแสร์ จังหวัดระยอง.** กรุงเทพฯ : สำนักโครงการขนาดใหญ่. กรมชลประทาน.

กรมชลประทาน. สำนักอุทกวิทยาและบริหารน้ำ. (๒๕๕๑). **รายงานสถานการณ์น้ำและการบริหารจัดการน้ำ.** กรุงเทพฯ : สำนักอุทกวิทยาและบริหารน้ำ กรมชลประทาน.

กรมชลประทาน. สำนักอุทกวิทยาและบริหารน้ำ. **การเตรียมพร้อมป้องกันและแก้ไขปัญหาอันเกิดจากการขาดแคลนน้ำในการปลูกพืชฤดูแล้งในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา ปี ๒๕๕๐/๕๑.** (๒๕๕๑). กรุงเทพฯ : สำนักอุทกวิทยาและบริหารน้ำ กรมชลประทาน.

ชมรมนักอุทกวิทยาไทย. **ปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มีผลต่อทรัพยากรน้ำของโลกและภูมิภาค. วารสารชมรมนักอุทกไทย.** ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑๐ (ฉบับเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในโอกาสที่ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา). หน้า ๑๖๐-๑๗๐. พี.เอ ลีฟวิ่ง จำกัด, กรุงเทพฯ : ๒๕๕๐.

ชลประทาน. กรม. (ม.ป.ป.). **แผนงานพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการชลประทานที่สำคัญในอนาคต.** กรุงเทพฯ : กรมชลประทาน.

ชลประทาน. กรม. (ม.ป.ป.). **รายละเอียดและวัตถุประสงค์ของโครงการพัฒนาระบบน้ำท่วมและบริหารจัดการลุ่มน้ำเจ้าพระยา-ท่าจีน.** กรุงเทพฯ : กรมชลประทาน.

ชลประทาน. กรม. **๖๐ ปี อุทกวิทยา กรมชลประทาน.** กรุงเทพฯ : แอร์บอร์น พริ้นต์ จำกัด, ๒๕๕๐.

ชลประทาน. กรม. **โครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสักอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.** กรุงเทพฯ : สำนักงานก่อสร้าง ๔ สำนักโครงการขนาดใหญ่ กรมชลประทาน, ๒๕๕๑.

ชลประทาน. กรม. **แนวคิดการแก้ปัญหาอุทกภัยในลุ่มน้ำเจ้าพระยาอย่างยั่งยืน.** กรุงเทพฯ : กรมชลประทาน, ๒๕๕๑.

ชลประทาน. กรม. **แผนยุทธศาสตร์กรมชลประทาน.** กรุงเทพฯ : บ.จก. บูมคัลเลอร์ไลน์, ๒๕๕๐.

ชลประทาน. กรม. **ร่างรายงานประจำปี กรมชลประทาน.** กรุงเทพฯ : กรมชลประทาน, ๒๕๕๐.

ชลประทาน. กรม. **สรุปผลการดำเนินงานก่อสร้างโครงการเขื่อนคลองท่าด่านอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครนายก.** กรุงเทพฯ : กรมชลประทาน, ๒๕๕๑.

ชลประทาน. กรม. **สรุปผลการดำเนินงานก่อสร้างโครงการระบายน้ำบริเวณสนามบินสุวรรณภูมิ จังหวัดสมุทรปราการ.** กรุงเทพฯ : กรมชลประทาน, ๒๕๕๑.

ชัชวาล ปัญญาวาทีนันท์ และสุพัตร วัฒยุ. **การติดตามภาวะโลกร้อนของกรมชลประทาน.** (ซีดี-รอม). สำนักอุทกวิทยาและบริหารน้ำ : พฤษภาคม ๒๕๕๑.

ไพฑูรย์ พะลายะสุต. **๘๐ พรรษามหาราช ตามรอยพระบาทยาตรา เขื่อนเจ้าพระยา ๕๐ ปี.** กรุงเทพฯ : แอร์บอร์น พริ้นต์ จำกัด, ๒๕๕๐.

ไพฑูรย์ พะลายะสุต. **เหลียวหลังแลหน้าสภาพน้ำลุ่มเจ้าพระยา.** กรุงเทพฯ : กรมชลประทาน, ๒๕๕๐.

รองริน และวรัญญ์. (๒๕๕๑). **ข่าวการประชุม IPCC.** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://www.oknation.net/blog/mandala/2007/05/05/entry-1 (วันที่ค้นข้อมูล : ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๑).

สุพัตร วัฒยุ. **กราฟเปรียบเทียบปริมาณฝนทับทวีป ปี ๒๕๕๑ กับค่าเฉลี่ย ๓๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๔๓) ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๕๑-ปัจจุบัน.** (๒๕๕๑). กรุงเทพฯ : สำนักอุทกวิทยาและบริหารน้ำ กรมชลประทาน.

สุพัตร วัฒยุ. **การบรรยายเรื่อง ไคลเมท เชนจ์.** (๒๕๕๑). กรุงเทพฯ : สำนักอุทกวิทยาและบริหารน้ำ กรมชลประทาน.

สุพัตร วัฒยุ. **สภาพน้ำในอ่างเก็บน้ำ โครงการขนาดใหญ่และขนาดกลาง ๒๐ เมษายน ๒๕๕๑.** (๒๕๕๑). กรุงเทพฯ : สำนักอุทกวิทยาและบริหารน้ำ กรมชลประทาน.

คณะทำงานจัดทำหนังสือ ๑๐๖ ปี กรมชลประทาน

ที่ปรึกษา

นายธีระ วงศ์สมุทร	อธิบดีกรมชลประทาน
นายวีระ วงศ์แสงนาค	รองอธิบดีกรมชลประทาน ฝ่ายบำรุงรักษา
นายธีรวัฒน์ ตั้งพานิชย์	รองอธิบดีกรมชลประทาน ฝ่ายก่อสร้าง
นายพีรพงษ์ สุวรรณมนตรี	รองอธิบดีกรมชลประทาน ฝ่ายวิชาการ
นายเลิศวิโรจน์ โกวัฒนะ	รองอธิบดีกรมชลประทาน ฝ่ายบริหาร

ประธานคณะทำงาน

นายชัชวาล ปัญญาวาทีนันท์	ผู้เชี่ยวชาญด้านจัดสรรน้ำและบำรุงรักษา

คณะทำงาน

นายสาธิต มณีผาย	ผู้เชี่ยวชาญวิชาชีพเฉพาะด้านวิศกรรมโยธา (ด้านออกแบบและคำนวณ)
นายบุญสนอง สุชาติพงศ์	ผู้เชี่ยวชาญวิชาชีพเฉพาะด้านวิศกรรมโยธา (ด้านออกแบบและคำนวณ)
นายสุพัตร วัฒยุ	ผู้อำนวยการสำนักอุทกวิทยาและบริหารน้ำ
นายสุเมธ กลมเกลี้ยง	ผู้อำนวยการสำนักโครงการขนาดใหญ่
นายพูลประโยชน์ ชัยเกียรติ	ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาโครงสร้างและระบบบริหารงานบุคคล
นายชัยรัตน์ เกื้ออรุณ	ผู้อำนวยการศูนย์สารสนเทศ
นายทองเปลว กองจันทร์	ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาการชลประทาน
นายสุธี ศรีเอี่ยมสะอาด	เลขานุการกรม
นางวัลภา ไวทยาภรณ์	ผู้อำนวยการกองพัสดุ
นายสุรสีห์ กิตติมณฑล	ผู้อำนวยการกองแผนงาน
นายประวัติ มงคลเนาวรัตน์	ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาระบบบริหาร
นายทวี เต็มญารศิลป์	ผู้อำนวยการกลุ่มกิจกรรมพิเศษ
นายมนัส กำเนิดมณี	หัวหน้ากลุ่มงานพัฒนาการบริหารจัดการชลประทาน
นางณัฐนันฐ์ สมบัติทวี	หัวหน้าฝ่ายช่วยอำนวยการและประสานราชการ
นางสาวอรุณี พงษ์พรประเสริฐ	เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป ๖
นางสาวกุลรัตน์ สั่งยัง	หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่
นางณภัทร เวียงคำมา	นักวิชาการประชาสัมพันธ์ ๗ ว
นางสาวนิรมล ฉ่องหมุน	นักวิชาการประชาสัมพันธ์ ๖ ว

คณะทำงานจัดทำหนังสือ ๑๐๖ ปี กรมชลประทาน

ขอบคุณ

นายรุ่งเรือง จุลชาต	อธิบดีกรมชลประทานคนที่ ๒๓
นางอรทัย วัฒนชัย	ที่ปรึกษากรมชลประทาน
นายสุพจน์ คงสถิตย์ธรรม	ผู้อำนวยการส่วนปฏิบัติการ สำนักประทานที่ ๑๓
นางจันทร์ฉวี สกุลกันต์	อดีตเจ้าหน้าที่บริหารงานพัสดุ ๖ กรมชลประทาน
นายประสิทธิ์ บุญเฉย	นายกสมาคมชาวนาไทย

ข้อมูล

นายสุเทพ น้อยไพโรจน์	ผู้อำนวยการ สำนักชลประทานที่ ๑
นายโฉลก ภมรประวัติ	ผู้อำนวยการส่วนอำนวยการและติดตามประเมินผล
นายอาทร สิทธิพันธุ์	วิศวกรโยธา ๗ วช สำนักบริหารโครงการ
นางเพ็ญประภา พงศ์พงัน	หัวหน้ากลุ่มงานตรวจสอบและติดตามผลงาน
นายธนา สุวัฑฒน	หัวหน้ากลุ่มงานวางโครงการ ๑ สำนักบริหารโครงการ
นางสมศรี วัฒนวุฒิพงษ์	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบาย แผน ๗ ว
นางฉวี วงศประสิทธิพร	วิศวกรโยธา ๗ วช ส่วนวางโครงการ สำนักบริหารโครงการ

ผู้แทน กอง สำนัก

นายประพนธ์ หิรัญตีรพล	หัวหน้ากลุ่มวิเคราะห์นโยบาย
นายไพฑูรย์ เก่งการช่าง	วิศวกรชลประทาน ๗ วช
นายพรชัย พ้นชั่ว	ผู้อำนวยการศูนย์ประมวลวิเคราะห์สถานการณ์น้ำ
นางประไพ กลิ่นขจร	หัวหน้าฝ่ายบริหารทั่วไป สำนักโครงการขนาดใหญ่
นางพัชนี ไตรภาควาสิน	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน ๗ ว
นายสมบัติ สาลีพัฒนา	วิศวกรชลประทาน ๗ วช

ภาพ

นางสาวณัฐกานต์ เนียะแก้ว	นายช่างภาพ ๖
นายสมชาติ สุนทรนุลักษณ์	นายช่างภาพ ๖
นางสมศรี ไพทีกุล	ช่างถ่ายภาพชั้น ๓
นางอารีรัตน์ จำเริญพฤกษ์	ช่างถ่ายภาพชั้น ๓

สายด่วน ๑๔๖๐

ทุกสถานการณ์น้ำถามเรา

WWW.RID.GO.TH/WATER

เรื่องน้ำ ถามเรา
โทร. 1460
ศูนย์ประมวลวิเคราะห์สถานการณ์น้ำกรมชลประทาน
(ศปส.ชป.)

กรมชลประทาน